

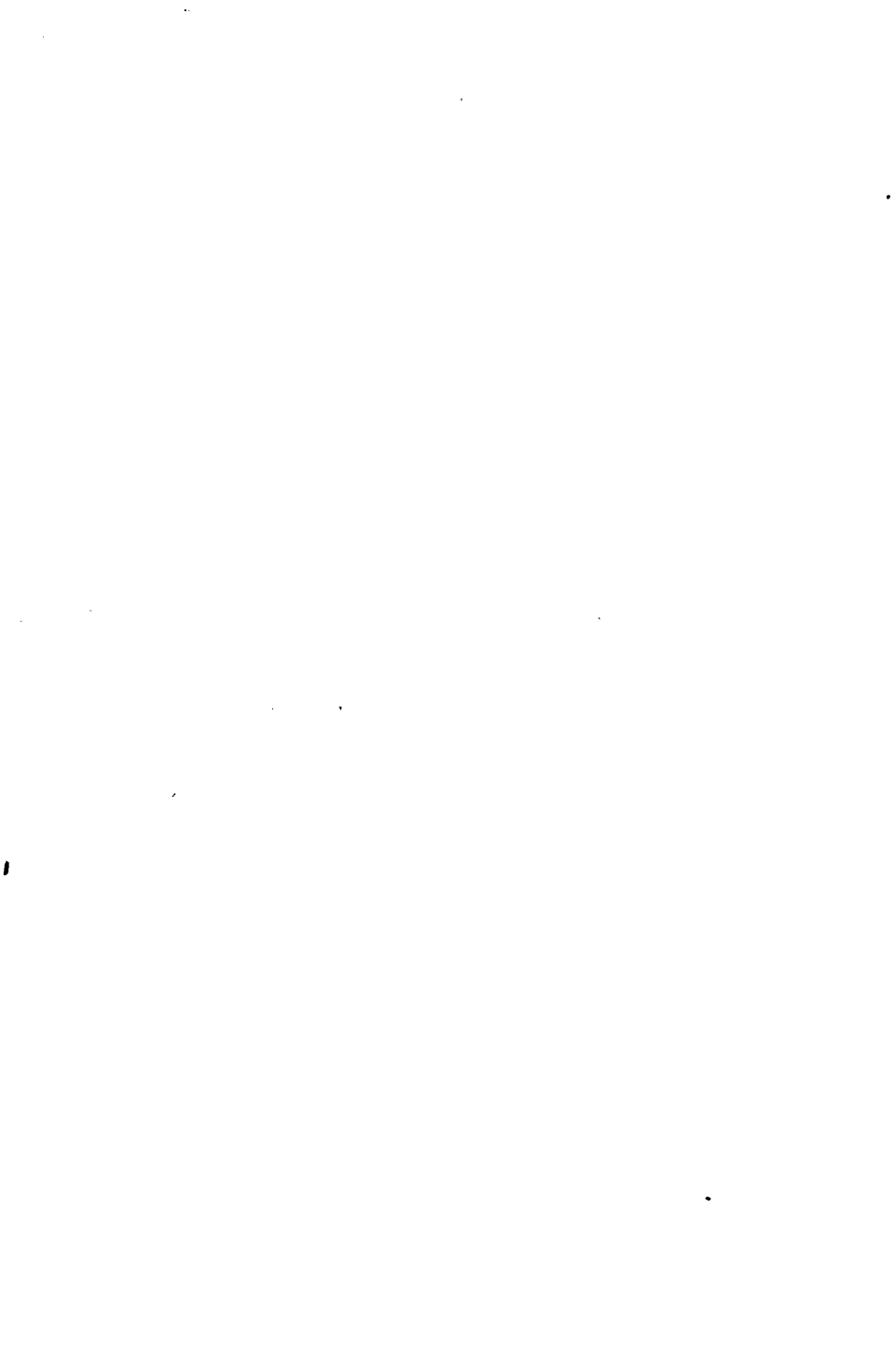

Mahmut BAKSi

KÜRT GÖZÜYLE
YILMAZ GÜNEY

ZÊL

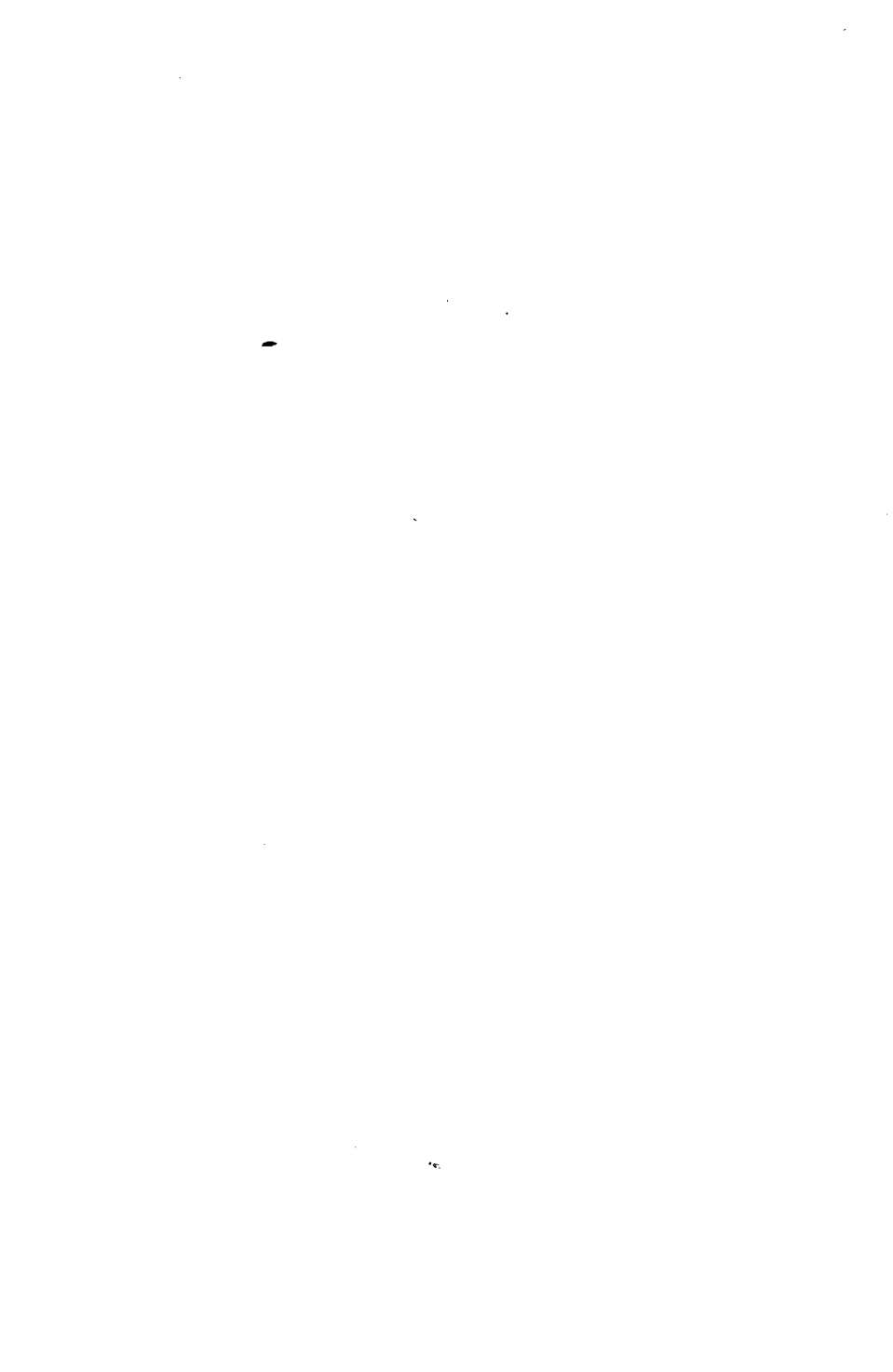

MAHMUT BAKSI

Kürt Gözüyle
YILMAZ GÜNEY

ZEL
Yayınları

MAHMUT BAKSI

**Kürt Gözüyle
YILMAZ GÜNEY**

**ZÊL
Yayınları**

ZÊL Yayınları

Çakırağa Mah. Çakırağa Camii Sok.
No:18/7 Aksaray-Istanbul
Tel-fax: 0(212) 530 65 58

Anı-İnceleme Dizisi: 1
Birinci Baskı- Nisan 1994

Dizgi: Zêl
Baskı: Aydınlar Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

İçindekiler

<i>Sunuş</i>	7
<i>Önsöz - Kendal Nezan</i>	9
<i>Kürt Yılmaz - Mahmut Baksi</i>	25
<i>Sazcı Ömer - M. Baksi</i>	33
<i>Kürt Humphrey Bogart - M.Baksi</i>	38
<i>Duvar-M. Baksi</i>	43
<i>Kürdistan'ın "Yol"u - M. Baksi</i>	56
<i>İsviçre-Kürdistan - M. Baksi</i>	62
<i>Paris Kürt Enstitüsü - M. Baksi</i>	67
<i>Kürt Sorunu Bir Bağımsızlık ve Özgürlük Sorunudur - Yılmaz Güney</i>	77
<i>Newroz - Y. Güney</i>	81
<i>Ölüm, Anan Öle - M. Baksi</i>	85
<i>Fatoş'a Bir Buket - M. Baksi</i>	89
<i>Kendal Nezan İle Söyleşi - M. Baksi</i>	94
<i>Keko Yılmaz - Şivan Perver</i>	120

Sunuş

Kürt Gazeteci ve yazarı Mahmut Baksi bu çalışmasında, Yılmaz Güney'in cezaevinden firar edip Avrupa'ya yerleşmesinden, ölümüne kadarki süreci esas yarları ile anlatmaktadır. Çalışma bir anlamda belgesel niteliğine sahiptir. Çünkü bizzat Yılmaz Güney'le süreci paylaşmış insanların anlatıları söz konusudur.

Yılmaz Güney gerçekten çok yönlü, üretken, azimli bir kişiliğe sahipti. Bunu ölümünden sonra yaşanan tartışmalardan da anlamak mümkün. O. tutarlı bir devrimci-sosyalistti. Bu konu hiç bir tartışma götürmeyecek bir şekilde dostu ve düşmanı tarafından kabul edilmektedir. Tartışma konusu olmayan diğer bir nokta O'nun dünyanın en önemli sinema sanatçılarından biri olduğudur.

Günümüzde tartışılan nokta; Yılmaz'ın Kürt sanatçısı mı? Türk sanatçısı mı? Olduğudur. Türkler büyük bir çoğunlukla Yılmaz'ı Türk sanatçısı olarak görürler. Bu görüş Türk halkının Yılmaz'ın sanatına, kişiliğine olan sempatisinden kaynaklanmakla birlikte bir başka neden de Türk şovenizminin ünlü bir sanatçıyı kendisine mal etme ve onun prestijinden yararlanma isteğidir.

Bu nedenledir ki, Türk basını ve "aydınları" Yılmaz Güney'in yurtdışındaki çalışmalarına pek değinmezler. Çünkü, sözkonusu çalışmalar özgür bir ortamda Yılmaz'ın kişiliğini ve yeteneklerini özgürce sergilediği dolayısı ile niteliğini (yani Kürt niteliğini) çarpıcı olarak vurguladığı çalışmalardır.

M. Baksi'n bu eseri Türk basını ve "aydınları"nın es geçtiği süreci somut olarak ortaya seriyor.

M. Baksi bu çalışmasıyla şu gerçeği pekiştirerek bir kez daha vurgulamıştır: Yılmaz Güney Enternasyonalist bir Kürt devrimci sosyalistidir.

Bu kitabın içeriğine esas olarak katılmakla birlikte bazı belirlemelere katılmıyoruz. Bu belirlemeler yazarlara aittir. Örneğin "Stalinist" belirlenmesine katılmıyoruz. Ancak yayınevimiz yurtsever demokratik her çabaya omuz verme anlayışıyla bu kitabı yayınlamaktadır.

Kitabın yayınlanması vesilesiyle; ARKADAŞ Yılmaz'ın anısı önünde saygıyla eğiliyoruz.

ZEL YAYINLARI

ÖNSÖZ

Sanatın toplumun aynası olduğu söylenir. Bu tanımın en azından toplumsal olay ve gerçekleri yansıtmayı amaçlayan realizm ve onun uzantısı, neo-realizm ekolünün sanatçıları için geçerli olduğuna inanıyorum. Sinemasına döneminin tanıklığı işlevini veren Yılmaz Güney, renkli ve zengin bir kişiliğe sahip, çok yönlü bir aynaydı. Herkes aynanın kendisine uygun yönüne bakar ve görmek istediğini görürdü. Kimisi bu çok yönlü aynada, Elia Kazan'ın "sinema dahisi" dediği sanatçıyı, kimi enternasyonalist, komünist savaşçı ve düşünürü, kimi "Boynu Bükük Öldüler"ın usta yazarını, kimi vurdulu kırdılı filmlerin kahramanı Errol Flynn, Belmonda karışımı "sapına kadar erkek", kabadayı, cesur aktörü, kimi hapishane arkadaşlarıyla her şeyini paylaşan, dertlerini dinleyen, maddi-manevi yardımlarını esirgemeyen cömert, insancıl, baba, "peygamber" Yılmaz'ı kimi de Kürt kimliğine sahip çıkan, Kürdistan'ın bağımsızlığını savunan Kürt yurtseverini görür.

Acaba Yılmaz bunlardan hangisiydi? Bu çok yönlü, çok boyutlu evrensel sanatçıyı boyutlarından bir ikisine indirgemek ona, anısına ve gerçeğe saygısızlık olmaz mı? Yılmaz'ın sürgünde geçirdiği son yıllarını yakından izlemiş bir dostu olarak zamanı geldiğinde bu kompleks gerçekliğin değerlendirilmesine kendi açımdan bir katkıda bulunmayı düşünmüyordum. Kuşkusuz benden önce söz hakkı onu çok daha eskilerden tanıyan kişilerin, özellikle de Fatoş'undu.

Her zaman olduğu gibi hayat, plan ve tasarılarımızı beklemedi, aciliyetini dayattırdı. Bu yaz, dünyanın öbür ucunda Kaliforniya'da iken, İstanbul'da olduğunu sandığım Mahmut Baksi, Enstitü'ye mesaj bırakmış, acele aramamı istemişti. Sağlık durumunun iyi olmadığını bildiğim için, çok merak ettim; hemen onu Stockholm'den aradım. *"Kendal, ben yeni Türkiye'den döndüm. Yılmaz'la ilgili bir sürü gerçekle ilgisi olmayan şeyler yazılıyor, onu ölümünden sonra zorla Türkleştirmek istiyorlar. Ben de Kürt Yılmaz diye bir kitap yazıp bunlara cevap vereceğim. Dönüşümü bekliyorum. Hemen Paris'e gelip söyleşi yapmam gerekir."* Anladım, durum acil: Ekim başında ameliyat geçirecek olan Baksi, o hasta ve halsiz haliyle kalan enerjisini çok sevdiği Yılmaz'a olan vefa borcunu ödemeye ayırmaya karar vermiş. Kitabı ameliyattan önce bitmezse vicdan azabı çekecek. Çok duygulandım. Çeyrek asırlık arkadaşım Baksi'nin arzusunu yerine getirmek için daha önce önemli sayıp çalışma programıma almadığım birkaç günlük iş ve randevularımı iptal edip ona yardımcı olmaya karar verdim. Ve bakalım bizler, Kürt olarak, Yılmaz'ın çok boyutlu, çok yönlü aynasında neler görüyoruz diye *"Kürt Güzüyle Yılmaz Güney"*e bakmaya, kişisel anılarımdan başka eldeki yazı ve belgeleri değerlendirmeye başladık.

Yılmaz nasıl değerlendirilebilir? Kuşkusuz, filmleri, kitapları, yazıları, basınla söyleşileri, konuşmaları ve yakınlarının anı ve tanıklıklarıyla, elimizde çok az faniye nasip olan zengin bir

materyal var; Yılmaz Güney'in hayatı, sanatı ve düşünceleriyle ilgili.

Sinemasına bakılınca, O'nun Kürt insanını ilk defa beyaz perdede gösterdiği ve çoğunlukla bizzat oynadığı görülür. Yapıtlarının hemen hemen tümü Kürt insanlarını konu alır. SEYİT HAN, AÇ KURTLAR, HUDUTLARIN KANUNU, KOÇERO, AĞIT, ENDİŞE, UMUT, SÜRÜ, YOL, Kürt toplumundan, bazen Yılmaz'ın aile çevresinin yaşam deneyimlerinden esinlenerek gerçekleştirilmiş filmler. Yılmaz o günün yasaklı, sansürlü koşullarında bu filmleri Kürtçe çekemezdi; ayrıca Türkçe diyaloglarla hem Türk hem de Kürt kitesine hitap etmek istemişti. Neden Yılmaz bir Laz, bir Arap, bir Çerkes hikayesini ya da Trakya, Orta Anadolu, Ege insanlarını konu alan bir film çekmedi? Bu, bir bakıma neden Taviani kardeşlerin filmleri İtalya'yı, neden Satyajit Ray'ın yapıtları Bengal'i, neden Kurosawa'nınkiler hep Japonya'yı anlatır demeye gelir. Nedeni açık: Yılmaz Güney'in en iyi bildiği, en yakından tanıdığı gerçeklik bu Kürt realitesiydi. Çocukluğunda Muş'lu anası ve Siverek'li babasından, Kürt akraba ve tanıdıklarından, yaşam ve yazgılarından öğrendiği gerçeklik buydu. Yılmaz'ın duygu dünyası, psikolojisi, karakteri, temel değerleri, büyük ölçüde çocukluk ve gençlik yıllarını yaşadığı bu Kürt aile ortamında şekillenmişti. Bu yılların duyguları, heyecanları, ses, renk, ışık ve kokuları, beslenme alışkanlıkları, deneyimleri bizi tıpkı jenetik mirasımız gibi yaşamımızın sonuna dek etkiler. Ben ömrümün yarısından fazlasını geçirdiğim Paris'te hâlâ çocukluğumun Kürdistan'ını ve insanlarını düşünür, Fransızca bir şey yazmak istisem ilk ilham kaynağım onlar olur. Yirmi küsür yıldan beri Kuzey Kutbunun soğuk ülkesi İsveç'te yaşayan Baksi çocukluğunun *Gundikê Dono*'sunu anlatır ve İsveççe yazdığı Kürt hikayeleriyle o ülkenin antoloji ve ansiklopedilerine girer. Yaşar Kemal hep Çukurova'sını anlatır.

Vatan her şeyden önce çocukluğumuzun geçtiği köy, ma-

halle, kasaba ve orada tanıdığımız, duygularımızı oluşturan, biçimlendiren insanlardır. Stalin döneminde Kafkasya'dan ta Çin sınırındaki Kırgızistan'ın başkenti Frunze'nin Drujba köyüne sürgün gönderilen yaşlı bir Kürt'le karşılaşmıştım, yıllar önce. Kars yöresinde çocukluğunu geçirdiği köyün o zamanki tüm evlerini, çeşme ve mescitini, sakinlerini birer birer belirten bir planını vermişti bana; *"yolun uğrarsa git gör, kimler kalmış, haber ver"* diye. Çin sınırında doğup büyümüş, orada yaşamış, çocukları da bu köyü, insanlarını, bu insanların öykülerini ezbere öğrenmiş, babalarının köyünü kendilerine hayali vatan edinmişlerdi. Ve hayalin etkin gücü ve fantasmagorisiyle bu köy onlar için iki bin yıl *"Vaadedilmiş Topraklar"* özlemiyle yaşayan Yahudilerin gönüllerindeki Kudüs kadar önem kazanmış, kutsallaşmıştı.

Yılmaz da herhalde *"Boynu Bükük Öldüler"* romanındaki Remzi gibi, yoksul yaşamlarının güçlükleriyle karşılaştığında Kürt göçmeni ailesinin güzelliklerini ve refahını bire bin katarak anlattıkları Siverek ile Muş arasındaki vatanlarını *"yeryüzü cenneti"* olarak hayal eder ve bir gün oralara dönmeyi tasarlardı. Yaşar Kemal'in Alain Bosquet ile yaptığı söyleşide anlattığı çocukluğunun hayali, avutucu, kıvanç kaynağı hayali *"Van Cenneti"* gibi. Bu hayali *"kaybedilmiş cennet"* idealize etme her kültürde en az ilk iki göçmen kuşağında vardır. Belki de bu nedenle Yılmaz, örneğin, Kürt stranlarını Kürdistan'da doğup büyüyenlerin çoğundan daha büyük bir zevk ve heyecanla dinlerdi. Ayşe Şan'ın ilk Kürtçe plağı çıktığında onu hemen alıp günlerce tekrar tekrar dinlediğini söylerdi.

Uzun süre ben bu psikolojinin yerlerinden yurtlarından göçertilmiş, sıra özlemi duyan, ülkelerine dönemeyen nostaljik insanlara özgü olduğunu sanırdım. Nazım'ın İstanbul özlemi,⁽¹⁾ O'nun süt kardeşi Kürt prensi Kamuran Bedirhan'ın atalarının başkenti Cizre'yi Paris'e değiştirmemesi, Victor Hugo'nun İngiltere-

(1) Ben bir çınar ağacıym, Gülhane parkında/ Ne sen bunun farkındasın ne polis farkında.

re'deki 18 senelik sürgün hayatını bu ülkenin Fransa'ya en yakın Jersey adasının Fransız sahillerine bakan bir evinde geçirmesi, vs. Ama sürgünün sadece bir mesafe, fiziki bir uzaklık olmadığını anladım zamanla. Sürgün erişilemeyen, ulaşılamayandır, gerçekleşmeyen özlemdir çoğu kez. Bu bakımdan istediğini söyleyemeyen, yazamayan, duygu ve düşüncelerini serbestçe ifade edemeyen, özgürlüğü sınırlandırılan bir kişi kendisini ülkesinde bile sürgünde hissedebilir. Belki de duygu ve düşüncelerini yasaklar ülkesinde serbestçe ifade edemeyen Yılmaz, kendisini Türkiye'de ve hapisanelerinde de sürgünde hissetmişti. Yasaklardan dolayı Ezop dilini kullanması, Kürt türkülerini sözsüz melodilerle vermesi, dünya sinemasının başyapıtlarından sayılan ve Yılmaz'ın dayılarının birinin yaşam hikayesinden esinlenen SÜRÜ filmine esrarengiz bir şiirsel ve destansal güç vermişti. Bu gücü ancak bu realiteleri tanıyan, yaşayan, duyan biri verebilirdi, yabancı hiçbir dost, demokrat ya da komşu değil.

Bir toplumu tüm incelikleriyle içinden tanımanın, güç ve kompleks sanat dalı sinemada başarılı olmanın zorunlu -ama yeterli değil- koşulu olduğunu Kürtlerle ilgili bir film projesini çekmesi için görüştüğüm ünlü bir İtalyan rejisöründen öğrendim. *"Hikayeniz çok güzel ve enteresan ama ben halkınıza olan tüm sempatiye rağmen onu çekemem; Kürt toplumunu bilmiyorum, Kürtler nasıl oturur kalkar, nasıl sevişir, neye üzülür, neye güler, bunu ancak aralarından çıkan biri bilir. Bir SÜRÜ'yü, bir YOL'u ancak Kürt toplumunu içinden tanıyan bir Kürt rejisörü; bir ÇİNGENELE ZAMANI'nı ancak kendisi de çingene kökenli bir Emir Kusturica çekebilirdi, ne ben ne de bu toplumlara yabancı herhangi başka bir yönetmen. Yönetmenlik gazeteciliğe benzer; yüzeysel izlenim ve bilgilerle yetinilemez. Ben bir Kürt yazarın yazdığı detaylı bir senaryoyu bile çekemem, çünkü gerçek sinemanın yazılamayan, ancak görüntüyle ifade edilebilen bir*

büyüsü vardır onu becermek için o toplumu çok iyi tanımak gerekir" demişti bu Kürt dostu.

Duyguları bizimkilere daha yakın komşu Yunan toplumunun ürünü, ünlü yönetmen Costa Gavras da buna benzer yanıt verdi önerimize.

Demek ki; Yılmaz Güney Kürt toplumunu çok iyi tanıyordu. Bu, onun gerçekliği idi. Acaba kendi gerçeğinin ve kimliğinin bilincinde miydi? Daha öncesini bilmiyorum ama akserliğini Muş'ta yaptığı yıllardan sonra gerek yazılarında gerekse konuşmalarında Kürt kökenli olduğunu saklamadığı görülür. O, resmi inkâr politikasına tepkiyle Kürt olduklarını her yerde heyecanla vurgulayan Kürt gençleri gibi Kürt kimliğinin altını çizmedi, çünkü Kürt milliyetçisi değildi, Kürt kökenli enternasyonalist bir devrimciydi. Enternasyonalist Nazım Hikmet'in Türklüğü gibi Yılmaz'ın Kürtlüğü de doğaldı. O günün siyasal ortamında Kürt ve Türk devrimcilerini biraraya getirmek istediğinden kimliğini vurgulamasının milliyetçiliğe yorumlanıp devrim saflarını bölmesinden endişe duymuştur belki de.

Çoğumuz bu devrim mistiğini yaşadık. İdealimiz örnek bir enternasyonalist devrimci olmak, dünya halklarının birliğini ve kardeşliğini savunmaktı. En büyük korkularımızdan biri "*küçük burjuva milliyetçiliği*" ile itham edilmektir. Bir toplantıda, bir gecede bir Türk enternasyonalist devrimcisinin Türkçe konuşması doğaldı ama bir Kürt devrimcisinin Kürtçe konuşması "*küçük burjuva milliyetçiliği*" oluyordu. Böyle buyuruyorlardı Türk sosyalizminin Kemalizmden dönme 'şeyh' ve 'pirleri' ve fetvaları tartışma götürmezdi. Bu ağır ideolojik baskıları aşmak TC'nin Kürt kimlik ve ulusal varlığına ilişkin koyduğu yasakları ihlal etmekten daha zor görünürdü; dünyaya Türk penceresinden, Türk gözlükleriyle bakan, deneysiz, kendine güveni az genç Kürt aydınlarına. Yılmaz'ın da çevresindeki yakın arkadaşlarının çoğunun Kürt olmasına ve Kürt örgütlerini de Türk devrimci örgütleri

gibi fiilen desteklemesine rağmen kimlik sorununu neden öne çıkarmadığını bu koşulların ışığında değerlendirmeliyiz.

Ama bu baskılar da zamanla aşılabildi. Yılmaz 1970'lerin ortalarından itibaren dergilerde çıkan yazılarında açıkça Kürt halkının özgürlüğünü ve Kürdistan'ın bağımsızlığını savunmuş, hapisneden İspanya'nın Valadoid kentinde düzenlenen uluslararası film festivaline gönderdiği mesajda bile ezilen Kürt halkının özgürlük mücadelesine, bağımsız ve birleşik Kürdistan'a destek istemiştir. Kendisiyle hapisnede görüşen yabancı gazeteci ve televizyonculara anne ve babasının Kürt olduğunu, Kürt kökenli olduğunu söyleyip, sadece Türkiye'de değil, dış dünyada da gerçeğinin doğru bilinmesini istemiştir.

Bunları anımsatmaktan amacım, Yılmaz'ın Kürt kimliğine Fransa'ya geldikten sonra sahip çıktığını ileri sürenlerin ne ölçüde haksız ve taraflı davrandıklarını belirtmektir. Fransa'nın özgürlük ortamı belki Yılmaz'ın Türkiye hapisanelerindeyken geliştirdiği düşüncelerini hayata geçirmesine ve, onlara uluslararası bir yankı vermesine daha geniş olanaklar sağladı. Yılmaz Yol'un montajını Türkiye'de yapsaydı belki 'Fırat'ın ötesine' "*Kürdistan*" diyemeyecekti, filmde Kürtçe müzik ve diyalog olmayacaktı. Uzun yılların zengin hayat deneyimlerinin sentezini ve ülkesinin insanlarına ve sorunlarına bakışını, dünya görüşünü, felsefesini bu şaheserinde somutlaştırdığı, Kürt ve Kürdistan sözcüklerini dünyanın en ücra köşelerine kadar götüren bu filmden sonra Yılmaz sadece, kendi deyimiyle Türkiye-Kürdistan'da değil, bölünmüş Kürdistan'ın tüm parçalarına, Kanada'dan Orta Asya Cumhuriyetleri'ndeki Kürt topluluklarına kadar tüm Kürtlerin bir ulusal kahramanı oldu. Sanat tarihinde bir yapıtın bir halkla bu ölçüde bütünleşmesi, böyle güçlü bir yankı uyandırması çok ender bir olaydır. Hor görülen, aşağılanan, varlığı bile inkâr edilen, özgürlük ve varolma mücadelesi veren bir halkın saflarından çıkan, baskıya boyun eğmemiş, sa-

vaşçı, direngen bir sanatçının bileğinin ve dehasının gücüyle Kürtlerle ilgili bir filmle adını dünya sinemasına kabul ettirmesi, sinemanın Nobel'i sayılan Altın Palmiye ödülünü alması, bu halk için büyük bir gurur ve kıvanç kaynağı olmuştu. Buna benzer bir olaya, bağımsızlık savaşı veren XIX. yüzyıl İtalya'sında yurtsever kompozitör Giuseppe Verdi'nin İbranilerin Mısır'daki esaretini işleyerek Ezop dilinde İtalya'nın bağımlılığına dikkatleri çeken Nabucco operasının temsillerinde rastlanmıştı. Diğer dünya sanatseverleri için sadece başarılı bir sanatçı olan Verdi, İtalyan halkı için bir "ulusal kahraman" olmuştu, evrensel Chopin (Şopen)in işgal altındaki ülkesi Polanya'nın ruhunu, müziğiyle dile getirip bir ulusal kahraman oluşu gibi.

YOL'un uluslararası yankısından sonra TC, vatandaşlıktan çıkardığı Yılmaz'ın filmlerini toplayıp imha etmeyi, poster, resim ve kitaplarını yasaklamayı kararlaştırdı. Yılmaz da bir yandan DUVAR filmini hazırlarken bir yandan da hem Fransız sanat ve siyaset çevreleri, hem de Fransa'da sürgünde yaşayan yabancı sanatçılarla yoğun ilişkilere geçti. Birçok Güney Amerikalı devrimci, demokrat ve sanatçıya yardımlarını esirgemedi. Bu yoğun ilişkilerinde, ancak büyük sanatçılara özgü büyük bir duyarlılıkla herkesi sabırla dinler, deney ve görüşlerinden yararlanmak ister, sanki dört-duvar arasında geçirdiği uzun yıllardan sonra başka kıtalardan, başka kültürlerden gelen insanlarla fikir alışverişiyle görüşlerinin doğruluğunu sınamak, yeni şeyler öğrenmek, ufuklarını genişletmek istiyordu. O'na birgün büyük İngiliz alimi Newton'un ölümünden önceki sözlerini aktarmıştım: *"Bilgi bir denizdir, ben de ancak deniz kenarında kumlarla oynayan bir çocuk gibiyim."* Oda: *"Acaba biz de deniz kadar derin, engin ve zengin insan duygu ve deneyimlerinin uzaktan yansımalarını mı gördük?"* diye yüksek sesle düşünmüştü.

Bu değişim süreci içinde Yılmaz, giderek hayalindeki Ön Asya Halkları Federasyonu'nun, dünya davriminin gerçekçi pro-

jeler olmadığını anlamış, enerjisini Türkiye'deki 12 Eylül askeri rejiminin teşhir edilip soyutlanması savaşımına yoğunlaştırmıştı. Bunun için Kürt ve Türk demokrat ve devrimcilerinin, ayrı örgütlenmeler bile ortak eylemler sürdürmeleri gerektiğine inanıyordu. Bu amaca yönelik çeşitli örgütler ve fraksiyonlar arası toplantı ve gösterilere katıldı. Kafasındaki Türkiye-Kürdistan federasyonu fikri de gittikçe berraklaştı. Böyle bir gönüllü birliktelik için Kürtlerin önce bağımsız devletlerini kurmaları gerektiğini ve kendisine devrimci ya da demokrat diyen her Türkün, her Arabın, her İranlı'nın bu haklı bağımsızlık mücadelesini desteklemesi gerektiğini savundu kendisine has coşku ve azimle. Yılmaz bu görüşlerini kimileri gibi özel yemek ve sohbetlerde değil, basınla söyleşilerde ve binlerce kişinin katıldığı toplantılarda ifade etti. Bu konuşmalardan, 1983 ve 1984'te Kürt Enstitüsü'nün düzenlediği Newroz şenliklerinde yapılıp ayrıca filme de çekilenleri, bu kitapta belge olarak yayınlanmaktadır. Son derece açık ve net olan bu konuşmaların herhangi bir yorum gerektirmediği kanısındayım.

Bu görüşler aslında Yılmaz'ın filmleriyle başlattığı, hapis-hane yıllarında, açıkça ifade ettiği YOL ile evrenselleştirdiği, özgün düşüncelerinin doğal bir uzantısı ve olgunlaşmasıydı. YOL'dan sonra Yılmaz'ın Paris'te bir Kürt Kültür Enstitüsü kurulmasına yardımcı olması, kurucu üyeliği kabullenmesinden sonra aramızdan ayrıldığı 1984 Eylülüne kadar yönetim kurulu üyeliği görevini yüklenmesi, basınla ve yabancı sanatçılarla olan görüşmelerinin çoğunu Enstitü'de yapması ve son jest olarak da cenazesinin Enstitü'den kaldırılmasını vasiyet etmesi, onun Kürt kimliğine ne ölçüde bağlı olduğunu, nasıl tüm prestijini Kürt davasının tanınması için kullandığını en net bir şekilde gösterir. Bunu sadece Kürtler değil, Fransız ve Dünya kamuoyu da böyle algıladı. Ama Türk komşularımız bunu böyle algılamaz, algılamak da istemezler. Sıradan Türk insanların, Türk

köylü ve emekçilerinin duygu olarak kendilerine de hitap eden ve TC sınırları içinde doğup büyümüş, filmlerini Türkçe yapmış Yılmaz Güney'i Türk olarak görmeleri çok normaldir. Başarılı ve kahraman kişilerin köklerine bakılmaz; egemen ulus onları kendinden sayıp, bilerek ya da bilmeyerek, üstünlüğünü daha da pekiştirmek ister. Örneğin zencileri hiç sevmeyen ve seçimlerde oylarını aşırı sağcı Le Pen'e veren Fransız ırkçıları ünlü tenis oyuncusu zenci Yannick Noah ile zenci futbol şöhreti Boli'yi katıksız Fransız sayarlar, zenciliklerini görmezlikten gelirler. Ayrıca, bu konuda, kariyer ve çıkarlarını tehlikeye düşürmemek için kimliklerini bir ayıp gibi saklayan Kürt aydınlarının da büyük bir sorumluluğu vardır. Bundan amacım, her Kürt mutlaka Kürt kimliğine sahip çıkmalı demek değildir. Kişisel ve özgür tercihe dayanan asimilasyon da her bireyin hakkıdır. İsteyen Kürt Türkleşir, Türkiyelileşir, Araplaşır ya da Avrupalılaşabilir, tıpkı Kürdistan'da yaşayan birçok Ermeni, Arap ve Türk'ün çevreleriyle olan sosyo-kültürel ilişkiler sonucu zamanla Kürtleşmeleri gibi. Bu gönüllü ve "*doğal*" asimilasyonun dışında kariyer hırsıyla devletle bütünleşen, kökenlerini unutturmak için kraldan çok kralcı, Türklerden daha koyu Türk milliyetçisi kesilen Kürt kökenli yeniçeri ve modern devşirme seraskerler (I. İnönü, C. Gürsel), ideologlar (Ziya Gökalap, Cahit Baban, vs.) bakanlar, yazarlar olmuştur. Bu kişiler Osmanlı-Türk yeniçeri geleneğiyle TC tarafından öz halklarına karşı kullanılmışlar ve kullanılmaktadırlar. İvo Andriç'in öyküsünü ustalıkla anlattığı Boşnak kökenli Osmanlı paşası Ömer Latas'ın öz ülkesini tarumar etmesi gibi, İsmet Paşa da Kürdistan'ın bölüşülmesinde ve sonra da yakılıp yakılmasında önemli bir rol oynamıştır. Serasker Cemal Gürsel 1960'ta, Diyarbakır Belediye Meydanı'nda kendisini karşılamaya gelen binlerce kişinin önünde "*Size Kürt diyenin yüzüne tükürün*" diyecek kadar soysuzlaşmış, Türk askeri eğitim sisteminin insanları nasıl halklarına, kimliklerine, kültürlerine karşı şartlan-

dırıp düşmanlaştırabildiğinin en çarpıcı örneklerinden biri olmuştur.

Gönüllü asimile aydınlarla devlet hizmetindeki devşirmeler aşırı uçları arasında Frantz Fanon'un "*siyah ciltli beyaz maskeli*" dediği, aşağılık kompleksli sömürge aydını kategorisine giren ideolojik ya da sosyal baskılar sonucu Türkleşme ile Kürt kimliklerini koruma arasında bocalayan kararsız büyük bir Kürt okumuş kitlesi vardır. İran, Irak, Suriye, Kürt aydınlarının tersine, bu Kürt doktorları, mimarları, mühendisleri, avukatları, yazarları ancak özel aile sohbetlerinde ya da doğdukları köy ve kentlere döndüklerinde kimliklerine sahip çıkar, başka zamanlar Kürtlüklerini utanılacak ya da geleceklerini olumsuz bir yönde etkileyebilecek tehlikeli bir şeymiş gibi sakladılar uzun bir süre. Bu nedenle İspanya'da Katalan mimar Gaudy, ya da Katalan ressam Joan Miro demek herkesçe doğal karşılanırken, Türkiye'de ideolojize olmamış sıradan insanların bile kulakları Kürt sanatçı, Kürt bilim adamı, Kürt doktor gibi tanıtımlara henüz alışmamıştır. Kürt deyince akıllarına bekçi, kapıcı, hamal, inşaat işçisi, "*Doğu Anadolu*" kökenli, Türkçesi bozuk göçmen komşuları, Kürt İdris gibi babalar ya da "*teröristler*" gelir, okumuş, aydın, sanatçı, artist insanlar değil. Dünyaca ünlü ballet koreografı ve Kürt Enstitüsü'nün şeref üyesi Maurice Bejart'ın Türkiye'de Kürt kültürünün serbest edilmesini isteyen bir uluslararası çağırısı imzalayıp, anne annesinin Kürt olduğunu söylemesi Türk basınında "*Bir bu eksikti. Ballet dahisi Maurice Bejart da Kürt çıktı*" diye verilip, adede olur mu böyle şey diye yadırganmıştı. Özetle, sıradan Türk vatandaşları ve onlara hitap eden Türk basın için bekçi Murtaza ya da Baba İdris Kürt olabilir ama bir Maurice Bejart, bir Yılmaz Güney'in Kürt olmaları akıl kârı değildir ve bunu kolay kolay kabullenemezler çünkü kabullenmek bilinçaltılarına yerleşmiş "*Bir Türk dünyaya bedel*" inançlarını kökünden sarsabilir. Artık bırakın Almanları, Amerikan ve Fransızları, Kürtlere

göre de mi üstün olamayacak böyle ünlü sanatçılar çıkaramamış Türkler? Psikolojik özsavunma mekanizmaları, yerleşmiş değer yargıları sistemini altüst edebilecek böyle radikal soruların sorulmasına izin vermez ve mümkün mertebe gerçekleri görmemeyi tercih eder.

TC'nin de yıllarca komünist-Kürtçü diye zindanlara attığı, vatandaşlığından attığı, film ve eserlerini yasaklatıp imha ettiği, Yılmaz Güney'i Türk sanatçısı görmesi, zorla Türkleştirmesi şaşılacak bir olay değildir. Yetmiş yıldan beri bu devlet neyimizi Türkleştirmeye çalışmadı ki? Selçuklu Tuğrul Bey'den, yani 1150'den beri tüm Türk sultan ve padişahlarının bile Kürdistan olarak bildikleri, tanıdıkları ülkemizi, insaf ve adaleti bir yana bırakalım, tarih ve coğrafyayı da hiçe sayarak "*Doğu ve Güneydoğu Anadolu*" ilan eden, binlerce köyümüzün ve kentimizin tarihi Kürtçe adlarını Türkleştiren, milyonlarca insanımıza Türkçe adlar empoze eden, dar günlerinde mertçe, kardeşçe imdatlarına yetişip ülkelerini Yunan istilasından kurtarmalarına yardımcı olan Kürt komşularını zaferden sonra bir kararnameyle yok sayıp dillerini, şarkılarını, okullarını, kültürlerini yasaklayan bir devletin bir Kürt sanatçısını da Türkleştirmesinden daha "*normal*" ne olabilir ki? Hele böyle bir devlet bilimsel gerçekleri ve dünya kamuoyunu hiçe sayarak bundan binlerce yıl önce yaşamış Türklerle, Türklükle hiçbir ilişkisi olmamış, Sümer ve Etileri bile, uygarlıklarının prestijinden dolayı zorla Türkleştirmekten bile çekinmemişse.

"*At binenin kılıç kuşananın*" zihniyetidir bu. Çok araştırdım ama başka bir dilde bu tipik Türk atasözü gibi talanı yağmayı mübah gösteren, hakkı ve emeği hiçe sayan bir zihniyeti vecizeleyen bir atasözü bulamadım. Ülkelerinde kuraklık başladığında kafalarını çalıştırıp sorunlarını çözümlenmeye çalışmak yerine başka ülkeleri akın akın istila edip varlıklarına, zenginliklerine el koyan, onları yağmalayan, zorba, talancı hazıra konucu bu zih-

niyet sonucu Türkler güçlü devletler kurabildiler ama insanlık tarihine, bilime ve uygarlığa kayda değer bir katkıda bulunamadılar. Üç kıtaya yayılmış koskaca Osmanlı İmparatorluğu altı yüz yılı aşkın tarihi boyunca evrensel bir düşünür, bir bilim adamı, bir sanatçı üretmedi. Bu hazıra konma zihniyetiyle günlük yaşantının gerektirdiği sıradan eşya ve kavramlara bile Türkçe adlar aramak yerine komşu dillerden hazır sözcükler ödünç alındı. Haftanın günlerinden renklere ⁽²⁾ sebze, meyve, çiçek, balık isimlerinden alet ve adavata kadar birçok sıradan alanlarda Türk dilinde Türkçe kökenli çok az sayıda sözcük bulabilirsiniz. Çünkü kafa yorma, üreticilik, yaratıcılık gelenek edinilmemiştir.

Osmanlıların son kuşağı - ki buna Mustafa Kemal de dahildir- bu korkunç kültürel boşluğun bilincindeydi. Kimi bunu telafi için Avrupa'dan damızlık erkek getirilmesini öneriyordu, "*Türk ırkını ıslah*" ve "*barbar Türk*" kompleksinden kurtulmak için, Mustafa Kemal ve arkadaşları kıyafet ve harf 'devrim'leriyle Türkiye'ye "*ugar bir vitrin*", bir dış görünüş vermeye çalıştılar. Kıyafetler değişti, fes ve kaftanın yerini şapka, takım elbise ve smokinler, entarilerin yerini tayyör ve sonradan mini-etekler bile aldı. Görünüşe diyecek yok belki, ama kafalar ne ölçüde değişebildi, değiştirilebildi? Bilgisayar deyimiyle yine ödünç alınan ya da ithal edilen "*hardware*" yerinde de onu işleten, onu etkin kılan programdan, yani "*Software*"dan ne haber? Kemalizmin bu kültürel aşağılık kompleksini "*Bir Türk dünyaya bedeldir*",

(2)- Örneğin haftanın ilk günü pazar (Kürtçe *yekşem*) Farsça bazar'dan, üçüncü günü salı (Kürtçe *şêşem*), Arapça ve İbranice üçüncü anlamındaki salis'ten, dördüncü ve beşinci günler çarşamba, perşembe (Kürtçe *çarşem*, *pêncşem*) eski Kürtçe ve Farsçadan, altıncı gün cuma (Arapça'dan, küçük telafuz değişiklikleriyle alınmıştır. İkinci (Kürtçe *şêşem*) ve yedinci (Kürtçe, *şem*) günler yabancı pazar ve cuma sözcüklerine birer ertesi eklemekle geçirilmiştir. Hafta kelimesi Kürtçe *heft* yedi, *hefte* yedilik, yedi günlük birim'den alınmıştır. Yine renk sözcüğü tüm irani dillerde (Kürtçe, Frsça, Beluçça, Pastuca) müşterek *reng'ten* ' alınmıştır ve Türkçe'de *al*, *ak* ve *kara*'nın dışındaki hemen tüm renk adları Arapça, Farsça, Kürtçe, Rumca, gibi yabancı dillerden alınmıştır.

"*Ne mutlu Türküm diyene*" türünden öz telkinlerle, Güneş-Dil Teorisi'yle, Göç yolları haritalarıyla aşmayı amaçlayan kolektif psikoterapisi bu toplumsal yarayı belki bir süre yatıştırdı, teskin etti ama tedavi edemedi. Ne Eti ve Sümerleri zorla Türkleştirmek, ne Horasan'ın Balx kentinde doğup tüm eserlerini Farsça yazan İran'lı Mevlana Celaleddin'i sırf yaşamının ikinci bölümünü Konya'da geçirdiği için "*Türk düşünür*" olarak tanıtmak⁽³⁾, ne Avrupa Orta-Çağı'nda asaletin ve insanlığın sembolü olarak kabul edilip Dante'nin bile ilahi Komedyası'nda saygıyla andığı Kürt Sultanı Salahattin Eyubi'yi, ya da bugün Yılmaz Güney'i Türk ilan etmek çözüm değildir.

Çözüm herhalde kafaları ve kültürel gelenekleri değiştirmekten geçer. Gözleri sürekli Batı'ya çevrili, Batı kompleksli Türkler, özellikle kafaları biçimlendirme, yönlendirme gibi çok önemli işlevleri olan Türk aydın ve sanatçılar, biraz da kendilerini komşuları Kürtlerin, Lazların, Ermenilerin, Rumların aynasında görmeye alıştırmalıdır. Coğrafyayı değiştiremeyeceğimize göre aynı ya da ayrı devletler çerçevesinde de olsa, bir arada yaşamak, birbirimizi anlamak, birbirlerimizin haklarına ve değerlerine saygılı davranmak zorundayız. Bunun için yeni, yağmacılığı değil üreticiliği, yaratıcılığı esas alan, teşvik eden; talancı, yapma, sahte, resmi şoven ideolojiyi evrensel insanlık ve uygarlık değerlerinin ışığında eleştirel insancıl, müsamahakar, demokratik bir Türk geleneği geliştirmek gerekir. Bir değil, onlarca İsmail Beşikçi'nin çabasını, medeni cesaretini ve düşünce namusunu gerektirir böyle bir Türk geleneğinin oluşturulması. Böyle bir gelenek oluştuğunda Türk halkı kendisine gerçekten güvenebilecek, artık sıradan bir Alman turisti "*Türk mutfağını*" ya da "*Türk oryantal danslarını*" sevdi diye gazete sayfalarında ona yer verip züğürt tesellisi aramayacak ya da başka ulusların

(3) Bu mantığa göre son yıllarını Moskova'da geçiren Nazım Hikmet'in de Rus olması gerekirdi.

sanat ve uygarlıklarını kendisine mal etmeye ihtiyaç duymayacaktır.

Bugün malesef insancıl Türk geleneği, devlet yapısına ve kurumlarına, basın ve üniversitelere hakim yağmacı, kopyacı, baskıcı, inkârcı resmi ideolojinin karşısında çok cılız kalmaktadır. Halkını yakından tanıyan Aziz Nesin gibi deneyli, bilinçli ve cesur bir yazarın "*Türklerin %92'si aptaldır*" demekteki kastı, demokratik zihniyetin, insancıl geleneğin Türk kültüründe, Türk kamu vicdanında ne ölçüde kısır ve cılız olduğuna dikkatleri çekmek istemesidir herhalde. Türklerin doğuştan aptal olduklarını, adam olamayacaklarını ne o, ne de hiçbirimiz düşünmeyiz kuşkusuz.

Örneğin, sözde sosyal demokrat, şair, eski bir başbakan, jenositlen kıl payı kurtulan ve yabancı himayesi altında yaralarını sarmaya çalışan, demokratik olgunluğu ve kurumlarıyla dünya kamuoyunda derin bir sempati uyandıran Irak Kürdistan halkını bir "*tehlike*" olarak gösteriyor, Ankara'dan çağımızın en kanlı katillerinden biri olan Saddam Hüseyin'le anlaşmasını istiyor ve açıkça bu işin arabuluculuğuna soyunuyor. Bir de güzel yüzlü, şık, Tansu hanımın sevinçle, kıvançla televizyonda "*son haftalarda bini aşkın teröristin*" öldürüldüğünü açıklaması örneği. Ülkesinin en elit okullarında okumuş, yıllarca Amerikalarda yaşamış, üstelik kadın ve anne olarak şefkatli olması gereken bu bayan profesör Başbakan nasıl oluyor da 4 yıldızlı katil suratlı işkenceci bir general rahatlığıyla 15-18 yaşlarındaki gencecik çocuklarımızın öldürülmesine sevinebiliyor. Zorba düzeninin, kimliklerini, varlıklarını, kültürel ve siyasal haklarını inkâr ettiği, köylerini yaktığı, baba, amca, kardeş ya da akrabalarını işkenceden geçirdiği, kimbilir gözlerinin önünde öldürdüğü, kurtuluşu, onurlarını ve haklarını savunmak için dağ başına çıkmakta arayan gencecik çocuklarımız. Brecht'in "*biz kuzuyduk, zaman bizi kurtlaştırdı*" dediği haksızlığın, kurumsallaştırılmış devlet terörü-

nün dağ başlarına çıkarttığı gençler. Bunlarla şefkatle, anlayışla diyalog kurup sorunlara insani, adil bir çözüm aramaya çalışacağına, çoğu üniversite çağına bile varamamış bu gençlerin ölümlüne sevinen bir bayan profesör!

Ister istemez aklıma Avrupa Parlametnosu'nda Kürdistan'da öldürülen genç Türk askerlerine çok üzüldüğünü, ailelerinin acısını paylaştığını, bu acıların son bulması, artık kardeş kanı dökülmemesi için Türk-Kürt dostluğuna dayalı barışçı bir çözüm bulunması gerektiğine inandığını söyleyen Mehdi Zana geliyor. Türk zindanlarında geçirdiği 14 yıldan, gördüğü barbar işkencelerden sonra bile insani değerleri, kardeşliği, barışı savunan terzi Kürt Mehdi Zana. Ve de TC onu bu insancıl görüşlerinden sonra "devletin yurt dışındaki itibarını zedelemekten" mahkemeye veriyor. Avrupa kamuoyu önünde gülünç duruma düşmekten çekinmeden.

Okuma-yazması bile olmayan Kürt analarının günde beş vakit tekrarladıkları Kürtçe duayı düşünüyorum "**Xwedêyo tu pêşiyê li heftê û du mîletan bê rehmê, paşiyê li meji**" (Tanrım, önce yetmiş iki millete rahm eyle, sonra da bize). "*Bir Türk dünyaya bedeldir*" ilkesini, Türk olmayan her halkı "hain", "kahpe", "düşman", gösteren, hor gören, aşağılayan, ırkçı ve militarist eğitimi aşıl原因an Türk okulu dönüşü evde tanık olduğum anamın bu duaları ve mütevazı varlığımızı, evde pişirilen yemeğimizi bile muhtaç komşularla bölüşme geleneği. "*Peki ana, ya 72 milleten bize sıra gelmesze? Niye sen önce Kürtleri düşünmüyorsun?*" diye sorduğumda, iki kültür arasında bocalayan çocuk aklımla: "*Komşularını, başkalarını, diğer milletlerden insanların iyiliğini, refahını düşünmeyenler iyiliğe ve insanlığa layık değildirler*" derdi. Önce başkalarına yardımcı ol, sonra bize, zihniyeti, kökleri tarihimizin derinliklerine giden özveriyi, şefkati, insanlık sevgisini aşıl原因an, kuşaktan kuşağa aile aracılığıyla aktarılan, destanlarımızda, öykülerimizde hatta savaş tür-

külerimizde bile işlenen hümanist Kürt geleneğidir bu. Güçlü ve yaygın bir gelenek. Kuru ekmeğini bile komşusuyla bölüşmeyi görev sayan bu gelenek gereği, 30 yıllık savaş ve yıkımdan sonra harabeler üzerine kurulan özgür Irak Kürdistanı'nda, yokluk içinde oluşturulan yerel televizyonlarda komşularımız Süryani ve Kildaniler için, Türkmen ve Arap azınlıkları için kendi dillerinde programlar yapılıyor, onlara özgür ve bağımsız siyasi örgütlenme, kendi dillerinde yayın ve eğitim hakları tanınıyor, parlamento ve hükümette temsil edilebilmelerine özellikle dikkat ediliyor. *"Biz bu kafayla bir yere varamayız; kaşa kaş, göze göz gerekir"* deyip, amaca ulaşmak için tüm araçları mübah gören, köklerinden koparılmış, kültürlerine yabancılaştırılmış zamanın ve düzenin kurtlaştırdığı, inkârcı, baskıcı anti-demokratik Türk okullarının ürünü bazı radikal akımlara karşı Qasımlo'ların, Barzaniler'in siyasi alanda ödünsüz savunup yaşattıkları insançıl gelenektir. Belki kısa vadede etkin görünmeyen ama asil ve onurlu bir gelenek.

Kendilerine her hakkı tanıyıp bin yıllık Kürt komşularına kendi dillerinde bir radyoyu, bir televizyonu, eğitimi bile çok gören Türk yöneticilerini doğal olarak insanlık dışı görür bu gelenekle oluşmuş Kürt kamu vicdanı.

Her şeye rağmen sevdiğim, dost olmalarını istedeğim Türk komşularımızın, özellikle de aydın ve yöneticilerinin, kendilerini çağdışı ideolojik koşullandırmalarından kurtarıp böyle 72 ulusun haklarına saygılı, onlara öncelik olmasa bile eşitlik, en azından yaşama hakkı tanıyan bir gelenek oluşturdukları gün; kafaları nihayet büyük ölçüde uygarlaşmış olacaktır. Ve o zaman artık ne yeni sınırlar çizmek ne de Mahmut Baksî'nin Yılmaz Güney'in Kürtlüğünü kanıtlamak için kitap yazmasına gerek kalacaktır.

Kendal Nezan
Paris, 14 Eylül 1993

KÜRT YILMAZ

1979 yılının Mart ayında, İsveç'li bayan bir gazeteci, Bülent Ecevit ile olan yakın ilişkilerini kullanarak, Yılmaz Güney ile bir söyleşi yapmıştı. Bu bayan gazeteci, buradaki Türk kolonisiyle yakından ilgileniyordu. Tanınmış bir Türkten çocuğu vardı. Beraber yaşadığı bu ünlü Türk'ün yardımıyla Türkiye'de epey çevre edinmişti. Özellikle Bülent Ecevit'in başbakan olması, İsveç-Türkiye ilişkileri için çok önemliydi. Ecevit, İsveç Sosyal Demokratlarıyla ilişkilerini geliştirip Avrupa'ya açılmak istiyordu. Çünkü, Kıbrıs işgalinden sonra Ecevit'in maskesi düşmüş, işgalci ve yayılmacı kimliği açığa çıkmıştı. Ecevit, yeni bir imaj edinmek istiyordu. Sosyal demokrasicilik, bu anlamda iyi bir kalkanıdı Türk milliyetçiliği için. Bu kalkanı iyi kullanmak gerekirdi. Böylece Avrupa'da gittikçe yalnızlaşan Türkiye, Ecevit aracılığıyla güçlü bir konuma getirilmek isteniyordu.

Ne varki, Kürt sorunu, bu senaryo konusunda büyük bir engel oluşturuyordu. Sorun gittikçe kendisini dayatıyordu. Kürt

halkının eli Ecevit'in yakasındaydı. Ecevit İsveç'in Kürt politikasından özellikle ürküyordu. Çünkü Kürtler İsveç'te alabildiğine özgür bir halktı ve Kürt kimliklerini koruyorlardı. İsveç'te Kürtlerin tüm ulusal hakları vardı: Kürtçe anadil sınıfları, Kürtçe tercümanlar, Kürtçe kitaplar, çocuk yuvaları vs. Üstelik tüm bu olanaklar İsveç devleti tarafından yaratılmıştı. Kısaca, Kürtçe ve Kürt kimliği en az Türkçe ve Türk kimliği kadar tanınıyordu İsveç'te...

Bülent Ecevit, İsveç'te Kürtlere tanınan tüm bu ulusal demokratik azınlık haklarından kaygı duyuyordu. Giderek, Avrupa'nın öteki ülkelerinde de Kürtlerin aynı haklara sahip olabileceğinden ürküyordu. Bu ise "*devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü*" ne, "dış kaynaklı" bir müdahale demektir... O'nu Türkiye'deki işsizlik, terör, faili meçhul siyasi cinayetler, yaşam pahalılığı, anti-demokratik uygulamalar, işkence, pek ilgilendirmiyordu. Önemli olan Kürt sorunu idi. Bu sorun gömülmeli, bu sorun hepten yok edilmeliydi. Türkiye'deki yasaklar, Kürt halkı üzerindeki baskı ve soykırım burada da uygulanmalıydı... Ecevit, TC'nin tüm olanaklarını bu konuda seferber etmişti. Kimi ünlü Türk yazar ve sanatçıları çeşitli ülkelere kültür ateşesi olarak atamıştı. Stockholm'de yaşayan Türk elit takımını yanına alarak "*anti-Kürt*" bir propaganda başlatmıştı. Ecevit ve yandaşlarına göre, Türkiye'nin geri kalmışlığının nedeni Kürtlerdi. Kürt halkı, İsveç'liye "*suçlu*" bir halk olarak tanıtılıyordu...

Ecevit'in partisi CHP, Sosyalist Enternasyonel'e üyeydi. Ecevit, İsveç Sosyal Demokrat Partisi Genel Başkanı Olof Palme ile yakın ilişkiler içindeydi. Birçok konuda Palme'yi ikna etmişti. Ama Kürt sorununa ilişkin aralarında önemli görüş ayrılığı vardı. Palme, Kürt halkının ulusal haklarından yanaydı ve bu konuda açık görüş belirtiyordu.

Bülent Ecevit, Kürt sorunundan kurtulmak için çeşitli yollar, çeşitli yöntemler deniyordu. Türkiye'nin kapılarını alabildiğine

açmıştı İsveç'li gazetecilere. Bu yolla kendisine bir kamuoyu yaratmak istiyordu. İsveç'li gazeteciler Türkiye'ye sık sık gidip seri röportajlar yapıyor, Bülent Ecevit'i İsveç halkına tanıtıyorlardı.

İşte böyle bir ortamda İsveçli bayan gazeteci, yanına çekim ekibini de alarak, Yılmaz Güney ile uzun bir söyleşi gerçekleştirmişti hapisanede. Bu söyleşi, Yılmaz Güney'le ilgili olarak, o güne kadar dışarıda yayınlanan ilk röportajdı. Gazeteci, bu röportajla hem Bülent Ecevit'in Avrupa'daki prestijini yükseltecek, hem de bu programı tüm Avrupa televizyonlarına satıp yüklü bir para kazanacaktı.

Söyleşinin duyurusu, İsveç televizyonunun ikinci kanalından hafta boyunca sık sık verildi. Görüntülerde Yılmaz Güney, adli mahkumlarla oturmuş devrimden, devrimci ahlaktan söz ediyor ve istediği an hapisten elini kolunu sallaya sallaya kaçabileceğini söylüyordu. Sonra da Yılmaz Güney, kim olduğunu kısa ve özlü bir biçimde, "*Anam Kürt, babam Zaza*" diye açıklıyordu. Yılmaz, özellikle ve bilerek bu sözleri birkaç kez tekrarlayıp duruyordu. Ama buna rağmen, bu sözler İsveççeye çevrilmiyor, Yılmaz Güney bir Türk olarak anons ediliyordu. Bu, utanılacak bir durumdu. Bu, hapiste eli kolu bağlı Yılmaz Güney'e büyük bir haksızlık ve saygısızlıktı. Yılmaz Güney, kimliğini bas bas bağırıp haykırdığı halde, sesi kısılmak isteniyordu. İsveç'li bayan gazeteci, salt Bülent Ecevit'e ve Türk kocasına yaranmak uğruna, İsveç televizyonunu kullanarak, Yılmaz Güney'i zorla Türkleştiriyordu...

Ben, bu utanç verici durumu yakından tanıdığım birkaç Türk arkadaşla anlattım. Arkadaşlar beni ayıpladılar. "*Sen şovenisin, ırkçısın*" dediler. "*Önemli olan milliyet değil, önemli olan sınıftır...*" Peki, sınıf önemliyse, neden Türkler için önemli olmuyordu? Neden Yılmaz Güney zorla ve hile ile İsveç kamuyona Türk diye tanıtılıyordu? Tabii bu sınıf edebiyatı eski bir silahtı ve çok bilinçli bir biçimde Kürt halkına karşı kullanılıyordu. Dünya-

da hiçbir halk, bu sınıf kavramından Kürtler kadar zarar görmemiştir sanırım...

Öte yandan, Bülent Ecevit iktidara gelmeden önce Türkiye aleyhinde çalışan, İsveç gazetelerine yazı yazan, çeşitli sendika ve derneklerde konferanslar veren İsveç'teki bazı Türk aydınları, birden renk değiştiriverdiler. Onlara göre Türkiye'de sosyal demokrat bir iktidar vardı. Bu iktidar koşulsuz desteklenmeliydi. Bu iktidarın aleyhinde konuşmak, onun Kürt politikasını eleştirmek, onu desteklememek, işçi sınıfına ihanetti. Ecevit, Türkiye'ye demokrasi getirmiş, Avrupa'da Türk halkının yüzünü ak etmişti. Çok yakında İsveç'in sosyal düzeni, İsveç'in ekonomik refahı, İsveç'in sınırsız demokrasisi Türkiye'de gerçekleşecekti. Türkiye'de işkence kalkmıştı. Yılmaz Güney ile hapisanede yapılan bu röportaj, bunun en açık kanıtıydı. Bu imajı silmek, bu imajı kötülemek işçi sınıfı düşmanlarının işiydi...

Bülent Ecevit, bu çevrelere göz kırıp çoklarını Türkiye'ye davet etmişti. Bu çevrelerin bir tek görevi vardı: İsveç'te "bölcü"lere karşı savaşmak, seslerini kısmak, Kürt sözcüğünü ortadan kaldırmak ve buradaki Kürtleri terörist gibi göstermek...

Yılmaz Güney ile ilgili yapılan röportajdan sonra, Bülent Ecevit'i tanıtan birkaç program yapıldı televizyonda. Bu programlarda Türkiye'deki iktidar değişikliği, Ecevit'in kişiliği, şairliği tanıtıldı İsveç halkına. Çünkü Ecevit yakında büyük bir heyetle İsveç'e gelip Avrupa'ya açılacaktı. İsveç kurtuluş kapısıydı. Bu nedenle Bülent Ecevit'e karşı bir tek ses duyulmamalı, hele Kürt sözcüğü tümden hasır altı edilmeliydi İsveç'te...

Ben o sıralar İsveç Sosyal Demokratlarının günlük yayın organı Aftonbladet gazetesinde politik içerikli yazılar yazıyordum. Gazete geniş bir kitleye sesleniyordu. Bir Kürt olarak bu çirkin oyuna daha fazla seyirci kalamazdım. Susmak suça ortak olmak demektir. Susmak Kürt halkını ve Kürt kimliğini inkar etmek demektir benim için. Oysa daha yirmi yaşında "Kürt" kim-

liğim için mahkum olmuş ülkemin dışında sürgün yaşamak zorunda kalmış biriydim. Elbette Ecevit hükümetinin oynadığı bu oyunu bozmak görevimdi. Ayrıca Yılmaz Güney'e sahip çıkmak, O'nun Kürt kimliğini savunmak, O'nun dünyaya iletmek istediği mesajı doğru bir biçimde duyurmak gerekirdi. Yılmaz hapisteydi. Yılmaz tutukluymdu. Her şeyi görmesine, her şeyi kontrol etmesine olanak yoktu. Üstelik en zor koşullarda bile ve ondokuz yıla mahkumken, "Ben bir Kürdüm" dediğine göre, bir bildiği, İsveç halkına iletmek istediği bir mesajı vardı. Bu mesaj İsveç halkına iletilmeliydi...

22 Mart 1979 günü, Aftonbladet gazetesinde, "İsveç Televizyonu, Kürtler yokmuş gibi davranıyor" başlıklı bir makale yazdım. Yazının Türkçe çevirisini aynen alıyorum:

"Dün akşam TV-2, Kürt rejisör, aktör ve yazarı Yılmaz Güney'in yaşamına ilişkin bir program gösterdi. Bu akşam onun "Umut" adlı filmi gösterilecek. Radyo/TV'nin haftalık program dergisi, 'Röster i/ Radio TV' (Sayı 12) Güney'i, Türk yazar ve rejisörü olarak göstermektedir. Ama günümüz Türkiye'sinde, ırkçıların dışında hiçbir ilerici insan Yılmaz Güney'i Türk olarak görmez. Tersine, O, Kürt halkının yiğit bir evladı olarak görülmektedir.

Yılmaz Güney, 1971 yılında 'Kürtçülük propagandası ve teröristlere yardım ettiği' gerekçesiyle askeri cunta tarafından tutuklandı. 1974'ün baharında, o zaman ilan edilen genel aflla hapishaneden çıktı. Hapisten çıktıktan sonra, Kürt halkının yaşamını konu alan yeni bir film çekmek üzere Adana'ya gitti. Halkın arasında çok popüler olan Güney'i yeniden zararsız hale getirmek için, faşistler onunla ilgili bir plan yaptılar. Planlarında başarılı da oldular. Bir restoranda gerici bir hakimin neden olduğu bir kavgada, hakim öldürüldü...

Tanıklara rağmen, Yılmaz Güney tutulandı. 19 yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı. Türkiye ve Kürdistan'daki tüm ilerici

güçler, demokratlar bu cezayı protesto ettiler ve Güney'in lehine bir kampanya açtılar. Bülent Ecevit bile iktidara geldiğinde, Yılmaz Güney'i salıvereceğine ilişkin halka söz verdi. (Kıbrıs İşgalinden sonra Ecevit başbakanlıktan istifa etmişti.)

Bugün Ecevit bir yıldan bu yana gene iktidardadır ve başbakandır. Yılmaz Güney'i serbest bırakması şöyle dursun, Yılmaz'a ilişkin süren kampanyayı da durdurdu... Nedeni de Yılmaz Güney'in kendi ülkesi Kürdistan için verdiği mücadele... Günümüzdeki Bülent Ecevit'in Türkiye'sinde, Kürt bölgelerinde sıkıyönetim uygulanmaktadır.

*Yılmaz Güney savaşımını durdurmuş değil. O, hapis hane-
de, 'Güney' adlı dergisini çıkarmakta ve her sayısında, Kürdis-
tan'ın Türkiye'nin bir kolonisi olduğunu, kurtarılması gerektiğini
yazmaktadır. Kürt yazar ve şairlerinin yapıtlarını ve şiirlerini de
dergisinde yayınlamaktadır. Bunları yayınlamak, Kürdüm
demek Türkiye'de yasak olduğu için, Ecevit'in savcılarını, Yıl-
maz'ın aleyhine yeni davalar açmaktadırlar. Savcı, Yılmaz
Güney'in dergisinde 'Kürtçülük' propagandası yapıldığı için yeni-
den kendisine en az yedibuçuk yıl ile cezalandırmak istemekte-
dir.*

*Yılmaz Güney ile televizyon için yapılan söyleşi cezaevin-
de gerçekleştirilmiş. Programda Yılmaz Güney, anne ve babası-
nın Kürt olduğunu söylemesine rağmen, TV izleyicisine o bir
Türk gibi sunulmaktadır. İsveç'teki TV izleyicileri neden aldatıl-
mak istenmektedir?*

*Kürt dilinin Türkiye'de yasak olması nedeniyle, birçokları-
mız gibi, Yılmaz Güney'in de film ve yapıtları Türkçe yapılmak-
tadır. Ama bu durum O'nun ulusal kimliğini ortadan kaldırmaz.
Benim kitaplarımda İsveççe basılmaktadır. Ama ben İsveç'li de-
ğilim. Hiçbir İsveçli gazeteci beni İsveç'li bir yazar olarak gör-
mez ve düşünmez...*

Olayları olduğu gibi izleyicilerine göstermek, İsveç TV'sinin

görevidir. Türkiye'de salt Türklerin yaşadığı, başka halkların olmadığı gibi doğru olmayan bir konuma düşmek son derece tehlikeli ve ayıptır. İsveç televizyonunun güvenirliliğini azaltır. Türkiye'deki tüm sanatçıları, aydınları Türk gibi sunmak, Kürtleri görmezlikten gelmek; İsveç halkına saygısızlıktır. Bu, ABD'den söz edip siyahları görmemeye benzer...

Bundan bir yıl önce hiç kimse İrani halkların ayaklanacağına ve Şahlık rejimini yıkacağına inanmıyordu. İran'daki altı milyon Kürdün de ülkeleri için savaşacakları kimsenin aklına gelmiyordu. Unutmayın, biz Ortadoğu'da yaşıyoruz. Bugün Türkiye'deki on milyon Kürdün varlığını inkar edenler de yakın bir zamanda bu halkın şahlanışını görecek ve onları kabul etmek zorunda kalacaklardır..."

SAZCI ÖMER

Yazımın yayınlanmasından bir gün sonra "Sazcı Ömer" diye adlandırdığımız müzisyen ve Türkiye'deki bazı günlük gazetelere yazı yazan eski bir arkadaş beni telefonla arayarak, akşamüstü Kaptan'ın Sveavegen'deki evinde buluşmamızı söyledi. O'na göre konu çok önemliydi. Konu Yılmaz Güney'in hayatıyla ilgiliydi. Toplantıya Yılmaz'ın yakın arkadaşları da katılacaklardı.

Akşamüstü Kaptan'ın evinde toplandık. Toplantıya Tuncel Kurtiz de katılmıştı. Tuncel ateş püskürüyordu. Benimle göz göze gelmemek için tırnaklarını ısırıyordu. Kin buram buramdı gözlerinde. Kendimi bir işkencecinin karşısında hissettim birden. Tiksendim.

Sazcı Ömer konuyu açtı. Belleğimde kaldığı kadarıyla:

— Baksi, dedi. Hepimiz seni seviyoruz. Biz etle tırnağız. Senin İsveç'teki başarıların hepimizin başarısıdır.

— Sağol Ömer, dedim. Ben ortada herhangi bir başarı gör-

müyorum.

— Yok, yok... sen gerçekten çok başarılı işler yapıyorsun İsveç'te. Ama ne yazık ki yanlış yoldasın.

— Neden?

— Kürtçülük yapıyorsun. Bana göre Yumurtalık olayından sonra, Yılmaz Güney'e en büyük darbeyi sen vurdun o yazınla.

— Saçmalama Ömer.

— Saçmalamıyorum. Biz, yani Yılmaz Güney'in dostları Yılmaz'ı hapisten kurtarmak için elimizden geleni yapıyoruz. Ama sen bizim bu uğraşlarımızı gölgeledin, olayı provoke ettin...

— Provokatör sensin. Ne dediğini kulağın duyuyor mu senin?

— Elbette duyuyor. O Aftonbladet'teki yazın neydi öyle? Sen kalkıp orada, o yazıda Yılmaz Güney'i Kürt olarak gösteriyorsun. Peki, Kürt Yılmaz Güney'e, Türkiye'de kim sahip çıkacak? Oysa biz Bülent Ecevit ile anlaşmış, O'nu kurtaracaktık. Ama işin içine Kürtçülük girince iş değişti... Akli başında hiç kimse bu olayla ilgilenmez artık. Yılmaz'ı Kürtler kurtarsın, görelim.

O ana kadar sessiz ve suskun olan Tuncel Kurtiz, hışımla bana döndü:

— Senin yaptıkların bini geçti. Sana Türkiye'yi böldürtmeyeceğiz. Kürtçülüğe geçit yok.

— Seni Yılmaz Güney'e şikayet edeceğim. Yılmaz hiçbir zaman Kürt sorununu savunmadı. Yılmaz için önemli olan sınıfsal mücadeleydi. Yılmaz bir Türktür ve Türk olarak kalacaktır!

— O halde bunu kanıtla. Ben tüm bunları Yılmaz Güney'den duymak istiyorum.

— Yakında film ekibiyle Türkiye'ye gidiyoruz. Yılmaz Güney ile yeniden bir söyleşi yapacağız. Yılmaz seni utandıracak. Ondan sonra senin İsveç'i terk etmen gerekecek...

O akşam gece yarısına kadar konuyu tartıştık. Sazcı Ömer ortalığı yumuşatmaya çalışıyordu. Ömer benim İsveç'teki gücümü, buradaki geniş çevremi biliyordu. O, burada Bülent Ecevit'e bir zarar gelsin istemiyordu. Bu konuda Ecevit'e gereken teminatı vermişlerdi. Onlar İsveç'teki konumlarını abartarak Ecevit'e aktarmışlardı. Bu nedenle Sazcı Ömer benimle açıktan atışmaya cesaret edemiyordu.

— Neyse, dedi Ömer. Olanları unutam. Yakında Bülent Ecevit Stockholm'e geliyor. İstersen senin durumunu, Türkiye'ye dönmeni ayarlayalım.

— Nasıl yani?

— Sen Bülent Ecevit ile ilgili birkaç yazı yaz. Hepsini bu kadar... Türkiye'de en kısa zamanda meşhur olursun. Devletin tüm olanakları emrinde olur. İsveç'te sürgün yaşayıp da ne olacak?

— Yazıların içeriği ne olsun?

— Kürtlerden söz etme yeter. Bir de, yazıların altına şimdiye kadar yaptığın gibi "Kürt" değil, "Türk yazarı" yaz.

Bu konuşmaları dinleyen fotoğraf sanatçısı Abdi Yazgan, Sazcı Ömer'e, "*Sen bir ırkçısın, sen bir Turancısın*" dedi. Oysa Abdi ile Sazcı Ömer yılların arkadaşlarıydılar. Abdi bu duruma çok sinirlenmiş ve bir insan olarak, bir Türk olarak utanmıştı...

Gece geç vakit eve geldiğimde düşünüyordum. Sazcı Ömer gözlerimin önünden gitmiyordu bir türlü. Söyledikleri kulağımda yankılanıp duruyordu. Bir insan bu kadar sahtekâr, bu kadar iki yüzlü olabilirdi ancak. Ömer'le çok yakın ilişkilerim olmuştu. Arkadaşlığımız 1970'lerin başlarına dayanıyordu. İsveç'e ilk geldiği günlerde tanışmıştık onunla. O sıralar ortalıkta bir hayli Ömer adlı kişi dolaştığı için, birbirlerine karışmasınlar diye buna "*Sazcı*" lakabını takmıştık. Sazcı Ömer içki alemimizin vazgeçilmez mızrapçısıydı, efendi ve uslu... Kendini bana Elazığlı bir Kürt olarak tanıtmıştı. Sürgündeki bir Kürdün bir Kürde

yapacağı tüm yardımları yapmıştı kendisine. Hatta 1974'te benden ünlü Kürt şairi Ciğex(h)un'un Divanını istemişti. Ömer, Ciğex(h)un'un seçmelerinden Kürtçe bir plak yapmak istiyordu. Kürtçe bilmediği halde sözleri ezberleyecek ve böylece Kürt halkına karşı milli görevini yerine getirecekti...

Ama Şimdi bu Ömer, Bülent Ecevit'in 1975'te çıkardığı kısmi afla tamamen renk ve saf değiştirmiş, azgın bir "Türkçü" kesilmişti. Kendisi Stockholm'de yaşıyordu. Ama gözü, gönlü, düşünceleri Altaylar'da, Orta Asya'daydı... Bülent Ecevit kendisini "Fahri Kültür Ateşesi" tayin etmişti İskandinavya'ya. Sazcı Ömer bunu sevinçle ve gururla söylemekten çekinmiyordu. Bir de onunla ilgili ortalıkta epey söylence vardı. Ömer, TC'ye yaranmak ve toplumda kolayca bir yerlere gelebilmek için benim gibi kişilerin aleyhinde MIT'e rapor vermişti... Öte yandan Ömer adının Türkiye'deki Alevileri kızdıracığını düşündüğü için, plak ve kasetlerine "Zülfü Livaneli" yazmıştı.

Yatağa girdiğimde Tuncel Kurtiz'i düşündüm. Doğrusunu söylemek gerekirse biraz da korktum. Çünkü Tuncel'in Yılmaz Güney ile yakın ilişkileri vardı. Tuncel bu ilişkilerini kullanarak Yılmaz'ı kandırabilirdi. Bu ise benim için bir yıkımdı. Ben İsveç halkına karşı yalancı konumuna düşecektim. Üstelik Sazcı Ömer ile Tuncel Kurtiz gibi sıkıştığında gidebilecek sınırları belli, pasaportu olan bir ülkem de yoktu...

Sabahın erken saatlerinde kapımın zili çalındı. Kapıyı açtım. Açmamla da dona kaldım. Karşımda kimi göreyim? **Necmettin Büyükkaya!**... Gökte arayıp yerde bulduğum yılların dostu, yılların arkadaşı "**Neco**". Sağ elinde bavulu, sol elinde her zamanki gibi şemsiyesi ve o bitmeyen gülümseme...

Neco'nun gelmesi bana güç verdi. Neco da tıpkı Sazcı Ömer gibi 1970'lerin başında İsveç'e sığınmış, daha sonra 1975 affıyla Kürdistan'a dönmüştü. Ama Neco politik çalışmalarını aksatmamış Kürdistan'da örgütlenmişti. Türkiye'deki özgürlüğü

kısa sürmüştü. TC gene Neco'nun peşindeydi. Neco eski İsveç pasaportunu kullanarak tekrar Stockholm'e ilticaya gelmişti...

Aynı gün ben Yılmaz Güney olayını, başımdan geçenleri açtım. Neco'ya. Neco bu konuda gayet rahattı. Hiç korkmamamı söyledi.

— Yılmaz'ı yakından tanıyorum, dedi. Hani hatırlarsın, DDKO zamanında ben başkanken Yılmaz bizlere maddi manevi yardımda bulunuyordu. Yılmaz hiçbir zaman kimliğini inkâr etmedi. Bugün de etmez.

— Aradan yıllar geçmiş Neco, dedim. Değişmiş olabilir.

— Olamaz. Ben daha iki ay önce kendisini hapiste ziyaret ettim O, özellikle Avrupa'da Kürt olarak tanınmak istiyor. Onunla yakın ilişki içindeyiz. Onu İstanbul'dan alıp Hakkâri'ye nakletmeye çalışıyoruz. Yılmaz bu konuda ilgililere dilekçe bile vermiş.

— Hakkâri daha mı iyi?

— Tabii iyi. Ondan sonra bir gece yüz peşmergeyle hapisaneye bir baskın düzenleyip Yılmaz'ı kurtaracağız. Düşün, Yılmaz Güney Kürdistan dağlarında elde silah çarpışıyor...

— Mühtiş bir şey!

— Mühtiş ya... Yılmaz'ı sevenler dağa çıksın yeter. Kısa zamanda o dağları temizleriz sömürgecilerden...

KÜRT HUMPHREY BOGART

Yılmaz Güney'in aniden ortadan kaybolması, çeşitli söylentilere neden oldu. Kimileri, Yılmaz'ın cunta tarafından işkençe ile öldürülüp bir yerlere gömüldüğünü, kaçma olayının bilinçli bir oyun olduğunu öne sürüyordu. Kimileri de, Yılmaz'ın Kürdistan dağlarında elde silah sömürgecilere karşı savaştığını ortalığa yayıyordu. Bu tartışmalar, söylentiler, bu fikir yürütmeler haftalarca sürdü Avrupa'da. Çok geçmeden, Yılmaz Güney konusu, Türkiye sınırlarını aşarak uluslararası bir konum kazandı. Avrupa'nın günlük gazeteleri, televizyonları, radyoları bu haberle çalkalandı. Efsane adam her yerde aranıyordu...

Cuntanın başı Kenan Evren çok rahatsızdı bu olaydan. Avını elinden kaçırmış yırtıcı bir hayvan gibi saldırıyordu Yılmaz'a. Yurt dışında TC'ye karşı oluşturulan düşman ordusuna Yılmaz Güney de katılmıştı. Bu ise son derece tehlikeli bir gelişmeydi, generale göre. Ne olursa olsun, Yılmaz bulunup yok edilmeliydi. Türk MİT'i köşe bucak Yılmaz'ı arıyordu.

Oysa Yılmaz her şeyi kuralına göre oynamıştı. Öyle, Kenan-Evren'e, Türk MİT'ine papuç bırakacak biri değildi. O, tıpkı filmlerdeki gibi, daha önce kaçış senaryosunu hazırlamış ve adım adım uygulamaya koymuştu. O, kaçışıyla birlikte hem TC'yi şarşmayı hedeflemişti, hem de film dünyasını... Düşüncelerini, yapmak istediklerini uzunca bir zaman dilimi içinde inceden inceye ölçüp biçmişti..

Ve bir gün hiç beklenmedik bir anda, hiç beklenmedik bir yerden Yılmaz Güney aniden sahneye fırladı. Bu sahne, ünlü Cannes sahnesiydi. Yılmaz'a da bu yakışırdı zaten. Sol yumruğu yukarıya doğru sıkılmış bir biçimde, dünya televizyonlarında, gazetelerde boy gösteriyordu. Kemalisit ideolojiden, resmi görüşten intikam alırcasına dünyaya, "Kürt" kimliğini gururla ve yiğitçe haykırıyordu. Bu haykırış, yetmiş yıllık Türk resmi ideolojisinin suratında patlayan bir şamardı. Bu, sanat anlamında, toplumsal anlamda bir başkaldırıydı, bir yeniden dirilişti... Bu, Kürt halkının dinmeyen haykırışıydı.

Öte yandan daha düne kadar Yılmaz Güney'e saldıran, ona sahip çıkmayan, onu adi bir katil gibi tanıtmaya çalışan bazı Türk aydın ve sanatçıları, bu beklenmedik uluslararası başarıdan sonra, birden Yılmazcı kesildiler. O'nu Türk yapmak için çabaladılar. Yılmaz'ın baba diyarı Siverek, anayurdu Muş, Anadolu toprağı oldu. Dünya coğrafyası yer değiştirdi... Amaçları, bu ödülü, yok saydıkları, tarihten silmek istedikleri Kürtlere kaptırmamak, kendilerine mal etmekti... Böylece de, Türklerin dünya kültürüne, dünya sinemasına katkılarını kanıtlamak, ırkçılıklarını gizlemek istiyorlardı. Çünkü bugüne değin hiçbir Türk, bu çapta uluslararası bir ödül almamıştı. TC daha çok, her on yılda bir yapılan askeri cuntalarla, işkencelerle, insan haklarına saygısızlıkları ve Kürt halkına karşı uyguladığı soykırımlarla tanınıyordu dünyada. İşte, tam bu noktadan hareket eden bu elit, Yılmaz'ın bu ödülünü kullanarak, ülkeleri aleyhinde oluşan bu imajı silmek

istiyorlardı. Onun için gerek yayın organlarında, gerekse Avrupa'da tanıdıkları gazetecilerin yardımıyla, Yılmaz Güney'in "Türk"lüğünü kanıtlamaya çalışıyorlardı. Onlara göre Yılmaz Güney yağız bir Anadolu Türk çocuğuydu. Anadolu ise bir halklar mozayığıydı. Bu mozayığın de biricik korucuları, değişmez bekçileri, soylu mirasçıları, bu topraklara uygarlık taşıyan Türklerdi... Diğer halklar sadece gelip geçmişlerdi!

İşte ben bunların bu çirkin ve ırkçı oyunlarını bozmak için 4 Haziran 1982 günlü Aftonbladet gazetesinde, "**Kürt Humphrey Bogart**" başlıklı bir yazı yazdım. Yazıyı Türkçe'ye çeviriyorum.

"Batı Almanya'daki Kürt işçilerinin kitle örgütü KOMKAR'ın Mayıs ayının ortalarında genel kurulu vardı. Ben de konuklar arasındaydım. Kongrede birkaç günlüğüne de olsa kendimi ülkemde, Kürdistan'da hissettim.

Kongredeki delege ve konuklar arasında, on iki yıldan bu yana hiç görmediğim, birçok eski dostuma da rastladım. Kongre salonunda epey Kürt politikacı, belediye başkanı, sanatçı, öğretmen, sendikacı ve yazar vardı. Yüzlerinde zamanın acımasız izleri hemen görünüyordu. Çoğunun saçları kırışmıştı. Ama mücadele istemleri alabildiğine güçlüydü. Bu istek yıllarla birlikte daha da pekişmişti. Onlar da tıpkı benim gibi, çok yakında bağımsız bir Kürdistan'ı kuracağımıza inanıyorlardı.

Çoğu, Türkiye'de iktidarda olan askeri cunta tarafından aranılıyordu. Türkiye ve Kürdistan'da onların boy afişleri duvarları gümrük kapılarını kaplıyordu.

Kongrede arkadaşlarla Kürdistan ve geleceğini tartışırken, arkadaşlardan biri, Yılmaz Güney'in "YOL" filmiyle Fransa'daki Cannes Film Festivali'ne katılacağını söyledi. Heyecanlandık. Güney, bu filmi henüz cuntanın hapishanesindeyken ve Türkiye'den kaçmadan önce gizli olarak gerçekleştirmişti...

Güney'in filmi özellikle Kürt halkının durumunu konu et-

mektedir. Film Türkçe ve Kürtçe'dir. Festivaldeki elıştırmenler, filmin mutlaka ödül alacağını belirtiyorlar. Bu tehlikeyi sezen cunta şimdiden anti-Güney bir kampanya başlatmış. Türkiye gazeteleri, Yılmaz Güney'in KOMKAR tarafından görevlendirilmiş korumalarla korunduğunu öne sürüyorlar. Askeri cunta, Fransa hükümetinden, filmin derhal yasaklanmasını ve Yılmaz Güney'in de Türkiye'ye verilmesini istiyor. Çünkü Türk general-leri, Güney'in kendisine bir Kürt rejisörü olarak tanıtmayı düşündüğünü biliyorlar. İleride başlarını ağıtacak yeni Kürtçe filmlerin yapılacağını ve Güney'in bu konuda öncü olacağını görüyorlar. YOL, bunun açık kanıtıdır. Yılmaz Güney, Kürt halkının varlığını bile yıllarca reddeden resmi Türk propagandasını paramparça etmeyi düşünüyordu...

Ve Güney düşündüklerini yaptı. Filmi YOL, Costa Gavras'ın *"The Missing"* filmiyle birlikte birincilik ödülünü aldı. Cuntanın da korktuğu gibi, dünya basınına da kendisini bir Kürt rejisörü ve oyuncusu olarak tanıttı. Böylelikle Yılmaz Güney, birçok korkak Kürt aydınırının yaptığı şeyi yapmayarak, Türk Devleti'nin yardımı olmadan ve ulusal kimliğini inkâr etmeden de uluslararası planda başarılı olunabileceğini kanıtladı.

Güney, çıkar karşılığında ulusal kimliklerini inkâr ederek Türkleşmek isteyen çevrelere, ödülü alırken şöyle diyordu: *"Hiç kimse beni satın alamaz. Ayrıca kendisini destekleyecek bir devleti olmadan da halkının desteğini almış bir Kürt sanatçısının ödül alabileceğini, başarı sağlayabileceğini kanıtlamış oldum... Önemli olan halkın desteğidir."*

Yılmaz Güney'in açıklamaları yalnız askeri cunta için değil, aynı zamanda, uzun hapis yıllarında kendisini zorla Türkleştiren, onu yurt dışında ulusal kimliğinden soyutlayanlara da büyük bir darbeydi.

Yılmaz Güney uzun yıllar hem Kürtler, hem de Türkler için örnek bir sanatçı olmuştu. Kürtler için; çünkü Kürtler onun bir

Kürt olduğunu, bağımsız bir Kürdistan için çalıştığını biliyorlar. Türkler için; çünkü Türkler de onun toplumcu bir sanatçı olduğunu, kimsenin cesaret edemediği filmleri yaptığını görüyorlar. Güney'in onbinlerce poster, fotoğrafı, kahve, bar restoran, mutfak ve evleri süslemektedir. Öğrenci yurtları Güney'in afişleriyle renklenmektedir. Güney güçlü görünüşü ve kabadayı tutumuyla, tıpkı Marlon Brando, ya da Humphrey Bogart gibi bir sembol olmuştur halk arasında. Gurur duyulan takdir edilen bir kahraman... Ama şimdi Türkiye'de bu halk kahramanının fotoğraf ve posterleri yasak... Halk, bu posterleri duvar yerine gönlüne asıyor.

Belki, kendi dilleri, kendi oyuncular, kendi kahramanlarıyla özgürce ve korkusuzca kendi filmlerini yapan, İsveç'liler, Amerika'lılar, Fransızlar, Güney'in Cannes'deki başarısını, Kürt halkı için ne denli bir başarı olduğunu anlamakta güçlük çekebilirler. Cannes'deki ödül yalnız Yılmaz Güney'e verilmedi. O ödül, aynı zamanda özgürlükleri için savaşan Kürt halkına da verilmiştir. Yılmaz'ın kendisinin de söylediği gibi: *'Ben tüm ilham ve düşüncelerimi Kürt halkından alıyorum. Filmlerimin temeli, sanatımın ilham kaynağı Kürt halkıdır...'*

Bu nedenle Kürt halkı, Güney'in Cannes'deki konuşmasını bir zafer olarak görmektedir. Kültürü, varlığı yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya olan Kürt halkının günümüzdeki durumu göz önünde bulundurulursa, ödülün önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bugün Amerika'daki siyahlar için, Paul Robenson, Malcolm X ve Martin Luther King ne ise, Yılmaz Güney de Kürt halkı için odur.

Dünya Afganistan, Polonya, Arjantin, İngiltere, İran ve Irak'la ilgileniyor, ama Kürt halkı unutuluyor. Kürt halkının savaşı sessizce sürüp gidiyor. Bu savaş hem yoğun hem de umut doludur. Dünya basını bu mücadeleyi görmezden geldiği halde, kavga gelişerek büyüyor. Güney'in Cannes'teki ödülü, hedefe varmak için atılmış adımların biridir..."

DUVAR

1982'nin sonbaharında Paris'teyim. Yılmaz Güney ile randevum var. Kendisi yeni bir filme başlamış: DUVAR, Paris'in yakınında bulunan bir şatoyu, TC hapishanesine çevirmiş Yılmaz. Türkiye'deki çocuk konusunu işleyecek. Gece gündüz çalışıyor; aralıksız. Bir bakıma filmi gizli çekiyor. Sete girip çıkmak, fotoğraf çekmek, söyleşi yapmak yasak. Film seti basına kapalı. Yılmaz kuş uçurtmuyor çevrede. O, TC ile yeni bir hesaplaşmanın peşinde. Kalın ve küflü duvarlar arasında ırzlarına geçilen, işkence edilen, horlanan Türkiye'deki yoksul çocukların destanını haykırarak insanlığın suratına...

Öğleye doğru ekibimle birlikte DUVAR filminin çekildiği yere geliyoruz. İrkiliyorum birden. Uzun yıllar sonra ilk kez bir TC hapishanesiyle yüzyüze geliyorum. Kulelerde "kahraman" Türk jandarmaları, işkenceci gardiyanlar, irili ufaklı mahkumlar... Vahşet diz boyu. Her taraf işkence kokuyor...

Yanımızda Kendal Nezan var. Kendal, önümüze düşüyor.

Hapishaneye giriyoruz. Herkesin gözü ekibimizde. Çokları şaşkın. Bazıları el kol hareketleriyle kameramanımızı gösterip bir şeyler mırıldanıyor. Ama biz onlara aldırış etmiyoruz. Aradığımız adama doğru gidiyoruz. Küçük taş bir kapıdan binanın alt katına iniyoruz. Burası çok geniş bir yer. Hafiften bir küf kokusu çarpıyor burnumuza. İçeri loş. Mahzenin ortasında yere çömelmiş bir kaç insan çırpınıp duruyor. Birisi çiğköfte yoğuruyor. Yılmaz Güney tüm heybetiyle küçük bir sandalyede oturmuş, komut veriyor. Boynunda o ünlü ve upuzun kırmızı atkısı var. Anlaşılan konuklarını çiğköfteyle karşılamak istiyor.

Sarıyoruz birbirimize. O, her iki elleriyle omuzlarımı sıkıp gözlerimin içine bakıyor.

— Sanki seninle kırk yıllık kardeşmişiz gibi geliyor bana, diyor. Seni görmem iyi oldu. Beraber yapacağımız çok şey var.

— Sağol abi, dedim. Kısmet Paris'teymiş. Yaban eller...

— Evet, yaban eller... Ama birgün mutlaka!..

— Bu ilk görüşmemiz keşke Diyarbakır'da olsaydı.

— Ben umutluyum. Geçenlerde senin "Kamışlı Katliamı" kitabını okudum. Yakında onu filme alacağım. TC, Kürt halkına karşı işlediği cinayetlerden yakasını kurtaramaz.

Sonra çiğköfteye oturduk. Yılmaz Güney önüne yarım kilo ya yakın sivri yeşil biber koymuştu. Takviyeli olarak ateş gibi yakan o sivri biberleri çiğköfteyle birlikte yiyip terliyordu.

Gururla:

— Bunlar nerenin sivri biberleri biliyor musun? diye sordu.

— Bilmem, dedim. Belki İspanya'dandır.

— Bilemedin. Bunlar Siverek'ten abim haftada bir bana uçakla geliyor. Asimile olmak yok...

— Öyle söyleme abi, duyan olur sonra, diye takılıyorum.

— Duysunlar, ne olacak?

— Ne mi olacak dedi? O zaman Kenan Evren biberlerimizi bile yasaklar vallahi...

— Evren'in gücü biberlerimize yetmez abim.

— Eh, benden söylemesi. Evren bir duysa, bundan böyle Siverek'in tüm sivri biberlerinin üstüne "*Ne Mutlu Türküm Diyene*" veya "*Bir Türk Dünyaya Bedeldir*" diye yazar.

— Hiç şaşmam.

— Sonra da biberlerin sivri ucuyla bu şahane vecizelerin altına Ulu Önder, Korkusuz Komutan Kemal Atatürk'ün imzasını çakar...

— Bence bununla da yetinmez Evren. Daha ileri giderek, resmi ideolojiyi geliştirip, dünyadaki tüm acı ve sivri biberlerin "Türk" kökenli olduğunu bile yayar. Madem ki Kürtler Türktür. O halde biberleri de Türktür...

— Ondan sonra Türk savcılarının iddianamelerinde yeni inciler... "Ideolojik amaçlı biber yetiştirmek", yeni bir söz olur. Televizyonda, yakalanan "Bölücülerin" el konulan suç aletleri arasında, bundan böyle biber de boy gösterir.

Bu esprilerle epey gülmüştük. Türk resmi ideolojisi gerçekten gülünecek haldeydi...

Çiğköfte sohbetinden sonra görev bölümü yaptık. Yılmaz'ın çekimi vardı.

— Sen şimdilik buraları çek, dedi. İstedığın yerleri ve sahneleri çekmekte serbestsin. Sana bir adam vereyim, yardımcı olsun.

Yılmaz birden bir kahkaha attı, aniden neşelenmişti.

— Sana kimi vereceğim, biliyor musun? dedi.

— Kimi?

— Tuncel Kurtiz'i.

— İstemem abi, dedim. Aramız bozuk.

— İyi ya. Ben de bunu bilerek yapıyorum. Tuncel'in ne denli ırkçı, Kürt düşmanı olduğunu biliyorum. Ama iyi oyuncu. Yararlanmak lazım. Özellikle Kürt ve Laz rollerini iyi yapıyor. Sürüyü hatırla.

— Etrafın Kürt düşmanlarıyla dolu abi, dedim, haberin olsun.

— Biliyorum, biliyorum, dedi. Ama bunları kullanmak gerek. Bunlar para ve şöhret için analarını bile satarlar. YOL'daki arkadaşlar beni protesto ettiler. Kapıma siyah çelenk koydular. Neden? Kürt sorunundan... Ama biz güçlendikçe bu şovenler ayağımıza kadar gelecek, vereceğimiz tüm rolleri kabul edecekler. Onlara göre ben kendilerini kullandım. Elbette. Çünkü işin başında YOL'un gerçeğini söyleseydim, çekim yarıda kalacaktı. Bunların solculuğu Kürt dedi mi bitiyor.

— Peki, Tuncel Kurtiz ile aramızın bozuk olduğunu kim söyledi sana?

— Necmettin Büyükkaya, Neco bana her şeyi anlattı.

Avluya çıktığımızda Tuncel Kurtiz oturmuş dinleniyordu. Üzerinde gardiyan elbisesi vardı. Başında gardiyan kepi. Yılmaz'ı görünce ayağa kalktı.

— Tuncel, dedi Yılmaz. Baksi'yi tanıyor musun?

— Eski arkadaşız abi, dedi Tuncel. İkimiz de Stockholm'luyuz.

— Sen bugün Baksi'nin emrindesin Tuncel. O ne istiyorsa öyle yap

— Ama abi, hani sete yabancı kamera sokmayacaktık...

— Bu kamera yabancı değil Tuncel... Bu bir Kürt kamerasıdır. Bu kameranın dokunulmazlığı var!

Tuncel put kesilmişti. Tuncel'i ilk kez bu kadar saygılı, bu kadar yumuşak görüyordum. Yılmaz'ın sözleri onun için emirdi.

Yılmaz gittikten sonra Tuncel:

— İtiraf edeyim ki, dedi, ben senin hakkında yanlışmışım. Sen Yılmaz'ın Kürt olduğunu savunuyordun, bizler sana karşı çıkıyorduk. Senden özür dilerim. Bugün Yılmaz Güney'in seni DUVAR setine bırakması, bunun en açık kanıtıdır. Yılmaz Güney bugüne kadar hiçbir yabancı kamerayı, hiçbir yabancı te-

levizyonu buraya sokmadı. Buna BBC ve Fransa televizyonları da dahildir.

— Tuncel, dedim, sizlerin yüzlerce artisti, rejisörü, sanatçısı var. Bırakın biz Kürtlerin de bir Yılmaz Güney'i olsun. Dünyayı Türk görmekten kurtulun artık...

Sonra Tuncel'le çekime başladık. Hapishane çok kalabalıktı. Her yaştan, her kesimden çocuklar vardı. Bu çocuklar inanılmaz başarılar sergiliyorlardı. Hepsisi de Yılmaz Güney'in okulundan geçmişlerdi. Yılmaz kısa bir zamanda bu amatör çocukları birer profesyonel oyuncu yapmıştı. Avrupa'nın çeşitli kentlerindeki Türk ve Kürt çocuklarını buraya toplamıştı. Aralarında sokak çocuklarından tutun da, hapse girmiş çıkmış, hap kullanan, esrar çeken, kumar oynayan çocuklar bile vardı. Çekim boyunca çocuklar film setinde yatıp kalkıyorlardı. Bunları idare etmek, bunlara göz kulak olmak büyük bir sorundu. Aralarında müthiş bir rekabet vardı. Çoğu zaman kanlı kavgalar oluyordu. Yılmaz Güney'in korkusu ve kişiliği olmasaydı, günde bir cinayet işlenirdi. Ama Yılmaz hepsinin dilinden anlıyordu. Bazen seviyor, bazen bağıırıyor, bazen de kulaklarını çekiyordu.

Tuncel'le, DUVAR'ın bazı sahnelerini de çektik. Sonra hücrelere indik. Gardiyanlarla konuştuk. Jandarmalar görüntüledik. Koşuşları gezdik. Kadın mahkumları izledik. Kısaca İsveç televizyonu için gereken yerleri çekmeyi başardık.

Çekimden sonra akşama doğru artık sıra Yılmaz Güney ile yapacağım söyleşiye gelmişti. Yılmaz da o günün çekimlerini bitirmiş dinleniyordu. Sonra söyleşinin yerini belirledik. Hapishanenin geniş avlusunda konuşacaktık. Sonra hazırlıklar tamamlandı. Sorularımı bir daha gözden geçirdim.

— Bak Yılmaz abi, dedim. Harbi konuşalım. Ben seni İsveç halkına bir Kürt rejisörü olarak tanıtacağım. Kabul mü?

— O da ne demek abim? dedi. Beni zorla mı Türk yapacaksın yoksa.

— Ne bileyim... Sen bugüne kadar hep Türk rejisörü olarak tanıtıldın da... Ben bunu kırmak istiyorum.

— Sana katılıyorum.

— Röportajda adının altına "*Kürt Rejisörü*" diye yazacağım.

— Bundan gurur duyarım.

Çocuklar damlara çıkmış, oyuncuların çoğu etrafımızda bir halka oluşturmuş bizleri seyrediyorlardı. Yılmaz Güney sırtını duvara dayamış, kırmızı atkısı, boynundan dizlerine doğru sarkmıştı.

Aramızdaki boy farkı hemen göze çarpıyordu. Ben kendisine yetişmekte zorluk çekiyordum. O, bunu anladığı için eğilmek zorunda kalıyordu. Yıllardır hiç görmediğim, hiç tanımadığım onun için savaştığım insanla göz gözeydim şimdi. Yılların hayali gerçekleşmişti. İşte şimdi ben bu gerçekleşen hayali İsveç halkına gururla ve sevinçle iletebilir, Kürt Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin temelini bir harç daha koyabilirdim. Bundan böyle artık Kürtlerin de bir rejisörü, Kürtlerin de bir sineması olacaktı. Bu bir çığırdı...

"Asimile Olmuş Bir Kürt Olduğumu Kavradım"

-Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

-Asıl adım Yılmaz Pütün. Kırkaltı yaşındayım. Babam Siverek'in köylerinden bir Zaza. Anam, Cıbran aşiretinden; Muş'lu. Kürt. Ben, seferberlik sırasında ülkesini terketmiş bu iki insanın evliliği sonucu, Adana'da doğmuşum.

Çocukluk ve gençlik yıllarımda, evde, Zazaca ve Kürtçe konuşulurdu. Ama siyasal anlamda, bilimsel anlamda, ulusal kimliğimin pek bilincinde değildim. Siyasal bilincim geliştikçe, kendi gerçeğimin farkına vardım. Asimile olmuş bir Kürt olduğumu kavradım. Gittiğimiz okulda bize Türk olduğumuzu söylüyor-

lardı. Millî ve resmi ideolojiye göre eğitiliyorduk.

1955'te Adana'da liseyi bitirdim. Liseyi bitirdiğim yıllarda polis takibatı altındaydım. Yazdığım bir hikayeden dolayı komünizm propagandası yaptığım iddia ediliyordu.

1960 yılında hapse düştüm. İki yıllık bir aradan sonra dışarı çıktım. Bu ara, halkın, daha çok kavgalı-döğüşlü, macera filmi dediği, popülist karakterli filmlerde oynadım.

1970'ten sonra, yani askerden döndükten sonra, kendimde büyük bir değişiklik yapmayı hissettim. Değişiklik bir gereklilikti. Askerliğimin Muş'ta oluşu, Kürt halkı ile yeniden kucaklaşmam, Kürt gerçeğini yakından görmem, beni alabildiğine derinden sarstı.

1972'den sonra -bilindiği gibi- hep cezaevinde kaldım.

— Toplam kaç yıl yattınız-

— Toplam 12 yıl yattım.

" 'Endişe' Yoksul Kürt Köylülerini Anlatır "

— Hapisten çıktıktan sonra önemli filmler yaptınız. "Arka-
daş", "Endişe" gibi. Bu dönem hakkında neler söyleyebilirsiniz?

— Selimiye'den "af"ta çıkmıştım, 1974 Mayıs'ında... Tasarladığım altı hikaye vardı. Biri, esas itibarıyla burjuvazinin hayat koşullarını anlatan ve onun içinde çürüyen, sınıf değiştirmiş bir tipi anlatıyordu; bir aydın tipi...

— Hikayeler size aitti tabii...

— Evet, hepsi benim hikayelerimdi. "Endişe"de, esas olarak Adana'ya pamuk toplamaya gelen yoksul Kürt köylülerini anlatmak için yola çıktım. Oyuncularım tamamen Kürtlerden oluşuyordu. Fakat daha sonra -bilindiği gibi- bir komployla karşılaştım. Adım, bir hakimın öldürülmesi olayına karıştı. O nedenle 19 yıl ceza verdiler. Üç ay yirmi gün dışarda kalabildim ancak.

— "YOL" nasıl gerçekleşti?

— Senaryosunu cezaevinde yazdım. Yarı açık cezaevinden izinli olarak çıkan mahkumların, bir haftalık serüvenlerini konu alıyordu senaryo. Ve ben bu bir haftalık gösteri ile Türkiye ve Kürdistan'ın panoromasını çizmek istedim. Filmin gerçekleştirilmesi, bugüne kadar yapılanların farklı bir yol izledi. Tamamen yaşanmış hikayelerden yola çıktım. Filmi parasal açıdan ben ve İsviçre'de Kaktüs film şiketi finanse ettik. Filmin çekiminden sonra bütün işlemleri ben yaptım. Elbette bu çalışmalar da birçok zorluklarla karşılaşıldı. Fakat bunlardan hiçbirini yenilmez zorluklar değildi. Bir yığın insan şöyle düşünebilir; Askeri faşist diktatörlük şartlarında böyle bir film nasıl yapılabilirdi? Böyle bir film gerçekleştirildiğine göre, demek ki Türkiye'de kısmi de olsa bir özgürlük ortamı vardır. Bu konuda kesinlikle şunu söylemek gerekir: Türkiye'de kısmi anlamda da olsa özgürlükten söz etmek mümkün değildir.

"TÜRKİYE VE KÜRDİSTAN'DAN İNSAN MANZARALARI"

— Filmin içeriğinden söz eder misiniz biraz?...

— YOL, bilindiği gibi yarı açık cezavinden izine çıkan mahkumları anlatıyor. Bu filmde esas olarak üç Kürt arkadaş, Mehmet, Salih, Seyit Ali ve Ömer diye adlandırdığımız arkadaşlar var. Bunlardan Ömer, Kürt halkının içinde bulunduğu ulusal zulmü sergilemede önemli bir rol oynuyor. Seyit Ali de o feodal yapıdaki Kürt köylülerinin, kadınlarının, özellikle aile içi ilişkilerini sergilemede çok önemli role sahip. Mehmet Salih de aşağı yukarı öyle.

Biz YOL filmi ile, Türkiye ve Kürdistan'dan insan manzaraları toplumsal manzaralar çizdik. Bir gerçeği belirttik mi, buna birçok insan tepki duyuyor. Örneğin, YOL filminde Kürdistan'ın

belirtilmesi özellikle şoven yapılı bir yığın insanı küplere bindirdi. Ve bana hain damgasını da vurdular. Ben burjuvazi tarafından her zaman "hain" ilan edildim. Her zaman "halk düşmanı" ilan edildim. Bundan hiç kırıklık ve üzüntü duymuyorum. Bana eğer halkım hain deseydi, ona üzülürdüm. Oysa bugün halkım beni kucaklamış ve bana sahip çıkıyor. Tabii bunun doğal sonucu olarak, burjuvazi bana saldıracak. Bundan daha doğal şey olmaz.

— Filmin Kürt halkı için söyledikleri ve gösterdiği nedir?

— Bu filmde özellikle, çok uzun tarihi geçmişi olan Kürt halkının mücadelesi hakkındaki yasaklamalar, kısmi de olsa belgelendi. Çünkü Kürt halkının gerek varlığı ve gerekse onun yaşadığı ülkenin sömürge karakteri gözardı edilmiştir. Şurada (YOL'da) en belirgin bir biçimde biz, Türkiye'de sömürge Kürdistan'ın varlığına parmak bastık. Ve O'nu bütün dünya kamuoyuna sergiledik. İkincisi, biz Kürt halkına değil, Kürt halkını tanımayanlara, Kürt halkının altında bulunduğu baskıları bilmeyenlere, onun altında bulunduğu baskıları gösterdik. Yoksa, bizim Kürt halkına, "Bak sen baskı altında bulunuyorsun" deme gibi bir sorunumuz yok. O zaten baskı altındadır. Bunları hergün yaşıyor.

— Sürgünde yaşayan bir Kürt sanatçısı olarak, Kürt halkının ulusal kurtuluş mücadelesine ne gibi katkılarda bulunabilirsiniz?

— Esas olarak gerek sanatsal açıdan ve gerekse siyasal açıdan sergi eme görevi yapılabilir. Kürt halkının içinde bulunduğu gerçekleri sergilenebilir. Kürt halkının mücadelesini diğer halklarla bağlantısı temelinde örgütlenme, eğitime ve mücadelenin derinleştirilmesi görevi yapılabilir. Ancak açıktır ki bu bir süreç meselesidir. Geleceğe inanıyorum.

— Kürtçe film yapmayı düşünüyor musunuz?

— Kürt halkının mücadele tarihini içeren ve bunu anlatabilir nitelikte bir film düşünüyorum. Ne var ki, gerek bunun hazır-

lıkları ve gerekse ön çalışmaları uzun bir zamanı kapsayacaktır. Fakat başaracağıma inanıyorum. Benim bir alışkanlığım var: Bir şey yapmadan önce, onun üzerinde pek konuşmam.

— Filmden söz açmışken, özellikle dikkati çeken bir yönetime, kadınların durumuna işaret etmek istiyorum. Söz gelimi, bir kadın oyuncu hemen hemen hiç konuşmadan filmi götürüyor. Bu konuda bir şeyler söyler misiniz?

— Sinema esas olarak harekettir. Tiyatroda diyalog ile sorunu anlatabilirsiniz ama sinemada daha çok hareket, bakış, resim önemli... Bu da, sinema tekniğinin getirdiği bir özellik. Sinemada yüzü iyi kullanabilirseniz, bir sayfalık diyalogu bir resim ile vermeniz mümkün.

— Ya ezilmiş kadın tipleri?

— Bu da gayet doğal. Çünkü, Kürdistan'da özellikle kadının konumu çok açıktır. Kürdistan'da kadın ikili baskı altındadır. Bu baskı hem feodaldır hem de ekonomik özgürlüğünü kazanamamakla ilgilidir. Onun kurtuluşu, ulusunun ve esas itibarıyla sınıfının kurtuluşuna bağlıdır.

"BAĞIMSIZ BİR KÜRDİSTAN"

— "YOL" filmi ile Cannes birincilik ödülü alınca, dünya basınına "Bir Kürt rejisörü ve sanatçısıyım" dediniz. Sizi buna iten nedenleri anlatır mısınız?

— Onu şöyle belirtmek gerekir: Bir insanı ulusal kökenini inkar etmemeli, ulusal kökenine sahip çıkmalıdır. Kaldı ki, ben Kürt kökenli olmasaydım dahi, bir demokrat olarak, ulusal zulme karşı mücadele etmeyi görev sayardım. Yalnızca bu açıdan dahi bakılsa, görülecektir ki, Kürt ulusu bugün gerçekten ağır bir ulusal baskı altındadır. Düşünün ki, bir ulus kendi dilini konuşmıyor, türküsünü söyleyemiyor, siyasi geleceği ile ilgili en küçük

kıptısı bile çok ağır cezalarla bastırılıyor... Örneğin, bugün Türkiye'de, yaklaşık yirmi binin üzerinde Kürt militan, Kürt devrimci-demokrat cezaevlerindedir. Fakat Türkiye'den söz edilirken bu sorun (Kürt sorunu) yuvarlak geçiliyor. Oysa bu meseleyi en açık biçimi ile koymak gerekli. Çünkü, 12 Eylül 1980 olayı, sadece Türkiye'deki Türk demokratlarının, Türk emekçilerinin verdiği mücadeleyi durdurmak amacıyla gelmemiştir, aynı zamanda Kürt ulusunu bir kat daha baskı altına almak için gelmiştir.

— Çoğu Kürt kökenli sanatçı -özellikle uluslararası alanda tanınmış Kürt kökenli sanatçı- kariyer ve çıkar uğruna ulusal kökenlerini inkâr ediyorlar. Siz bu yolu seçmediniz. Neden?

— Ben bunda olağanüstü bir şey görmüyorum. Kürt kökenliyim ve Kürt kökenli olduğumu söylüyorum. Ayrıca, Kürt halkının altında bulunduğu baskıları anlamak için kahin olmaya, falcı olmaya da gerek yok. Bu çok açık bir gerçek. Bütün halklar gibi, Kürt halkının da kurtuluş mücadelesi vereceği açıktır ve ulusal kurtuluş O'nun hakkıdır. Yani her halk kendi kaderini kendi gücüyle tayin edecektir. Asıl inandığım halkımızın kendisidir.

— Kürdistan'da sessiz bir uyanış, dinmeyen bir direniş ateşi var. Bu uyanış ve direniş ateşinin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

— Ben, Kürdistan meselesini ele alınca sadece Türkiye kesimindeki sömürge Kürdistan'ı almıyorum. İran, Irak, Suriye ve Türkiye'deki sömürgeleri bir bütün olarak alıyorum. Benim kişisel görüşüm o ki, Kürdistan, Ortadoğu devrimi için bir kilit noktasında ve kilit görevi olacak bir potansiyele sahip. Gerek altında yaşadığı ulusal baskılar, gerekse sınıfsal baskının bileşimi, onu yakın bir gelecekte Ortadoğu'da devrim ateşinin en hızlı yandığı bir yer haline getirecektir... Uzun vadede baktığımız zaman şunu söyleyebilirim: Esas olarak hiçbir halk kendi boynun-

na takılan tasmaya ve kelepçeye rıza göstermez. Özellikle Kürt halkı, Kürt ulusu gibi gerçekten onuruna düşkün bir halk, bunu hiçbir zaman kabul etmez. Bütün sorun siyasi gelişmeyi, siyasi bilinçlendirmeyi kitlelerin en ücra köşelerine kadar götürmektedir. Çünkü, egemen ideoloji bizim de zamanında yaşadığımız gibi, Kürt ulusunun varlığını reddediyor.

— Nasıl bir Kürdistan düşünüyorsunuz?

— Benim düşündüğüm Kürdistan, **Birleşik, Bağımsız, Demokratik Kürdistan'dır... Hedefi sosyalizm olan bir Kürdistan'dır...**

— Böyle bir Kürdistan'ın kurulacağına inanıyor musunuz?

— Evet kurulacağına kesinlikle inanıyorum...

— Özetlersek?

— Öncelikle şunu söylemek isterim: Arkadaşlar bugünkü faşist diktatörlüğün niteliğine dikkatlice eğilmelidirler. Çünkü büyük bir çoğunluğu henüz faşist diktatörlüğün yapmak istediklerinin, yapacaklarının ve onların halk düşmanı karakterlerinin pek bilincinde değiller. Ki, biz devrimci demokratlar olarak bunu açığa çıkaracağız. Günün birinde ülkemize dönmek istiyoruz. Ki bir kısmı dönebiliyor ama biz dönemiyoruz. Türkiye derken şunu özellikle belirtmek istiyorum: Yani resmi adı Türkiye olduğu için biz Türkiye diyoruz. Yoksa bugün Türkiye, içinde Kürdistan'ı barındıran bir bütün, Kürdistan'ı sömürge olarak barındıran bir bütün vardır. Daha çok Türkiye-Kürdistan demek bence daha doğru. Türkiye-Kürdistan halkının geleceği, ancak faşist diktatörlüğün yıkılmasıyla bir adım daha öteye gidecektir. Bunun kavranması ve faşizme karşı mücadele, benim için hayati önem taşıyor. Söylemem gereken şeylerin başında, yine Türk arkadaşlardan gelen, diğer uluslara karşı küçümseyen, şoven bazı tutumlar var. Bu tutumların halkların yararına olmadığını inanıyorum. Yani milliyeti ne olursa olsun, çalışan insanların hepsinin birbirine sahip çıkması gerekir. Çünkü asıl sorun halkın kendisi-

ni kurtarmasıdır. Ve bugün Avrupa'da bulunan işçilerin sırtından kazanılan milyonlarca lira, egemenlerin silahlarına, egemenlerin baskı araçlarına harcanıyor. Bu zulüm hem Kürt halkına, hem Türk halkına, hem diğer azınlıktan halklara karşı yürütülüyor... Bu konuda söylenmesi gereken en önemli şey, Türk, Kürt ve diğer halktan emekçilerin düşmanı ortaktır. Bu ortak düşmana karşı birlikte mücadele etmek gerekiyor...

KÜRDİSTAN'IN "YOL"U

Yılmaz Güney ile yaptığım röportaj İsveç Televizyonu'nun ikinci kanalından verildi. Yarım saatlik programda Yılmaz Güney açık bir biçimde Kürt kimliğini vurguluyor. Kürdistan'ın sömürge konumunu dile getiriyordu. Bu olay bugüne kadar ilk kez belgeleniyordu. İsveç kamuoyu daha önce Yılmaz Güney'i kendilerine Türk olarak tanıtanları protesto ediyordu. Kürt sorunu, Kürdistan'ın parçalanmışlığı güncellik kazanmıştı. İsveç basını olaya geniş yer vermişti. YOL filmi ve Yılmaz Güney, Kürt adıyla özdeşlik kazanmıştı. İsveç'liler birbirlerine, sinemada gördükleri Kürt filmini, yani YOL'u anlatıp duruyorlardı.

Ben programdan sonra Kürt ve Türk devrimcilerinin gittiği Yunan kafeteryasına uğradım. Burası, öğleden sonraları dolup taşardı, ilticacılarla. Burada yaman tartışmalar, itişmeler, kavgalar olurdu. 12 Eylül cuntasından kaçıp kurtulanların çoğu kapağı buraya atmıştı. Her görüşte, her yaşta ve ideolojide kişiyi burada, bu kahvede bulmak mümkündü. Burada gizlilik yoktu. Her-

kes ersiz birer generaldi. Her şey açık, her şey dobra dobra konuşulurdu. 12 Eylül cuntasından önce birbirlerine silah çekenler, birbirlerini hain diye damgalayanlar, şimdi İsveç'in sosyal düzeni içinde, kuzu kuzu kahvelerini yudumlayıp, günlerini dolduruyorlardı. Kimsenin kimseye artık yumruk atacak, tokat atacak gücü kalmamıştı. Fiiliyat; dile, tartışmaya dökülmüştü. Herkes emperyalist diye adlandırdığı İsveç devletinin sosyal bürosundan geçinmek zorundaydı. İsveç kendilerine kucak açmış, geniş olanaklar tanımıştı. Herkesin aylık bir maaşı, kirası ödenen bir evi vardı...

İşte, programdan sonra bu kafeteryaya iki arkadaşımınla birlikte gittim. Amacım, Yılmaz Güney ile ilgili yaptığım programın nabzını ölçmekti.

Çok geçmeden masamız doldu. Sağımız ve solumuzdaki masalar da doldu. Beni gören çöktü. Türk solunun bazı kesimleri hoşnutsuzluklarını gizlemeden söze başladılar:

— Senin bu yaptığın ayıptır.

— Neden

— Yani Türkiye'nin tek sorunu Kürt sorunu mudur? Neden Yılmaz Güney'e işçi sınıfıyla ilgili bir şey sormadın?

— Konumuz işçi sınıfı veya devrim değildi. Konumuz Kürt sorunuydu. Yılmaz Kürt, ben Kürt. Yunanlılar birbirleriyle kaşılaştıklarında hangi ülkeden söz ediyorlar? Tabii ki Yunanistan'dan. Biz de, elbette Kürt sorununu konuşacağız. Bundan daha doğal ne olabilir ki? Hem sonra sizler hangi gün Kürt sorununu İsveç Televizyonu'nda dile getirdiniz?

— Ya DİSK? Ya TÖB-DER?

— Sizler dile getiriyorsunuz ya. Ayrıca İsveç halkını, DİSK ve TÖB-DER pek ilgilendirmiyor. Ama yirmi milyonu aşkın Kürt halkı, İsveç halkını ilgilendiriyor. Yarın Türkiye'yi, Kenan Evren'i ve cuntayı temelden sarsacak olan Kürt sorunudur. Bu gerçeği iyi görün ve Kürt sorununa öyle yaklaşın.

Tartışmamız gün boyu sürdü. Adamlar, Kenan Evren'i bırakmış benimle uğraşıyorlardı. Yılmaz'ın Kürt olması, Kürdüm demesi, 12 Eylül cuntasından daha büyük bir felaketti onlar için. Kürt kelimesinin güncellik kazanmasını bir türlü sindiremiyorlardı içlerine. Öcünden kaçır gibi bu kelimedenden kaçıyorlardı. Onlara göre Türkiye'nin sorunu devrimdi. Devrimden sonra Kürt halkı elbette haklarına kavuşacaktı...

Tabii Yılmaz Güney'e karşı sadece Stockholm'de kampanya yürütülüyordu. Türkiye'de de büyük bir karşı kampanyanın başını çekenlerden birisi de Atilla Dorsay'dı. Dorsay, Milliyet Sanat Dergisi'nde Yılmaz Güney'e ateş püskürüyor ve O'nu bölücülükle suçluyordu. Ben o zamanır. koşulları içerisinde Atilla Dorsay'a gereken yanıtı hem Stockholm gazetesinde hem de İsveç Kürt İşçi Derneklerinin çıkardığı Roja Nu dergisinde vermiştim. Yazıyı aynen alıyorum:

*Kürt yazarı ve gazetecisi Mahmut Baksi, geçtiğimiz ay İsveç Televizyonu ve Radyosu adına Yılmaz Güney ile bir görüşme yaptı. Televizyon ve Radyonun geniş yer verdiği bu görüşmeye, İsveç'in bazı gazeteleri de tam sayfa ayırdılar. Sosyal Demokratların sabah gazetesi **Stockholms Tidning**'de yayınlanan Baksi'nin bu makalesini Türkçe'ye çevirerek aynen yayınlıyoruz. (Roja Nu Sayı: 42, 1982)*

YOL Politiktir
Muhmut Baksi

"— Bu filmde özellikle, çok uzun tarihi geçmişi olan Kürt halkının mücadelesi hakkındaki yasaklamalar, kısmen de olsa belgelendi. Çünkü Kürt halkının gerek varlığı ve gerekse O'nun yaşadığı ülkenin sömürge karakteri gözardı edilmiştir. Şurada (Yol'da) en belirgin bir biçimde biz, Türkiye'de sömürge Kürdis-

tan'ın varlığına parmak bastık. Ve O'nu bütün dünya kamuoyuna sergiledik. İkincisi, biz Kürt halkına değil, Kürt halkını tanımayanlara, Kürt halkının altında bulunduğu baskıları bilmeyenlere, O'nun altında bulunduğu baskıları gösterdik. Yoksa, bizim Kürt halkına 'bak sen baskı altında bulunuyorsun' deme gibi bir sorumuz yok. O zaten baskı altındadır. *"Bunları her gün yaşıyor"* diyen Yılmaz Güney, konuşmasını şöyle sürdürüyor:

— Biz YOL filmiyle Türkiye ve Kürdistan'dan insan manzaraları çizdik. Bir gerçeği belirttik. Ki, buna birçok insan tepki duyuyor. Örneğin YOL filminde Kürdistan'ın belirtilmesi, özellikle şoven yapıda bir yığın insanı küplere bindirdi...

Yılmaz Güney'e göre, her tavır politik bir içeriğe sahiptir. Bu filmin tavrı da politiktir.

— Ancak, diyor Yılmaz Güney, bir sanatçı olarak herhangi bir sorunu ortaya koyarken, onu kuru slogan düzeyinde değil, yaşayan acıların üzerine inşa edince, o daha ve daha yumuşak görünüyor. Bu, onun siyasi karakterini kaybetmesi anlamına gelmez...

Yılmaz Güney çok haklı bu konuda, Özellikle, YOL filmiyle ilgili, Türk basınını izleyenler, YOL'un ne denli politik bir içerik taşıdığını, neyi amaçladığını hemen görmüşlerdir. Bunun en belirgin örneği Milliyet Sanat Dergisinde Atilla Dorsay'ın yazısında görülüyor. YOL'u Paris'te seyreden Dorsay özetle şöyle diyor:

— *"YOL hemen söylenmeli, bir sinema başyapıtı, sinemanın son yıllarda gerçekleştirdiği en güçlü filmlerden biri. Film gücünü, çeşitli düşünsel akımların, entellektüel kaygıların, biçimsel araştırmaların öz-biçim dengesi ve ilişkiyi tartışmalarının at oynattığı dünya sineması içinde yalın ve özlü bir sinema olmasından alıyor. (...) Ömer'in serüveni, köy halkıyla ölüleri sahnesinde tüyler ürpertici bir trajik güce erişiyor. Mehmet Salih'in aile bireyleriyle olan ilişkileri, burjuva romanının hele günümüzde tümüyle unuttuğu, en azından yapay bir düzeyde ele aldığı bu iliş-*

kilere (Yunan trajedileri, Shahespeare, Corneille, vs.) temel bazı ikilemelerini anımsatan kıvrımlar getiriliyor, vs..."

Görüldüğü gibi, eleştirmen buraya kadar YOL'u göklere çıkarıyor. Ama bu kadar sanatçı gözüken, sanatı bu denli duyarlılıkla okura sunan Bay Atilla Dorsay, filmin esas içeriğine geldiğinde bitmiştir. Şoven ve inkarcı duygularını kusması söz konusudur. Dorsay, filmin esas içeriğine geldiğinde birden şoven, ırkçı kesiliyor. Çünkü artık burada onun için sanat bitmiştir. Şoven ve inkarcı duygularını kusması söz konusudur. Dorsay yazısını şöyle sürdürüyor:

"Ama YOL'da yanlış bazı şeyler de var... Filmin yüksek sinemasal düzeyini zedeleyen bazı şeyler... Bunlardan biçimsel biri, Ömer'in geldiği yörenin, perdeye yansıyan yazılarla 'KÜRDİSTAN' olarak gösterilmesi... İyi, güzel de Türkiye'de Kürdistan diye bir yöre mi var? Biz, Türkiye'nin doğusunda yaşayan Kürt vatandaşlarımızın olduğunu biliyoruz, ama Kürdistan diye bir yörenin varlığından haberimiz yok. Yılmaz Güney niye filminde böyle bir yöre adı koyma gereğini duymuş? Yılmaz Güney, zaten sırtında taşıdığı çeşitli suçlamalar varken, bir de 'Kürtçülük', 'Bölücülük' gibi günümüz Türkiye'sinde hiçbir aklı başında insanın, hiçbir ilercinin yüklenmediği, yüklenmek istemeyeceği ve de yüklenmemesi gereken nitelikleri niye yüklenmeye çalışıyor veya böyle bir suçlamaya gidebilecek şeyler yapıyor? Yılmaz Güney, dışarda iken, bugünkü yönetimin karşısında gözükmemeye dikkat etmişken ve YOL'da da bu konuda açık ve dolaysız hiçbir eleştiri yokken, bir "Kürdistan" lafıyla mideleri bulandırmaya, filmi izleyen herkesi rahatsız eden bir tavra girmeye Yılmaz Güney'i iten nedir? Biz, Yılmaz Güney'in sanatçı, sinemacı kişiliğine ve filmlerine olan hayranlığımızla bu tür bir davranış arasında hiçbir ilişki kurmadığımızı, birini yücelttiğimiz ölçüde diğerine karşı olduğumuzu anımsatalım..."

İşte, Kenan Evren'lerin, sömürgecilerin, Yılmaz Güney'e

öfkesi, kızgınlığı buradan kaynaklanıyor... Resmi ideoloji soldaki çoğu beyinleri de kemirmiş. Altmış yıldır Türk burjuvazisi, Türk sömürgecileri, Kürdistan'ı coğrafyadan silmek, Kürt halkını ortadan kaldırmak için devletin tüm olanaklarını bu yolda kullanmışlardır ve de kullanmaktadırlar... Ankara'nın taşını, toprağını temelden sarsacak olan bu sorunun yok edilmesi, faşist cunta için, egemen sınıflar için yaşamsal önem taşıyor...

Ne var ki, tarih değişkendir. Tarih, Ankara'nın sömürgeci işgalcilerine göre biçim almıyor, karar vermiyor, gelişmiyor... İşte, Yılmaz Güney'in tarih sahnesine çıkışını, YOL filminin doğuşunu bu gerçekte aramak gerek. Açık konuşalım, bugüne değin 'YOL' gibi politik içerikli bir film yapılmamıştır Türkiye'de. Sömürgecilerin her şey olup bitti sandığı bir anda, bir Kürt rejisör tarih sahnesine çıkıyor ve bir çırpıda Kürdistan'ı bütün dünya sinemalarına aşıyor... Yılmaz Güney, altmış yıllık bir oyunu bozup, Kürdistan gerçeğini işleyerek hem de en canlı, en çarpıcı bir biçimde ve de sinema dünyasının en büyük ödülünü alarak, sömürgecilerin yüreğine korku salıyor...

Batı Avrupa film eleştirmenleri bu gerçeği unutmamalıdır. Bir filmi görmek, yaşamak, duymak yetmiyor. O filmin yapıldığı ülkenin gerçeklerini, çelişkilerini, sorunlarını da bilmek gerekiyor. Tüm bunlar bilinmeden yazılanlar, söylenenler havada kalır, pek önem taşımazlar...

İSVİÇRE — KÜRDİSTAN

DUVAR'ın çekimleri bitmiş sıra seslendirmeye gelmişti. Çantada Yılmaz'la, İsveç Televizyonu için yaptığım görüşmenin video bandı ile YOL filmine ilişkin gatelere yazdığım yazıların Türkçe çevirileri vardı. Akşamüstü Yılmaz videoyu seyretti. Seyrettikçe de yerinde duramıyor, iki de bir bana sarılıp başımı okşuyordu.

— Bu benim için tarihi bir belgedir, dedi Yılmaz. Kürt rejisörlüğümü belgelemişsin. Ne güzel be abim...

Sonra yazdığım yazıları okudu. Bazı yerleri kırmızı kalemle çizdi, yüzünde mutluluk akıyordu.

— Gerçeği söylemek gerekirse, dedi. Ben tüm bu güzel sözleri, bu övmeleri hak etmiş değilim. Bugüne kadar halkım için çok şey yapamadım. Heykeli dikilecek birileri varsa, sizin gibi yıllardır bu zorlu mücadeleyi veren, ölümle burun buruna gelen arkadaşlardır. Sizler, Kürt dilini, Kürt halkının sesini ve kavgasını dünyaya duyururken, ben vurdulu kırdılı filmler yapı-

yor, kimliğimi dahi doğru dürüst açığa vuramıyordum.

— Koşullar öyleydi abi, dedim. Unutma, sen YOL filmiyle Kürdistan'ı dünyaya taşıydın, Bu az değil. Gecikmiş borcunu fazlasıyla ödedin.

— Şunlara bak... Daha düne kadar bana tapanlar, adımdan yararlanıp bir yerlere gelmek isteyenler, kapımda ekmek yiyenler, şimdi bana diş biliyorlar. Onlara göre ben bir hainim. Neden? Kürt kimliğime, ulusal varlığına sahip çıktığım için.

— Biz bu utunmazlığı hep yaşıyoruz.

— Kutlarım sizleri doğrusu... Bunca ihanete, bunca düşmanlığa dayandığınız için kutlarım. Kürdüm dedim ya. Kürdistan adını beyaz perdeye yazdım ya... Birden sağım solum timsahlarla, akeplerle, çıyanlarla doldu. Korkunç ve karanlık eller beni boğmaya, yok etmeye çalışıyorlar. Sanatıma, kişiliğime dil uzatmaları yetmiyormuş gibi, namusuma da çamur atmaya başladılar. Neden? Kürt olduğumdan.

— Üzülme abi. Tarih senden yanadır.

— Ben TC'nin asimile politikasını anlıyorum. Resmi ideoloji bunun üstüne kurulmuş. Asimilasyon bir devlet politikası haline gelmiş. Benim anlamadığım şey, Türk entellektüellerinin tavrıdır. Onlar TC'den de daha inkarcı, daha asimilasyoncudurlar. Ben kendimi Kürt olarak tanıttıkça, onlar koro halinde beni zorla Türkleştiriyorlar. Düşün... Ben, Yılmaz Güney bile bunlarla başedemiyor, kimliğimi netleştiremiyorum. Dünyada kendi devletine bu denli kölece bağlı, bu denli resmi ideolojinin emrinde olan bir aydın kesimi yoktur kanımca...

Yılmaz gittikçe sinirleniyordu. O gece sabaha yakın saatlerde ayrıldık. O, kesin kararlıydı. DUVAR'dan sonra sağlık kontrolünden geçecek, sonra da Kürdistan dağlarına çıkacaktı. Dağlarımızı öksüz, boynu bükük bırakmayacaktık. Ön hazırlıklar şimdiden yapılmıştı. Kürt halkının esas filmi, Kürt halkının dünyaya haykırışı, o dağlarda gerçekleşecekti... Yakında Kürdis-

tan'ın o yüce dağları dünya sinemalarında boy verecek, o dağların doruklarında doğup Van Gölü'nün yüreğinde patlayan Kürdistan güneşi gözleri kamaştıracaktı.:

İki gün sonra DUVAR'ın ses stüdyosunda karşılaştık tekrar. Yılmaz benim stüdyoya mutlaka gelmemi istemişti. Benimle önemli bir işi vardı. İçerisi çok kalabalıktı. Ben ilkeze bir filmin seslendirmesini izliyordum. Kameralar, jenerik yazılar, loş lambalar, teknisyenler, ses bantları... heyecan doruktaydı.

Yılmaz Güney yüksek sesle beni çağırdı. O, her zamanki gülümsemesi dudaklarındaydı. Kolumu tutup sertçe sıktı. Sonra beni kucaklayıp ayaklarımı yerden kesti.

— Şimdi sıra sende abim, dedi. Kaçmak yok.

— Hayrola Yılmaz abi, dedim. Bu yaştan sonra beni artist mi yapacaksın?

— Hayır artist değil, ses sanatçısı. DUVAR filminde birkaç şarkın olsun.

— Şaka yapma abi. Ben kim, şarkı söylemek kim? Hem sonra ben bir Kürdüm. Söylersem Kürtçe söylerim.

— Olmaz. Bu gerçekçi olmaz. Çünkü bu film Kürtleri değil, Türk hapisanelerini anlatıyor. Onun için Türkçe söylemen lazım.

— Bilmiyorum ki...

— Bilirsin bilirsin... TC okullarında okuyup ta Türkçe şarkı öğrenmeyen Kürt mü var abim? Şarkı öğrenmek için, Türkçe öğrenmek için öğretmenlerinden hiç mi dayak yemedin? Haydi stüdyoya geç de söylemeye başla.

Yakamı bir türlü kurtaramadım Yılmaz'dan. Birileri benim güzel sesli olduğumu, Türkçe şarkıları iyi okuduğumu fısılda-mıştı kulağına. Yılmaz'ın ısrarlarına dayanamadım.

— Hangi şarkıları istiyorsun abi? diye sordum.

Yılmaz kafasında her şeyi tasarlamıştı.

— "Taşa verdim yanımı" dedi. Bu bir Siverek türküsüdür.

Bir de "Buradan bir atlı geçti..."

Çaresiz, ben bu iki şarkıyı okudum. Sesim, Yılmaz'ın çok hoşuna gitmiş olacak ki, benden birkaç tane daha okumamı istedi. Kıramadım. Yılmaz istediğini elde etmiş bir çocuğun coşkusunu içinde tekrar bana sarıldı. Sonra koluma girip dışarı çıkardı beni. Yemek zamanıydı. Ses stüdyosunun hemen bitişiğinde, küçücük bir yer vardı. Yılmaz orada hem set işçileriyle yemek yiyecek, hem de İsviçre Radyosu'ndan gelen kadın bir gazeteciyle söyleşi yapacaktı. İsviçre'li kadın gazeteci rahmetli Kürt yazarı ve dilbilimcisi Nurettin Zaza'nın hanımı Gilbert'ti.

Yemekten sonra sıra söyleşiye geldi. Yılmaz Güney'in İngilizcesi iyi olmadığı için benden yardım istedi.

Kadın, Yılmaz Güney hayranı bir kadındı. Kürt sorununu yakından izliyordu. Bu konuda çok bilinçliydi.

— Yılmaz, dedi kadın, ben Kürdistan'ın tüm parçalarını gezdim. Çok güzel bir ülkeniz var. Diyebilirim ki, sizin ülkeniz İsviçre kadar güzel... Dağlarımız, doğamız, sağlıklı havamız birbirine çok benziyor.

— Olmaz böyle saçmalık, dedi Yılmaz Güney. Ne demek? Kürdistan hiçbir zaman İsviçre olamaz, olmayacaktır da. İsviçre emperyalizmin yüreği, emperyalizmin belkemiğidir. Dünya bankacılık sisteminin tüm çirkeflikleri orada saklıdır. Oysa benim ülkem, mazlum bir ülkedir. Parçalanmış, bölünmüş, sömürge bir ülkedir. Ben bu benzetmeyi asla kabul etmiyorum...

Anlımda ter tanecekleri birikmişti. Yılmaz, kadına hiç beklemediğim bir yanıt vermişti. Kadın gazeteci bunu kötü bir niyetle söylememişti. Kadın, Kürdistan'ı yüceltmek, Kürdistan'ı övmek için bu benzetmeyi yapmıştı. Oysa Yılmaz Güney için bu yönünü kavramamıştı pek.

Onun için ben kadına:

— Yılmaz Güney diyor ki, dedim. Bu benzetme çok yerinde. Ama emperyalizm Kürdistan'ı bölmüş, parçalamış. Kürdis-

tan yoksul ve tutsak bir ülkedir. Sizinki gibi bankalarımız da yok. Sömürgeciler Kürdistan'ın güzelliğini kirlenmişler. En güzel şey özgürlüktür bence. Elbette dağlarımız, havamız, doğamız birbirine benziyor. Bizler yakında o dağlara döneceğiz...

Bu söyleşiden iki gün sonra tekrar karşılaştık Yılmaz'la. Paris'te, tarihi bir konakta, Yılmaz'ın etrafında ona yakın Kürt şahsiyeti toplanmıştı. Uzun ve yorucu tartışmalar, ideolojik kavgalar sürüp gidiyordu. Işın içine bir de rakı karışmıştı. Ortalık buram buram alkol kokuyordu.

Bir ara Yılmaz onlardan yakasını kurtararak bana döndü:

— İnşallah söylediklerimin aynısını o İsviçre'li kadına aktarmadın. Biraz kırıcı davrandım herhalde, dedi.

Belliydi ki Yılmaz beni yokluyordu. Ben işi şakaya vurdum.

— Aynen öyle, dedim, Diyarbakir Türkçesiyle. Kardeşinem senin, hiç çaktırır miyem.

— Ya çaktıysa?

— Sen üzülme, keyfine bak. Önce Allah, sonra Urfa'lı Abdullah. Bizim Diyarbakirli yedi yıl sevmiş, gene de çaktırmamış...

Bu şakalarım Yılmaz'ı rahatlatmıştı... Gecenin yorgunluğu yitip gitmişti bu şakalarda.

— Hey diline sağlık be abim, dedi. Bundan böyle yapacağım tüm söyleşilerde sen bulun. O ki ayıbımı çaktırmayasın...

PARİS KÜRT ENSTİTÜSÜ

Paris'te bir Kürt Enstitü'sü açmak için Kürt aydınları büyük bir uğraş veriyorlardı. Fransa'da Kürtlerin tanıtma çalışmaları, Kamuran Bedirhan zamanında başlamıştı. 1948 yılında Sorbonne Üniversite'sinde Kürt Dili ve Uygarlığı Kürsüsü kurulmuştu. Daha sonra Kendal Nezan, 1974'te Kürt ve Fransızlarla birlikte "Fransa-Kürdistan Derneği"ni kurmuş ve bu derneğe Fransızların en önemli şahsiyetleri; **Jean Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Marxim Rodınson, Alferd Kastler** gibi ünlüler de üye olmuşlardı... / na tüm bu yakın ilişkilere rağmen Paris'te bir Kürt Enstitü'sü ku ulamıyordu. Sorun politikti. Kürt halkının düşmanları çoktu. Bu düşmanlar, ellerinden gelen tüm kötülükleri yapıyorlardı. İran ile Irak petrol silahını, Türkiye ise NATO ilişkilerini kullanıyordu. Kürtlere hayat hakkı yoktu. Hem içerde, hem dışarda büyük bir terör estiniliyordu. Fransa'da işbaşına gelen tüm sağcı hükümetler, salt çıkarları uğruna bu işe yanaşmıyor, Kürt halkının varlığını görmezlikten geliyorlardı. Kürt halkı çıkar kur-

banıydı. Ülkesinin bölünmüşlüğü yetmiyormuş gibi, bir de varlığı, kültürü, dili, tarihi, kimliği inkar ediliyordu. Oysa Paris'te her halkın bir kültür enstitüsü vardır. Ama bu hak Kürtlere yasaktı. İşgal altındaki Kürt petroleri Kürt halkının üzerine katran gibi yapışmıştı...

Ama 1983'lere gelindiğinde, Kamuran Bedirhan yoktu artık... O, Enstitü'yü göremeden göçüp gitmişti bu dünyadan. O'nun yerine şimdi öğrencileri çocukları sahnedydiler. "**Botan Miri**" rahat uyuyabilirdi mezarında. Mir'in öğrencilerinden Kendal Nezan çok aktifti ve geniş bir çevresi vardı. O, hocasının rüyasını gerçekleştirmek için tüm gücüyle çalışıyordu. Çok geçmeden Kendal'ın bu çalışması ürün vermişti. Paris 'te, Fransa hükümetinin desteğiyle bir Kürt Enstitü'sü açılacaktı...

Öte yandan Yılmaz Güney, YOL filmiyle Cannes'de birincilik ödülünü alınca, dikkatler Kürt sorununa çevrilmişti yeniden. Yılmaz Güney'in Paris'te oluşu büyük bir avantajdı Kürtler açısından. O da Paris'te bir Kürt Enstitü'sünün kurulmasından yanaydı ve bu girişimi destekliyordu. Yılmaz'a göre geç bile kalınmıştı. Kürt halkı, Avrupa'da kendi kurum ve kuruluşlarını oluşturmalı, ulusal kimliğini korumalı, kültürel gelişmesini sağlamalıydı. Yoksa Avrupa'nın bu korkunç ve acımasız ortamında yitip gitme tehlikesi büyüktü. Oysa Avrupa'da yarım milyon aşkın bir Kürt kitlesi vardı. Bu kitle ancak kurumlarla, örgütlemelerle ayakta kalabilir, varlığını sürdürebilirdi. Özellikle kaybolmakla karşı karşıya olan Kürt dilinin enstitülere gereksinimi büyüktü.

Sonuçta Paris'in merkezi bir yerinde büyükçe, üç katlı bir binada Şubat 1983'te Kürt Enstitü'sü resmen kuruldu. Açılışı, Enstitü'nün binasında büyük bir coşkuyla kutlandı. Açılışa yabancı konukların yanı sıra, yüzlerce Kürt sanatçı, yazar, ozan, ressam, heykeltıraş, dilbilimci çağrılıydı. Bu, Kürdistan tarihinde ilk kez gerçekleşiyordu. Gecede Kürt sanatçıları, yurtseverleri,

demokratları, işçileri, kendi kültürlerine, tarihlerine, değerlerine sahip çıkmanın bilinci ve coşkusu içinde elele vermiş, kenetlenmişlerdi. Kürdistan'ı kendi aralarında paylaşan ülkelerin yasaklama çabaları, bir halkın kültürünü yok etme tehditleri, Paris Kürt Enstitü'sünün koridorlarında, kütüphanesinde, dersanelerinde can veriyordu böylece. Özellikle Kürt rejisörü Yılmaz Güney'in bu işte aktif olması ve ezilen halkından yana tavır koyması, bu yolda yürümesi, kavga vermesi tarihsel bir olaydı...

Kokteylde Yılmaz'a yanaşıyorum. Bir kanadı eksikti Yılmaz'ın. Elindeki viski bardağını avucunun içinde saklamış, gülüyordu.

— Kürdistan tarihinde, ilk kez Paris'te bir Kürt Enstitü'sü açılıyor. Bunu nasıl yorumluyorsun? Diye soruyorum.

— Bana göre bu çok geç kalmış bir kuruluş diyor, Yılmaz Güney. Ancak bugünkü Fransa'nın politik durumu ile daha önceki politik durumu arasındaki farkı gözönüne alırsak, bu bir bakıma normal karşılanabilir. Bu Enstitü Avrupa'nın bir başka ülkesinde daha önce kurulmalıydı bence. Çünkü binlerce yıllık bir kültürü olan bir halkın gerek kültürel değerleri, gerekse tarihi ve sanatsal değerleri derlenip toparlanmalıdır. Gelecekte kurulacak olan Bağımsız bir Kürt Devleti'nin oluşmasında bu çalışmaların önemi büyüktür. Bu açıdan Enstitü, Kürt halkının tarihi içerisinde önemli bir yere sahiptir...

— Sizi Kürt Enstitü'sünde çok aktif görüyoruz.

— Ben Enstitü'nün kurucu üyelerindenim. Ben bunu, Kürt halkının bana yüklediği görevlerin bir parçası olarak görüyorum. Yani bir kültür ve sanat adamı olarak, bu alanda payıma düşeni yapacağım. Siyasi alanda da bu konu ile ilgili çalışmalarım var. Bu daha çok diğer arkadaşlarla birlikte oluşturacağımız ilişkilere bağlı.

— Pasaport sorununuzu çözdünüz mü?

— Zorluklarla karşılaşmam yeni değil. Pasaport sorunumu

daha çözemedim. Uluslararası anlaşmalara göre, siyasi olarak aldığım cezalar kabul olunmakla birlikte, son olayın bir cinayet olayı diye nitelenmesinden dolayı belli tereddütler var. Bu nedenle hâlâ pasaportsuzum. Ancak geçici olarak belli şeylere sahip oluyorum. Şu anda bu ülkeye girebilmek için, özel izin alıyorum. Yerleşik bir ülke henüz yok. Ben Kürt göçebesiyim. Bundan dolayıda zorluklar çekiyorum...

—Türkiye'ye teslim edilme durumunuz var mı?

—Benim için bu tehlike her zaman sözkonusudur. Ancak ben bundan ürkmüyorum. Türkiye'ye gönderilsem bile gene gücüm oranında mücadeleyi sürdüreceğim. Ben oniki yıl cezaevinde kaldım. Bundan sonra da kalabilirim.

— Korkmuyor musun?

— Ben onsekiz yaşımdan bu yana polis takibi altında olan bir insanım. Ve o zamandan bu yana hayatım çeşitli tehlikelerle geçti. Bir insanın görebileceği bir çok zorluğu gördüm. Korkuyu tanımıyorum. Korksaydım, daha Türkiye'de iken teslim bayrağını çekerdim. Yani bu durumda korkup geriye çekilmek benim için onursuzluktur. Ben doğru bildiğim yolda, her türlü şeyi göze alarak yürüyorum. Ben ancak Kürt halkımdan ve tarihten korkarım. Bunların dışında hiçbir şeyden korkmuyorum...

— Kürt sorununu nasıl görüyorsun?

— Kürt sorunu sadece bir kültürel baskı sorunu değildir. Kürt sorunu bağımsız ve özgürlük sorunudur. Kürdistan; sosyal, siyasal, coğrafi açıdan olsun, taşıdığı devrimci potansiyel açısından olsun, Ortadoğu'nun belkemiğidir. Eğer bu konu doğru bir biçimde değerlendirilebilirse, Ortadoğu devriminin kiliti buradadır.

Ben birleşik, bağımsız ve demokratik bir Kürdistan'dan yanayım...

Tabii Enstitü'yü protesto edenler de oldu. Anlaşılması güç protestolar. Çoğu kez Kürtler, kendilerini keklîğe benzetirler.

Keklik, kendi soyuna düşmandır. Keklik işbirlikçidir. Kendisini tutsak eden, özgürlüğünü kafeste boğan avcının oyununa çok kolay gelen bir kuştur...

Türkiye-Suriye-İrak-İran hükümetleri, bu Enstitü'yü açtırmamak için her yola başvurdular. Onlar, varlıklarını, Kürt halkının yok olması kuralına bağlamışlar. Bunda şaşılacak bir şey yok. Elbette ölümcül silahlarını bizlere karşı kullanacaklar. Bizleri esas şaşırtan, üzüntüye boğan şey, sol geçinen çoğu Kürt örgütlerinin takındığı tavır ve tutumdur. Onlar da tıpkı bu sömürgeci ülkeler gibi, Enstitü'yü yıkmak, Enstitü'yü hayata geçirmek için canlarını dişlerine takmış, acımasızca saldırıyorlardı. Onlara göre, Fransa emperyalist bir ülkeydi. O halde emperyalizmin hakim olduğu bir ülke hangi hakla ve hangi yüzle Kürt halkına bir Enstitü açma gereğini duyuyordu? Bu, düpedüz Kürt emekçilerine, Kürt sosyalistlerine vurulan çirkin bir darbeydi. Bu, Kürt ilkel milliyetçiliğine bir ödüldü... Kürt devrimcileri bu ödülü kabul edemezdi. Yoksa tarih önünde sorumlu olacaktı. Tarih kendilerini yargılayacaktı. Bu iş, enternasyonalizmin ruhuna aykırıydı.

Oysa, Sovyetler Birliği'nden Çin'e, Küba'dan Filistin'e kadar bütün halkların kültür merkezleri, enstitüleri, bilim kuruluşları, sanat merkezleri vardı Fransa'da. Hem de bunların çoğu Fransa devletinden yardım alıyordu. Tüm bu haklardan bir tek Kürt halkı yoksundu. Bu, "Enternasyonal"ci Kürt örgütleri unuyorlardı ki, Lenin'den Stalin'e, Marks'tan Engels'e kadar tüm ünlü sosyalist liderlerin adlarına parklar, bulvarlar, enstitüler açılmıştı Paris'te... Ama eğer Fransa hükümeti yanlışlık yapıp Kürdistan Ulusal Hareketi'nin ünlü lideri Barzani'nin adını bir parka, veya herhangi bir bulvara verseydi, kuşkusuz, gene bu Kürt örgütleri kıyameti koparır, o bulvarı yıkmak için özel timler oluştururlardı. Bunların çoğu kendi benliklerine o kadar yabancılaşmışlardı ki, Sovyetler Birliği'nin savaşını, "Büyük Ana Yurt Sa-

vaşı" diye Kürt halkına aktarıyor, kendilerini Sovyetlerin doğal bir vatandaşı gibi görüyorlardı... Oysa, Sovyetlerin Irak'a verdiği MiG'ler, günde yüzlerce yoksul Kürdün kanına giriyor, atılan bombalar, Kürdistan'ın doğasını allak-bullak ediyordu. Ama onlar "parçayı tüme", yani Kürdistan'ı, Sovyetler Birliği'nin çıkarlarına hiç çekinmeden kurban edebiliyorlardı.

Bu korkunç bir yabancılaşmaydı... Bu, kendi halkına ters düşme, kendi halkına düşman olma hastalığıydı. Tarihte kendi halkına bu denli ters düşen kendi halkına bu denli yabancılaşan başka örgütler var mı, bilemiyorum. Kemalizm ve resmi ideoloji çok sinsice ve çok haince benliklerimizi sarmış, çocuklarımızı ulusal davamızdan koparıp atmıştı. Akıl hocalarımız, ülkemizi işgal eden güçlerin şairleri, yazarları, sanatçıları, teorisyenleri ve politikacılarıydı... Bizler, bunların gözlüğüyle halkımıza bakıyorduk. Oysa bunlar, iflah olmaz birer Türk milliyetçisi, birer Kemalisttiler... Salt "milliyetçi" damgasını yemeyelim diye, anadilimiz Kürtçeyi bile açıkça konuşmıyor, dilimizi bile savunamıyorduk. Kürt sol örgütlerinin en büyük mutluluğu ve gururu Türk sol örgütlerinin düzenlediği gecelerde sahneye çıkıp saz çalmak, Türkçe devrimci şarkılar söylemekti... O gecelerde sahnede Kürtçe şarkı söylemek, Kürtçe konuşmak, Kürtçe şiir okumak olanaksızdı. Buna yeltenenler hemen "milliyetçilik" damgasını yer, iş CIA ajanlığına kadar giderdi. Türkçe şarkı söylemek, Türkçe yazı yazmak bildir dağıtmak, teori yapmak enternasyonalizmdi, devrimcilikti. Türk dili, Nazım'ların diliydi. Kürt dili ilkel feodal ağaların!...

Ne yazık ki, biz Kürtler, bu oyunları, bu aldatmaları tam otuz yıl bilerek ve görerek yuttuk. Bu konuda birbirimize olmadık hakaretler yaptık. Bu uğurda hapishaneleri boyladık, sürgün edildik, kara toprağa yuvarlandık. Zavallı bir halk konumuna getirildik. Beynimiz dağıldı... Yönümüzü, yöremizi yitirdik.

Tabii Paris Kürt Enstitü'sünü yalnız Kürtler değil, işbirlikçi-

ler, Türk solu da basmıştı. O gece bütün fraksiyonlar birleşmiş habire saldıryordardı. İşin mimarı ve akıl hocaları Türk ve Arap solcularıydı. Onlar da tıpkı ülkelerindeki düzen partileri gibi, Kürt halkının kurumlaşmasına, Kürt halkının özgürlüğüne şiddetle karşıydılar. TC, Kürt halkına karşı tank ve süngü kullanıyordu. Bunlarda sosyalizm kalkanını. Sonuç birdi. Sonuç; Kürt halkını inkar etmek, Kürt halkını yurtsuz bırakmak. Ama bizimkiler bir gerçeği göremiyorlardı. Tıpkı Kürt ağaları gibi, Kürt beyleri gibi ulusal kimliklerini unutup, Türk örgütlerinin, Türk partilerinin arkasına takılmışlardı. Oysa Paris'te, Türk Solu'nun gittiği, konferanslar verdiği, şenlikler düzenlediği bir hayli Türk kurumları, Türk kuruluşları, kültür merkezleri, dernekleri vardı... Türk Solu emperyalist Fransa'dan, Türkçe radyo, Türkçe televizyon, Türkçe okul almak için harıl harıl çalışıyordu. Onlar, ulusal kimliklerine, "mişakı milli" sınırlarına kısıncılıkla bağlıydılar...

Ama tüm bu gerçeklere rağmen, bizim sol örgütlerimizin çoğu, arkalarına Türk Sol'unu alarak, yüzlerce yabancı konuğun bulunduğu bir gecede, Enstitü binasının önünde protesto gösterileri yaptılar. Kürt halkını aşağıladılar. Ortalığı terörize etmeye çalıştılar. Aleyhte binlerce bildiri dağıttılar.

Gecenin geç saatlerinde, Yılmaz Güney, Şivan Perver, Kendal Nezan ve ben dışarıya çıktığımızda, gördüğümüz manzara korkunçtu. Yüze yakın bir topluluk, dışkapıda birikmiş slogan atıyordu. Fransa polisi, Enstitü'yü hem bu güçlere karşı, hem de Türkiye, İran, Irak ve Suriye istihbaratlarına karşı koruyordu.

Arabaya binmeden önce, Yılmaz bana döndü:

— Keklikleri görüyorsun değil mi? dedi. Bunlar, Kürt halkına hesap vermek zorundadırlar.

— Görüyorum, abi, görüyorum, dedim. Hem de Türk avcılarıyla birlikte.

Şimdi o gece Paris Kürt Enstitü'sünün önünde dağıtılan bir

bildiriye göz atalım:

"Biz Kürdistan'lı yurtsever, ressam, öğrenci ve işçi dernekleri, Paris'te bir Kürt Kültür Enstitü'sünün açılmış olmasından duyduğumuz sevinçli belirtiriz.

Bu haber, Fransa'da bulunan göçmen, mülteci ve diğer Kürtler'in kendi kültürlerini geliştirmeye yakinen katkıda bulunabilecekleri bir yere sahip olmak, kültürlerinin tamamıyla yasaklandığı, parçalanmış ülkelerinde öğrenemediklerine ulaşmak imkânına kavuşmaları gibi bir iyi niyeti göstermektedir.

Bu haber, kuruluş kararının aynı siyasi düşünceye ve aynı sosyal sınıfa mensup dar bir gurup tarafından alınmasından sonra bize ulaştı. Bu olay bizi şaşırtmadı, çünkü bu grubun sorumluları daha önce de "Kürtler yararına" bazı avantajlar elde etmişlerdi. Dışişleri Bakanlığı'ndan ele edilen onlarca bursu kendi yakın çevrelerine ve kendileriyle aynı siyasi renkte olan kişilere dağıtmışlardı.

Elimizde bu acı gerçeği ispatlayacak belgeler vardır. Acı, çünkü tüm bu avantajlar zengin kökenli ve Fransa'dan son derece sınırlı bir kesim Kürdü temsil eden bu küçük grubun yararına kullanılmaktadır. Sözlere, adalet ve sorumluluk anlayışı içinde tüm bu suçlamalarımızı araştırma imkânını sağlamaya hazırız.

Enstitü'nün örgütlenme sorunu sadece bir idari sorun değildir. Bu, Kürtlerin büyük bir çoğunluğu içerisinde var olan sınıfsal ve kültürel yeteneğin açığa çıkartılması gibi önemli bir sorunu içermektedir.

Kürtlerden soyutlanmış bu birkaç kişi tüm Kürtlerin desteğini almadan böylesi hassas ve ağır bir görevi yerine getirmede yetersiz kalacaklardır. Daha sağlıklı bir yönetim için tüm Kürtlerin katılımıyla seçilecek bir komite gereklidir. Bu aynı zamanda şu anda yönetimde olan kişileri de dışlamadan, ayrı siyasi görüş ve eğilimler içeren Kürt toplumunu bir araya getirme fırsatı da

verecek.

Kürtler kendilerine zorla dayatılan bir yönetimi asla kabul etmemişlerdir. Bugün Fransa'da, "eğitilmiş" bu grupçuk içinde bulunduğu konum ve Fransız sorumlularla olan ilişkilerinden istifade ederek Kürt toplumuna yönelik tüm yardımları kendi mülkiyetine geçirmeye çalışmaktadır. "France-Kürdistan" derneği adına kendisine çıkarıcı bir yer edinen bu grup, Fransız yetkililerin Kürt toplumuna iyi niyetle verdikleri imkanları kendi özel çıkarına kulanmada tereddüt etmemektedir.

Fransa'daki Kürtler'in çoğunluğundan soyutlanmalarının temelinde onların bu sektör tavırları yatmaktadır. Biz bunun bilincindeyiz. Onları Fransa'da bulunan ve kendilerini ilgilendiren herşeyin tek hakimi olan binlerce Kürtle, sorumluluk anlayışı içinde, tartışmaya davet ediyoruz. Kaldı ki Kürt Kültür Enstitüsü tüm Kürt toplumunun yararına açılmıştır.

Biz, bu Enstitü'nün açılmasına izin veren, ona yardım ve katkıda bulunan yetkilileri göz önüne alınma şansına sahip olmayan bu Kürtlerin iradelerini kullanmaya ve Enstitü'nün gelişmesine demokratikçe katkıda bulunmalarına fırsat vermeye davet ediyoruz. Bu Kürtler arasında var olan yeteneklerin değerlendirmek için destek bekleyen çok sayıda ressam, müzisyen, yazar, sanat ve folklor grupları bulunmaktadır.

Biz bu şansı kaçırmak istemiyoruz, çünkü ilk defa bir Fransız hükümeti, Fransa'da bir Kürt kültür kurumunu resmi olarak tanımaktadır ve yine ilk defa Kültür Bakanlığı bir Kürt Enstitüsü'nün kuruluşunu desteklemektedir.

Kendilerine bu inisiyatiften ötürü teşekkür eder ve bu mektupta öne sürülen iddiaların taraflarından gözönüne alınacağını umarız."

Paris, 13 Şubat 1983

İmza

— Yurtdışındaki Kürdistan'lı Sanatçılar Derneği (AKAA)

- Avrupa'daki Kürt Öğrencileri Derneği (KSSE)
- Avrupa'daki Kürdistan'lı Öğrenciler Derneği (AKSA)
- Kürdistan'lı Yurtsever İşçiler Derneği (KKWK)

Destekleyenler:

- BİRKOM-Fransa
- Türkiye'li İşçiler Derneği (ATT)
- Paris'teki İran'lı Öğrenciler Derneği (AEIP)
- Türkiye'li İşçilerle Dayanışma Derneği (ASTT)
- Fransa'daki Türkiye'li İlericiler Derneği (FIB)

KÜRT SORUNU BİR BAĞIMSIZLIK VE ÖZGÜRLÜK SORUNUDUR.

Yılmaz GÜNEY

Sevgili arkadaşlarım,
Yol arkadaşlarım,
ve değerli konuklar...
Kürt şenliğine hoşgeldiniz...

Yeni kurulan PARIS KÜRT ENSTİTÜSÜ'nün düzenlediği bu gün, Kürt Kültür Şenliği, Kürt halkının mücadele tarihinde ve geleceği açısından çok büyük önemi olan bir gündür. İyi bilinmelidir ki bugün, şu ya da bu siyasetin günü ve şenliği değildir. Bugün, bir bütün olarak, siyasi görüş farklılıkları ne olursa

olsun, ezilen Kürt ulusunun, bağımsızlık ve özgürlük özlemini dile getiren önemli bir gündür. Aynı biçimde, Paris Kürt Enstitü'sü de, bir bütün olarak ezilen Kürt ulusunun Enstitü'südür. Ve onun birliğini amaçlamaktadır...

Arkadaşlar,

Bugüne bir çırpıda gelinmediğini herkes biliyor. Bugüne, çok uzun yıllardan beri sürdürülen, siyasal, sosyal kültürel, sanatsal, bilimsel çabalar ve çalışmalarla varılmıştır. Bu noktaya varışta, yüreğinde bağımsızlık ve özgürlük kıvılcımı taşıyan her Kürdün emeği, alınteri ve kanı katılmıştır. Bu noktaya varışta dünyanın çeşitli ülkelerinden devrimci demokrat aydınların, ilerici aydınların katkısı vardır. Onlara en içten duygularımızı ve saygılarımızı sunuyoruz. Sağolsunlar.

Tarih devrimcidir; devrimci gelişmeye yararlı her katkıyı devrimin hazinesine katar. Tarihin devrimci hazinesine katılan katkı, hiç kimsenin malı değildir artık. O devrimin malıdır. Sahip çıkacağımız tek şey budur.

Arkadaşlar,

Bildiğiniz gibi, Paris Kürt Enstitü'sü bir kültür kurumudur. Bu nedenle, ona bir siyasi partiye yaklaşır gibi yaklaşılmayacağını söylemek gereksizdir. İzin venirseniz burada, devrimci sanat ve kültürün, devrimci siyasetle ilişkileri üzerinde yapacağım açıklama, Enstitü'nün görevlerinin önemine de ışık tutaacaktır.

Arkadaşlar,

Acıdır ama gerçektir ki, bugüne kadar devrimci kültür ve sanatın devrimci mücadele açısından hayati derecedeki önemi ve yeri henüz kavranmış değildir. Birçok siyasi hareketin, sanat ve kültürle uğraşan arkadaşlara kucak açması, ya da sanatsal çalışmalara olanak tanınması, bu kaniyi değiştirmez. Grup adına sanat ile, devrim adına sanat ayrı iki şeydir çünkü. Sanat ve Kültür çalışmaları, "*devrimci kısırlığın*" yolunu açmada, birlik ru-

hunu geliştirmede, devrimin önündeki gizli ve açık engellerin berraklaşmasında büyük öneme sahiptir. Ve bu mutlaka kavranmalıdır. Düşmanı sadece ateşli silahlarla yenemeyiz, onların silahları, örgütlü gücü, uluslararası ilişkileri bizden çok fazladır. Kültürel ve sanatsal çalışmalar, doğru bir siyaset ve ideoloji temelinde yürütülürse, egemen gericiiliğin bugüne kadar yarattığı sosyal-siyasal-kültürel yıkıntılar arasında kendimize ilerleyecek yol bulabiliriz. Emperyalizmi, işbirlikçilerini, sömürgeciliği ve her türden gericiiliği yenmenin yolu, onlarla hayatın her alanında savaşmayı emrediyor. Emperyalist kültürün içeriği kavratılmadan, burjuva kültürünün içeriği kavratılmadan, feodal kültürün içeriği kavratılmadan ve karşısına ilerici, devrimci demokratik kültürün somut örnekleri konmadan, halkı nasıl kazanabiliriz? Hiçbir kültür, ona küfür ederek yıkılmaz. Her kültür ona dayanak olan sınıfların sosyal ve siyasal egemenliğine onların maddi dayanaklarına son verilerek ve ancak uzun vadede yıkılabilir. Bir sınıfın siyasal egemenliğinin yıkılması, onun kültürel ve sosyal alışkanlıklarının da anında yıkılması demek değildir. Bu nedenledir ki, siyasi iktidara yürürken, geleceği inşa edecek anlayışı derin temelleriyle kavga içinde oluşturmak zorundayız. Devrimciler, demokratlar ve yurtseverler olarak, çok geniş bir kültür hazinesine sahip olmalıyız. Dünya kültürünün ilerici, demokrat, devrimci yönlerine sahip çıkmamız ve bunu yeni kültür dünyamıza kılavuz etmemiz gerekir. Sorunumuz, yalnız başına ulusal kültür sorununu değildir. İçinde yaşadığımız çağda, ulusal kültür sloganı, doğru bir slogan değildir. Kürt halkı da, önüne görev olarak ulusal kültür sorununu koyamaz. Kürt halkı, kendi kültürünün ilerici ve gericilerinin gerici feodal kültürüne da karşı çıkmak zorundadır. Ancak, Enstitü'nün görevi bununla sınırlı olamaz. O, Kürt tarihini, kültürünü, sanatını, bütün yönleriyle tarihi gelişimi içinde, zıtlıklarıyla birlikte incelemek ve belgelemek görevleriyle yükümlüdür. Yüzlerce yıllık baskılarla çarpışan, toprağı, kültürü, sosyal

yaşamı parçalanmış bir halka yapılacak en büyük hizmetlerden biri budur. Bağımsız, demokratik, birleşik Kürdistan hedefinin buna ihtiyacı vardır...

Arkadaşlar,

Kürt sorunu, bildiğiniz gibi, bir kültürel baskı sorunu değildir. Kürt sorunu, bir bütün olarak, bağımsızlık ve özgürlük sorunudur. Kürdistan, sosyal-siyasal-coğrafi konumu açısından ne büyük bir öneme sahip olduğunu ortaya koyar. Bu nedenle yeni bir Kürt kültürü ve sanatı, bir yanıyla bağımsızlık, özgürlük kavgasının kültürü ve sanatı, olurken, bir yanıyla da, halkların dostluk ve kardeşliğinin kültürü olmalıdır.

Hiçbir şey, bağımsızlık ve özgürlük kadar değerli değildir.

Yaşasın Türkiye-Kürdistan, Irak-İran-Suriye halklarının kardeşliği.

Yaşasın Birleşik, Bağımsız, Demokratik Kürdistan...

Yaşasın Paris Kürt Enstitü'sü...

(Paris Kürt Enstitü'sü tarafından 25 Şubat 1983'te düzenlenen "Kürt Kültür Şenliği"nde yapılan konuşma.)

NEWROZ

Yılmaz GÜNEY

Değerli arkadaşlar,
Değerli konuklar,
Hoşgeldiniz, selam sizlere, bin selam!...
Bildiğiniz gibi Newroz, Kürt halkı için zalimlere ve zulme
karşı direnmenin,
Yılgınlık ve teslimiyete karşı durmanın,
Özgürlük ve bağımsızlık için mücadelenin sembolüdür.
Biliyorum ki, burada toplanan bütün insanların yüreği bu
anlamda çarpıyor:
Çocuklarımızın yüreği de aynı şeyler için çarpacak.
Zulme ve köleleştirmeye karşı direnmek için,
Özgürlük ve bağımsızlık için,
Bugüne kadar, bu amaçlar uğruna çok kurban verildi.
Daha da verilecek. Biliyoruz ki, kurbandsız zafer mümkün değil-
dir. Kan ve ateşi göze almak zorundayız.

Soruyoruz:

Böylesi bir azim ve inatla, böylesi bir inançla dolu bir yüreği susturmak mümkün mü?

Acı, baskı, yoksulluk kan ve gözyaşı Kürt halkının kaderi değildir.

Biz bu kaderi tanımıyoruz.

Biz, dört bir yandan işgal altında tutulan bir sömürge ülkenin çocukları değil, bağımsız, demokratik ve birleşik Kürt ülkesinin, Kürdistan'ın çocukları olmak istiyoruz.

Biz, kendi dünyamızı, kendi toprağımızı kendi ellerimizle yoğurmak ve yeniden kurmak istiyoruz.

Biz, kendi ülkemizde, kendi bayrağımız altında, özgür ve bağımsız yaşamak istiyoruz.

Yine unutmuyoruz ki, Kürt-Türk, Arap ve Acem işçilerinin ve emekçilerinin çıkarları güçlü devletlerin oluşmasında yattmaktadır.

Yine biliyoruz ki, gönüllü birliğin koşulları yaratılmadan bu bir hayaldir.

Bugün Kürdistan'nın çeşitli kesimlerinde, dağlarda, ovalarda, faşist zindanlarda sömürgecilerin baskı ve zulmüne karşı dişe diş döğüşenlerin, döğüşerek ölenlerin amacı da bu. Onları, bütün yüreğimizle selamlıyoruz. Bu uğurda şehit düşen bütün arkadaşlar kalbimizde yaşıyor ve yaşayacaktır.

Ne mutlu onlara ki direnerek öldüler ve bağımsızlık meşalesinin ateşleri oldular. Ne Mutlu!...

Arkadaşlar, hatırlarsanız, Kürt Enstitü'sünün geçen yıl, kuruluşu nedeniyle düzenlediği şenlikte, Enstitü'nün şu ya da bu grubun hizmetinde değil, bir bütün olarak Kürt ulusunun hizmetinde bir bilim kurumu olduğunu söylemiştim. Bir yıllık çalışma ve pratik, sözlerimi doğruluyor. Herkes iyi bilmeli ki, Kürt Enstitü'sü, bağımsız ve özerk karakterini, demokratik yapısını her zaman koruyacaktır. Hiçbir zaman kısır siyasi çekişmelerin po-

lemiklerin tuzağına düşmeyecektir. Sizler de, Enstitü'yü gözünüz gibi korumalı, onun çalışmalarını yakinen izlemeli ve destekçisi olmalısınız.

Enstitü, bağımsızlık tohumunun bir filizidir ve Kürt ulusunun bugüne kadar sürdürdüğü mücadelenin bir ürünüdür. Daha da gelişip güçlenmesi sizlerin çabalarına bağlıdır.

Enstitü, etrafında toplanacağız, onun önüne koyduğu görevlerin yerine getirilmesinde, gücümüz oranında katkıda bulunacağız.

Bileceğiz ki, bağımsızlık mücadelesi bir bütündür.

Kimi zaman doğruyu ifade eden iki satırlık bir yazı, bir fikir, yürekleri ayağa kaldıran bir türkünün çığılığı,

Saza vuran bir mızrap, atom bombasından bile güçlüdür.

İşte bu nedenle biz, hayatın her alanında iyi savaşçılar, başarılı savaşçılar olmak ve yetişmek zorundayız.

Biz, sazımızı iyi, çok iyi çalmalıyız...

Biz, iyi, çok iyi türküler söylemeliyiz...

İyi hikayeler, iyi şiirler, güçlü romanlar yazmalıyız...

Biz güçlü bilim adamları, diplomatlar ve teknisyenler yetiştirmeliyiz...

Bizim elimiz hem kalemi, hem makineyi, hem de silahı iyi tutmalıdır. Kimi zaman sazımız silah, kimi zamanda silahımız saz olmalıdır. Biz iyi biliriz ki, en iyi türküler, en doğru sözleri, yerinde kullanırsak bir kurşun söyler.

Dağlarımız, ovalarımız, ormanlarımız bizi bekliyor.

Biz bütün ömrümüzü gurbette geçirip gurbet türkülerini söylemek istemiyoruz.

Biz, yiğitlikleriyle destanlar yazmış bir halkız ve önümüzde duran bütün güçlükleri yenecek azme ve güce sahibiz.

Türk, Acem ve Arap devrimci demokratları, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkının en candan savunucuları olarak, bu kavganın bir parçasıdır. Ezilen sınıfların, sınıf kardeşliği en

güçlü silahlarımızdan biridir.

Dost ve düşman herkes bilsin ki,
Kazanacağız... Mutlaka kazanacağız...

Bir köle olarak yaşamaktansa bir özgürlük savaşçısı olarak
ölmek daha iyidir.

Yaşasın Bağımsız, Birleşik, Demokratik Kürdistan...

Yaşasın Kürt-Türk, Acem ve Arap Halklarının Kardeşliği ve
Dayanışması...

Yaşasın Kürt Enstitüsü...

*(18 Mart 1984'te Paris Kürt Enstitü'sü tarafından düzenle-
nen "NEWROZ BAYRAMI"nda yapılan konuşma.)*

ÖLÜM, ANAN ÖLE!...

9 Eylül 1984'te sabahın erken saatlerinde telefonum çaldı. Derin uykudan fırladım. Yüreğim burkuldu. Gözlerim karardı. Ben oldum olası erken çalan telefonlardan hep korkarım..

Telefondaki ses hemen kara haberi uçuruyor pusudaki kulaklarıma:

— Başımız sağolsun, diyor, "Yılmaz Güney öldü"!... Kürt halkı öksüz, Kürt halkı boynu bükük kaldı. Çabuk, sen ve Şivan Paris'e gelin...

Bu ses, dostum, arkadaşım Kendal Nezan'ın sesiydi. Ses çok derinden geliyordu. Ses boğulacak gibi oluyordu..

Ve Kendal biraz duraklamadan sonra, sözlerini şöyle sürdürüyordu:

— Kürt tarihi, kısır bir tarihtir. Çok doğurgan değildir. Ancak yüzyılda bir Yılmaz Güney çapında birisini çıkarabiliyor. O'nu da ya düşman alıp götürüyor, ya da ölüm... Tarihimizi anlamak güç!

Kendal'ı artık dinleyecek güçte değildim. Koltuğa yıkılmış,

anılara gömülmüştüm... Ölüm bir anda önümüze koyduğumuz programı, gerçekleştirmek istediğimiz şeyleri bir çırpıda alıp götürmüştü.

Bana göre Yılmaz ayıp etmişti. Hani gurbette ölmeyecektik? Hani ülkemizin o yüce ve baş eğmez dağlarına çakıp sömürgecilere kurşun sıkacaktık? Nerede kaldı türkülerimiz, peşmergelerimiz? Nerede kaldı Newroz çiçeği? Ya Kürdistan Kurtuluş Savaşını içeren destanımsı film? Hani bu film pek yakında dünya sinemalarının perdelerinde yansıyacaktı? Hani Diyarbakır surlarında Şivan konser verecek, dünyanın tüm barışsever güçlerini Dağkapı'da toplayacaktık? Orada **Şeyh Said**'in ruhu şad olacak, **Seyid Rıza**'nın gönlü umut dolacaktı.

Yılmaz tüm bunları görmeden, bunları gerçekleştirmeden nasıl çekip gidebilirdi? Bu Yılmaz'a yakışır mıydı hiç? Arkadaşlık, dostluk, erkeklik yalnız başına çekip gitmek miydi Yılmaz!...

"Anan öle, ölüm!..."

Şivan'ı hemen arıyorum. Şivan'ın çılığı bir ağıt... Şivan inanmak istemiyor duyduklarına. O'na göre Yılmaz ölemez, ölmeye hakkı yoktur çünkü. Yapılacak bunca iş varken, bunca kavga, bunca direnme varken, ölüm de niye?

Paris'e doğru yol alırken, içimizdeki fırtına daha da büyüyor, alabildiğine kuduruyor. Otobanlar kirli, otobanlar yağlı, otobanlar bitmek bilmiyor. Sonbahar güneşi parlak ama soğuk ve gözbozucu. Rüzgarlardan kopan yapraklar cılız kurumuş dallar yolları renk cümbüşüne boğmuş; zemin kaygan...

Ve benim hasta yüreğim, ikinci bir kez daha kanıyor 1984'de... Kan, oluk oluk. Yılın bitmesine daha aylar var. Ünlü Kürt şairi Ciğêrxun yataкта sırasını bekliyor.

Yılmaz'ı düşünürken ve içimdeki fırtınayla boğuşurken, aniden rahmetli Necmettin Büyükkaya'yı görüyorum otobanda, uçuşan sonbaharın kurumuş yaprakları arasında...

"Anan öle, ölüm!..."

Bu sözler yirmi yıllık arkadaşım, dostum, sevgili kardeşim Necmettin Büyükkaya'nındı. Neco sık sık tekrarları bu sözleri bana. Çünkü ölüm daha kendisini vurmadan, alıp götürmeden, yutmadan, yüreğini, ciğerini epây kanatmıştı Neco'nun. Yıllar yılı Neco, öldürülen, zindanlarda diri diri yakılan sömürgeci kurşunlarla delik deşik edilen yol arkadaşlarının acılarını, sancısını alabildiğine çekmişti... Neco'nun ölüme hıncı, ölüme kızgınlığı, kırgınlığı, nefreti-bundan kaynaklanıyordu...

Evet, anan öle, ölüm!...

Öle de acı nedir, çile nedir, yanma nedir göresin, yaşayasın, duyasın...

Kızarsın yüreğin kızgın yağda, erim erim eriyesin...

Sıkılmadan, acılara doymadan dayamışsın keskin sırtını katil paşalara... Astığım astık, kestiğim kestik. Güzele, iyiye, inanca düşmansın; tüm korkaklar gibi... Halkını satanların, güzeli kirletenlerin, umudu boğanların sözcüsü, savunucusu kesilmişsin durmadan...

İşte, daha Neco'nun mezarı çiçeklenmeden, otları filizlenmeden bu kez Yılmaz'ı yakaladın, düşürdün kanlı pençene...

Oysa Yılmaz, özgür topraklarına hemen dönmek istiyordu... Orda, o topraklarda sevdaları vardı, çocukluğu vardı; filizlenen gençliği... Hep beyaz atları olsun istedi. O, atlarla birgün Süphan dağında Siyabend ile Xecê'ye konuk gidecek, başka bir gün Van gölünün kıyısına konmuş binlerce turnaya seslenip Abdalê Zeynikê'yi anacaktı. Sonra Mem û Zîn'in yardımına koşacak, Seydayê Ciziri'yi Botan Mir'nin divanında şiir okurken dinleyecekti. Ve Fiqiyê Teyrarı'la birlikte, Herekol dağından bin yıldır harıl harıl akan, nice koçer sevdalarında destanlaşan karlı suşarı yudumlayacaktı...

Sonra dağları dele dele gönül selini Ferhad'a ulaştıracak, O'na Şirin'dan sevgiler sunacaktı...

Bu duygu ve düşüncelerle Paris'e vardığımızda, Yılmaz'ı

Paris Kürt Enstitü'sünün salonunda son kez görüyoruz. Yılmaz, "Ulusal evim" diye adlandırdığı bu yerdeki tabutunda, sonsuza dek bir uykuya dalmış, halkına karşı son görevini yerine getiriyordu... O, hem dirisiyle, hem ölüsüyle halkını yalnız bırakmak istemiyor, hep kavganın içinde olmak istiyordu. Bu da ancak Yılmaz Güney gibi bir kahramana, bir dehaya yakışırdı... O bir inanç abidesiydi.

Yılmaz'ı alıp Paris Komünarlarının gömülü bulunduğu Pre Lachaise mezarlığına götürdüğümüzde, ben geleceğe dalıp gidiyorum... Ve biliyorumki, en kısa zamanda Yılmaz'ı alıp Özgür Kürdistan'a götüreceğiz. Orada, Siverek'te kendisine bir anıt mezar yapacağız. Her yıl bu anıt mezarın başında "Kürdistan Film Şenliği" başlarken, Yılmaz Güney'in o çok sevdiği Siverek'in sivri acı biberleri, anıt mezarın bahçesinde yeşerip olgunlaşacaklar.

FATOŞ'A BİR BUKET

Duvar setinde Yılmaz Güney ile yaptığım söyleşiden sonra, Yılmaz çok önemli bir şeyi unutmuş gibi bana dönmüş ve herkesin duyabileceği bir sesle:

—Sana zahmet olacak abim, demişti. Biliyorsun Fatoş da burada. O da benimle sürgünde, mahkum. Kızcağız çok yoruldu, çok bitkin. Vaktin varsa hemen bir buket yap ve doğruca hastaneye git. Fatoş orada yatıyor. Rahatsız...

Yılmaz'ın bu hiç beklenmedik sözleri beni derinden sarsmıştı. O dinç ve diri, yürürken yeri titreten Yılmaz Güney, Fatoş konusu gelince boynunu bükmüş, benden bir buket yapıp Fatoş'a götürmemi istemişti. Oysa ben ve Yılmaz ilk kez karşılaşmıştık. Buna rağmen Yılmaz bana bu istekte bulunabiliyordu. Bu, onun Fatoş'a karşı olan sonsuz sevgisini, bağlılığını, çarpan yüreğini gösteriyordu.

Arkadaşlarla birlikte hemen bir buket hazırlayıp doğruca hastaneye gittik. Fatoş'u görmek en az Yılmaz Güney'i görmek

kadar heyecanlandırmıştı beni. Fatoş'suz bir Yılmaz Güney'i düşünmek olanaksızdı. Yılmaz-Fatoş ikilisi damgasını vurmuştu sevda şarkılarına. Birbirlerine olan özlem ve bağılıkları dillere destandı. Yiğit bir kadında aranan tüm özellikleri toplamıştı kendi şahsında Fatoş. Türkiye'nin o çarpık düzeninde bile Fatoş, bu güzelliğinden, onurundan, kişiliğinden hiçbir şey yitirmemiş, dimdik ayakta kalmasını becermişti... Bir bakıma Yılmaz'ı uzun hapis yıllarında ayakta tutan, ona moral veren, güç veren, ona direnme sanatını öğreten, Fatoş'un bu yiğit ve kararlı tutumuydu... Hastanede Fatoş'a buketi verdiğimde Fatoş yeniden dirilir gibi buketi kucaklamış, yüzü aydınlığa boğulmuştu. O, hiç tanımadığı, hiç görmediği insanlardan bir bukete almıştı... Bu bukete Fatoş'a güç ve moral kaynağı olmuştu. O da artık bizim sürgünler kervanının bir üyesi, bir konuğuydu. Yakında o da hiç tanımadığı, hiç görmediği dava arkadaşlarına bukete verecek, sürgünlüğün gereğini yerine getirecekti...

— Geçmiş olsun Fatoş, diyorum. Neyin var?

— İyiyim, diyor Fatoş. Çalışma temposu, stres, yorgunluk yıktı beni. Önemli olan Duvar'ın bitmesidir.

Evet, Fatoş yorgundu, Fatoş halsiz ve bitkindi. Çünkü Fatoş, Yılmaz ile birlikte kocaman ve ağır bir yükün altına girmişti. Yılmaz'ın tüm sosyal ve ekonomik işlerini, Duvar filminin asistanlığını üzerine almıştı. Gecesi, gündüzü film setinde geçiyordu. Bir de tüm bunlara sürgünlük yaşamı, özlem, cuntaya karşı direnme, dünya basınıyla ilgilenme, uluslararası şahsiyetlerle buluşma gibi günlük işler de eklenince, vücut yorgun düşmüş, beyin isyan etmişti. Ama buna rağmen Fatoş direniyordu. Yılmaz'ın onsuz başaramıyacağı ortadaydı. O, Yılmaz'ı ne hapiste, ne sürgünde ve ne de film setinde yalnız bırakmak istemiyordu...

İşte Fatoş'la Paris'in bir hastanesinde başlayan arkadaşlığımız daha sonra güçlenerek gelişti. Fatoş 1980 yılında cunta

tarafından öldürülen kızkardeşim Necla'nın yerini aldı yüreğim-
de. Paris'te hep kendisine konuk oldum. Zengin deneyimlerin-
den yararlandım. 1991'in Mayıs'ında, Madam Mitterant'la birlikte
Irak Kürdistan'ına gittik. Kürt halkını, tarihinin bu en acılı ve en
kanlı döneminde yalnız bırakmadık. Fatoş orada Kürt halkıyla
bir daha bütünleşti. Şehit anaları, öksüz, çocuklar, yoksul genç
kızlar, yaşlılar, Fatoş'un Paris'ten nakliye uçağıyla getirdiği kırk
tonluk yardımı paylaştılar. Kürt halkı, o acılı ve sancılı dönemde
bile, Fatoş'un kişiliğinde Yılmaz Güney'i yaşadı. Yılmaz'ın gös-
terdiği "YOL"da yürüdü... Fatoş'a sevgi gösterisinde bulundu.

İşte bu denli yakından tanıdığım ve saygı duyduğum Fatoş
Güney ile ilgili yıllardır kafamı kurcalayan bazı sorular belirmişti.
Ama bugüne kadar bir yolunu bulup sormamıştım kendisine.
Ancak; "*Kürt Gözüyle Yılmaz Güney*" kitabını hazırlarken, bu
soruları da Fatoş'a sormanın zamanını geldiğine inandım ve soru-
larımı İstanbul'a Faksladım.

Acaba Fatoş Güney daha önce Yılmaz'ın Kürt olduğunu
bilseydi onunla evlenir miydi? Öğrendikten sonra hayal kırıklığı-
na mı uğradı? Yılmaz'ın Kürt anasıyla nasıl geçiniyor?

Öyle ya... Fatoş ta çoğumuz gibi Kemalist edeolojiyle bü-
yümüş, öğrenim görmüş, düzene göre biçimlenmişti. Kim bilir,
Kürtlerle ilgili neler duymuş, neler öğrenmişti? Devletin yıllardır
ilkel vahşi, barbar olarak gösterdiği, aşağıladığı, ezdiği, horladı-
ğı, tarihten silmek istediği bir halkın üyesiyle evlenmek kolay ol-
masa gerek...

Sözü Fatoş Güney'e bırakalım...

*"Çocukluğumun masalımsı dünyasında, insanlar hep iyi
kalpli"* idiler ve mutlu yaşarlardı...

O zamanlar sıcacık bir şefkat denizinde, yeryüzündeki tüm
haksızlıklardan, kötülüklerden, karanlıklardan habersiz, uzak.
Bende "mutlu" yaşamaktaydım...

lik gençlik yıllarımda, genç kızlık dünyasının toz pembe

hayalleri içinde yüzerken, yine de sezgilerimle de olsa, hayatın akışı içinde yakalamayı başardığım kimi çelişkiler ve de eşitsizlikler beni düşündürdü...

Beyin dağarcığımda, cevaplarını henüz bulamadığım sorular birikiyordu...

Kimi zaman hayatımı "anlamsız" bulurdum. Herşeye sahiptim; neyi arıyordum? Bilemiyordum...

Tanımadığım yepyeni bir dünyaya açılan "pencere"...

İşte "Yılmaz"dı bu benim için...

"İnsanca bir dünyada yaşamak için, insanın insana köleliğine son".

Yılmaz'la yeni fikirler yeşerdi.

Sorularım çoğaldı.

"Özgürlük ve bağımsızlık" kavramları...

Bağımsız bir düşünce yapısına sahip olmayan kişi "özgür" olabilir mi?

"Özgür toplum nasıl oluşur?"

"Demokrasi, laiklik, eşitlik ilkeleri"

Daha önce bana öğretilenle, daha sonra benim öğreneceklerim...

"Komünizm her görüldüğü yerde ezilmelidir"

"Türküm, doğruyum, çalışkanım"

Her sabah sınıfa girerken...

"Kavram"lar karmaşasında yolumu bulmalıydım!

"Ne Mutlu Türküm Diyene."

—Annem Kürt, babam Zaza, demişti bana, bir kır bahçesinde Yılmaz... Kürtlerin koskoca bir "halk" olarak var olduklarının bilincine vardım. Kürtlerden söz etmenin, onların kimliklerini, kültürlerini korumalarını istemenin ağır cezaları gerektirdiğini sonra öğrenecektim...

Oysa benim bildiğim:

"Her renkten, her ırktan, her kültürden, her dinden insanlar

eşittir ve de, kültürlerini korumak, yaymak, dillerini konuşmak, yazmak hakkına sahiptirler".

Yaprakları kurumuş, köküyse toprağın derinliklerindeki asırlık bir ağaçtı sanki "Güllü Ana."

Çilelerin kırıştırıp buruşturduğu teninde acılar, damarlı ellerinde ve Çukurova'nın kavurduğu esmer yüzündeki iki küçük çukurda saklıydılar...

Bir elma'nın öteki yarısını verir gibi, paylaşmak isterken benimle kederlerini, ağırlıklarına dayanamaz, yüreği alev olur tutuşur, ağıtlar yakardı, Yılmaz'ın Güllü anası...

Kürtçe'yi ilk kez, beni burkan, içimi yabancıysa olduğum duygularla dolduran onun ağıtlarından, türkülerinden işitecektim...

Yılmaz, Kürtçe'yi anlar fakat konuşamazdı, ama anasının sesiyle dolar, ağlardı...

Kürtçe neler söylediğini anlayamadığım halde, ben de onlarla birlikte ağlardım...

Yine daha sonraları türkülerin, şarkıların da yasaklanabileceğini şaşarak öğrenecektim...

Haksızlıklara, baskılara, eşitsizliklere karşı çıkmanın bedelinin darağaçları, işkenceler, kurşunlanmış bedenler, hapishaneler olduğunu yaşayarak görecekti, sarsılacaktım...

"Ey insan hakları, insan haklarının savunucuları... devrimci demokrat, yurtsever, ilerici, aydın insanlar!..."

Bir "Yol arkadaşlığından", dostluk, dayanışma ve birlikte güçlenen "direniş" tüketilemezdi...

Oğulumuzun ilk adımlarını atışını babası, Selimiye Askeri Cezaevinin avluya bakan küçük bir penceresinden görecekti..

Hani;

"Hakimiyet kayıtsız şartsız milletin"di?

Tankları, topları ve tüfekleriyle ezilen eski bilincim, karanlıkları yenerek, yenilerek ve bilenerек "aydınlıklara" ulaştı...

KENDAL NEZAN İLE SÖYLEŞİ

Paris, 8 Eylül 1993
Paris Kürt Enstitüsü

M. Baksı: *Yılmaz Güney ile ne zaman ve nasıl tanıştın?*

K. Nezan: Yılmaz'la Yol filminin Paris'teki seslendirilmesi döneminde 1982 başlarında karşılaştık: Daha önce giyaben tanışıyorduk ama karşılaşma fırsatı olmamıştı. Ekibinde çalışan yakın bir arkadaşım vardı; ona "Eğer mümkünse, Kendal ile görüşmek isterim" demişti. Randevulaştık, stüdyoda görüştük. Hemen ilk karşılaşmada "Abi, neler yaptığını, kim olduğunu biliyorum. Buralarda biraz yabancıyım, bazı konularda yardıma ihtiyacım var. Vaktin olur mu? Yardımcı olabilir misin?" dedi.

Bu direkt, sıcak, dostça yaklaşım beni etkiledi.

YOL filminin seslendirilmesi ve özellikle müziği ile ilgili "Bana çok güzel, çok etkili Kürt türküleri, ağıtları bulmalısın. Her dilden, her ırktan insanları etkileyebilecek müzikler". Aradım, araştırdım, birtakım parçalar buldum, götürdüm. Defalarca dinledi. "Ne harika türkülerimiz var be abi! Ne acıları, ne özlemleri

ifade ediyorlar. Bu güzellikler nasıl yasaklanır, bu bir insanlık suçu, değil mi?" dedi. Sonra Kürt müziği üzerine sohbete daldık. Yılmaz iyi biliyordu geleneksel Kürt halk müziğini. Lawik  Metin  ve Bav  Seyro çok sevdiği t rk lerdendi.  nerdiğim parçalardan Ehmedo Ron , Miho ve Hesene M sa çok hoşuna gitti.

O zaman gündüz fizik laboratuvarında araştırmacı olarak çalışıyordum, yemek saatlerinde, içten sonra da çoğu kez stüdyoya gider Yılmaz'la görüşürdük. Kısa zamanda çok yakın bir dostluk, kardeşlik ilişkisi gelişti aramızda. Birgün bana "YOL bitmek üzere, Cannes film festivalinde gösterilecek ve bir bomba gibi patlayacak" dedi. "Benimle gelmeni çok isterdim. Basın toplantısında mutlaka yanımda olmalısın" dedi. "Ben sinema çevrelerini pek tanımam, ayrıca asistanların ve tercümanların her halde gerekeni benden daha iyi yaparlar" dedim, ama Yılmaz ısrarlıydı: "Kusura bakma, abi bu tanımadığım toplum ve ortamda kendisine güven duyduğum, bu toplumu bilen, kendisiyle serbestçe tartışıp fikir alışverişinde bulunabileceğim bir dosta ihtiyacım var, böylesi önemli bir günde. O dostum da sensin. Ayrıca dünya kamuoyunun karşısına, Fransa'da yıllardan beri Kürt davasını savunmakla tanınan bir Kürt aydınıyla birlikte çıkmam önemli". Sonra "korkma, Cannes'e gelmekle artis olmazsın" diye takıldı.

M. Baksi: *Neden özellikle yanında bir Kürdün olmasını istedi? Oysa Yılmaz Güney'in yüzlerce Türk arkadaşı vardı, Avrupa'da...*

K. Nezan: Yılmaz, Fransa toplumunu, ilk defa keşf ediyordu; çevresindeki insanlar, ücretle çalıştırdığı insanlardı, aralarındaki ilişkiler farklıydı, iş ilişkileriydi. Ücretli tercümanları vardı, asistanları vardı, fakat benimle olan ilişkisi, bir arkadaş, bir dost ve aynı zamanda bir danışman ilişkisiydi ve yanılmıyorsam bana güveni tamdı; hiç kimseden herhangi bir çıkar beklemedi-

ğimi biliyordu. Birçok konuda aynı görüş ve yaklaşımlara sahiptik.

M. Baksı: *Türk olsaydın, gene aynı güveni gösterir miydi?*

K. Nezan: Mutlaka Türkler arasında da güvenilir arkadaşları vardı. O konuyu pek konuşmadık, ama bazen, laf arasında, Kürtlerdeki sadakat ve fedakarlığı çok takdir ettiğini söylerdi. Bunların geleneksel ahlak ve değerlerimizden geldiğine inanırdı. Tabii Kürtlerden de yozlaşmış, vefasız, çıkarıcı insanlar çıkmıştı, onu hayal kırıklığına uğratmışlardı.

M. Baksı: *Daha önce Yılmaz Güney'in Kürt kökenli olduğunu biliyor muydun?*

K. Nezan: Tabii biliyordum, Kürt kökenli olduğunu. Ben özellikle lise yıllarımdan SEYİT HAN filmiyle hatırlıyorum. O zaman arkadaşlarımla epey tartışmıştık bu filmi. Ancak bir Kürt sanatçısı Kürt kültürünü, Kürt toplumunu, Kürt geleneklerini bu kadar iyi yansıtabilirdi. Arkadaşlarımızın çoğunda da, benim de kafamda Yılmaz Güney'in daha evvelki vurdulu-kırdılı filmlerindeki imajlar vardı. Bütün bunlara dayanarak, onun Kürtlüğüne karar vermiştik. Beri taraftan bütün ezilen toplumlarda olduğu gibi, Kürt toplumunda da, meşhur insanları kendine mal etme, şöhretlerinden kendi hesaplarına pay çıkarıp ezikliklerini telafi etme eğilimi güçlüydü. Hazreti İbrahim ve Muhammed'in bile Kürt olduğunu savunan solcu Kürt arkadaşlarımız vardı o zamanlar. Bu nedenle Yılmaz'ın Kürt kökenli olduğundan ancak 1970'li yıllarda ortak, arkadaşlar kanalıyla edindiğim bilgilerden sonra emin olabildim. Kürt sorununa ilgi duyduğunu, Kürt hareketine destek verdiğini öğrendim. Bu bilgiler UMUT, AĞIT ve ENDİŞE filmlerinden aldığım mesajları pekiştirdi. Onun hem Kürt, hem de halkının sosyal geri bırakılmışlığından, siyasal ve özgürlük savaşçısı olduğu kanısına varmıştım.

M. Baksı: *Diyelim ki Yılmaz Güney Kürt olmasaydı bu denli ilişkiniz gelişebilir miydi Paris'te?*

K. Nezan: Kürt olmanın ötesinde Yılmaz Güney olağanüstü bir kişiliğe sahip bir sanatçıydı. Birçok Kürt insanıyla uzun yıllar süren ilişkilerim var, ama onlara samimi, yakın bir dostluk, bir güven ilişkisi oluşmamıştır. Bazı insanlarla da ilk karşılaşmada, ilk saat içerisinde, açıklanması güç bir şeyler olur ve hemen bir güven ilişkisi, sıcak bir dostluk oluşur. Kimileri bu olayı parapsikolojiyle, alfa dalgalarıyla, magnetizmayla, ya da büyüyle açıklamaya çalışır. Bence bu dostlukların temelinde ortak tutkular, ortak mücadeleler, aynı amaç ve inançlara hizmet etme duygusu vardır. Kürt olmayan biriyle acaba bu kadar yakın bir arkadaşlık oluşabilir miydi?

Genel konuşmak çok zor, ama hayat deneyimime bakıyorum: Yıllardan beri bir sürü çevreden ve ulustan insanlar tanıyorum, dostlarım çok, ama öyle kısa zamanda oluşan güçlü başka bir dostluk ilişkim olmadı. Sanırım Yılmaz içinde çok güç şartlardan, hapisane yıllarından, yaşadığı çeşitli hiyanetlerden, çeşitli çıkar ilişkilerinden sonra, bir çıkar izlemeden, gerçekten bir dava için O'nunla dayanışmada bulunmak isteyen, fikir ve ideallerini paylaşan kendi halkından biriyle gurbette karşılaşmak çok önemliydi.

Farklı yollardan ve yörüngelerden geliyorduk, olaylar, tarih rüzgarı bizi ayrı dönemlerde Fransa'ya getirmişti. Paris bir buluşma noktası oldu. Ortak noktamız herhalde Kürt olmamız ve Kürt halkının özgürlüğü için mücadele etmemizdi. Yoksa sosyal pratikleri ayrı, bir nükleer fizikçi ile bir film rejisörünü yakınlaştıracak biraraya getirebilecek ne olabilirdi ki? Hele benim başka ulustan bir film yapımcısıyla dostluk ilişkisi kurma olasılığım zayıftı.

M. Baksi: *Yılmaz'ın Kürt olması Cannes'de etkili oldu mu?*

K. Nezan: Yılmaz buraya ilk geldiğinde, Kürtlerin Fransa'da tanınıp tanınmadığını bilmiyordu. O konuda kendisini biraz aydınlatmaya çalıştım. Ona Fransa'da Türkler'den daha

ulusunu anlatan destansı bir filmi vardı. Yılmaz'da ona benzer, hatta onu aşabilecek ve Kürt ulusunun doğuşunu, mücadelesini anlatan destansı bir film yapmak istiyordu. Filmle ilgili bir takım taslak çalışmalarımız olmuştu; hatta çekim için İran KDP'sinin genel sekreteri rahmetli **Qasımlo** ile iki defa görüşmüştük ve O Yılmaz'a *"Bütün olanaklarımız, peşmergelerimiz emrinizdedir. Ne zaman isterseniz buyurun"* demişti. Finansman meselelerini halletmek sorun değildi, çünkü Batılı film şirketleri Yılmaz Güney'in çekeceği bir filme para vermeye hazırdılar. Fakat önce filmin senaryosu yazılmalı ve ekibi oluşturulmalıydı. Bütün bunlar bir buçuk sene, iki sene zaman isterdi. DUVAR'dan sonra Yılmaz kısa zamanda daha az finansman gerektiren bir film daha yapıp mali durumunu güçlendirecek, sonra bu filme başlayacaktı. Bu film onun en iddialı, en büyük destansı filmi olacaktı. Daha önceki filmleri, dar olanaklarla, siyasi yasaklar içinde, üstelik hapishanelerden çekirilmişti. İlk defa özgür bir insan olarak iyi mali ve teknik olanaklarla Kürdistan'a gidip film çekecekti. Kürt ulusunun bitmeyen bağımsızlık savaşına, özgürlük tutkusuna bir sinema abidesi ithaf edecek, yiğitlik destanını sinema aracılığıyla milyonlarca kişiye tanıtacaktı.

M. Baksı: *Nerde çekilecekti film?*

K. Nezan: İran-İrak Kürdistanı sınırlarında, İran KDP'sinin denetimdeki topraklarda, Qasımlo'nun desteğiyle. Rahmetli Qasımlo sinemaseverdi ve Yılmaz Güney'in hayranlarındandı. Yılmaz'ı çok sever ve sayardı. *"Kürt sorununu, halkımızın acılarını ve özgürlük mücadelesini dünya kamuoyuna tanıtmak, onları insanlığın vicdanına yerleştirmek için senin bir filmin, benim 10 bin peşmergeyle 10 yılda vereceğim silahlı mücadeleden daha etkindir. Bu harika silahın halkımız için büyük bir şanstır"* demişti. Yılmaz'ın silah sevgisini bilen Qasımlo ona güzel bir tabanca hediye etmişti. Maalesef Yılmaz'ın ömrü bu çok önemli projeleri

gerçekleştirmeye vefa etmedi.

M. Baksı: *Dil olarak?*

K. Nezan: Kürdistan'da şüphesiz Kürtçe olarak yapılacaktır, sanatçılar yabancı da olsa, diyaloglar Kürtçe olacaktır. Çünkü Kürdistan'da çekilecekti. Antony Quin'de oynasaydı, Yılmaz ona Kürtçe söyletecekti.

Sinema alanının dışında, Yılmaz siyasi alanda da birtakım faaliyetler sürdürmek istiyordu. Bir ara Kültür ve siyaset dergisi yayınlamak istedi, ama eleman kıtlığı vardı. Avrupa'da aradığı insanları bulamadı. Diğer önemli bir projesi, filmlerden gelen gelirlerin bir kısmını Enstitü'nün gelişmesine ayırmaktı. *"Enstitü Kürt kütürünü geliştirmek için maddi olanaklara sahip olmalı"* diyordu, bunu da *"biz kendi aramızda halledemezsek, yabancı hükümetlerden alınan imkanlar sınırlı kalır, sınırlı imkanlarla da sınırlı iş yapılır, halbuki Kürt halkı bu işe susamış, kültürüne, diline, edebiyatına susamış, buna yardımcı olmak gerekir"* diyordu. Daha başlangıçta filmlerinden gelen gelirin bir kısmını Enstitü'ye ayırmak istediğini belirtmişti. Enstitü'nün kurucu üyesi ve yönetim kurulu üyesi olarak çalışmalarımızı yakından izliyordu, kültürün bir halkın varlığının temeli olduğunu vurgulayıp bizi sürekli teşvik ediyordu.

Yılmazın katkıda bulunabileceği üçüncüsü, siyasi alandı. Bir Kürt sanatçısı ve şahsiyeti olarak tüm uluslararası platformlarda büyük etkinliği olacaktı. Bir Yılmaz Güney'in gidip Avrupa Konseyi'nde veya Avrupa Parlamentosu'nda hatta Birleşmiş Milletlerde veyahut bir takım ülkelerin üst düzey yöneticileriyle görüşüp onlara, Kürt meselesini anlatmasının etkinliği bambaşka olurdu. Nitekim bu çerçevede biz birlikte Avrupa Konseyi'ne ve Avrupa Parlamentosu'na gittik, Kürt sorunuyla ilgili, görüşmeler yaptık. Avrupa Konseyi başkanının sözünü iyi hatırlıyorum. *"Ziyaretiniz bizim için çok büyük bir onur, ama aynı günde üç heyet geldi Strasburg'a. Biri muhalefet heyeti, sorduk 10-12 kişi-*

geldim" derdi. Görüşmelerinin çoğunu, özellikle gazetecilerle, yabancılarla, yabancı sinema çevreleriyle olan görüşmelerini, Enstitü'de gerçekleştirirdi. Bunu sadece güvenlik nedeniyle değil, bilinçli olarak yapıyordu. Mesela, Yılmaz beraberinde Arjantinli meşhur film yapımcısı Solanas'ı, Hintli film yapımcısı Mli-nar Sem (ki Cannes film festivalinin jürisinde idi) Enstitü'ye ge-tirdi, işte biz Kürtlerin de bir kültür Enstitü'sü var Paris'te dedi, onlara Kürtleri anlattı. Bir ara Yılmaz'ın önderliğinde Fransa'da sürgündeki sanatçılar derneği kurulmak isteniyordu, dünyaca meşhur yabancı sanatçıları biraraya getirecek hazırlık toplantı-larını hep Enstitü'te yaptık. Yılmaz buna çok önem veriyordu. *"Kürtlerin bağımsız kurumlarını oluşturmaları, bağımsız düşün-melerini, bağımsız düşünceleri de siyasi ve kültürel bağımsız-lıklarını gerçekleştirmelerini getirir"* derdi. Hayalindeki Ön Asya Halkları Federasyonu ancak bağımsız, birleşik ve demokratik bir Kürdistan kurulduktan sonra, komşu Türk, Arap, Fars ve Azeri halkları da gönüllü birlikteliği isterlerse gerçekleşecekti, ona göre. Ama herşeyden önce bölgenin haklarından yoksun, parçalanmış Kürt halkının varlığını kabul ettirmesi, özgürlüğüne kavuşması, bağımsız devletini kurması gerekir derdi. Birliktelik eşit halklar arasında kurulabilirdi ancak. Ben Kürt olmasam, bir demokrat olarak da Kürt halkının bağımsızlığını sonuna kadar savunurdum der, çevresindeki Türk devrimci arkadaşlarını bu yönde eğitmeye çalışırdı. Özet olarak Yılmaz Güney kalbi kar-deşlik ve insanlık duygularıyla çarpan, tüm insanların, tüm halk-ların eşitlik ve özgürlüklerini savunan enternasyonalist bir Kürt sanatçısı ve savaşçısıydı. En enternasyonalist birinin de bir evi, bir yuvası bir kökeni olur. Yılmaz cenazesinin Enstitü'de kal-dırılmasını istemekle Paris'teki evi, İstanbul'un ortasında bulu-duğu Kürt Enstitü'sü olduğunu hatırlatıyor. Enternasyonalist devrimine ve düşmanlarına.

M. Baksi: *Ölümünden bir buçuk ay önce İstanbul'da bir*

hangi bir değişiklik oldu mu?

K. Nezan: Tıp tam müsbet bir bilim olmadığı için, doktorlar hastalığın evrimi konusunda kesin bir şey söyleyemiyorlardı. Yaşama şansı birkaç gün olabilir, birkaç hafta olabilir. O yaz Yılmaz tatile gitmek istemişti ve bir ara birkaç günlüğüne Normandiya'ya gitmişti. Havalar güzel olmadığı için erken dönmüştü. Ziyaretine gittim. Bana *"güzel sıcak bir yerde birkaç gün beraber tatil yapmak iserdik, acaba yer bulunabilir mi?"* diye sordu. Ben *"gidip araştırayım abi"* dedim (zaten hep birbirimize abi diydük). Hemen Akdeniz sahiline gittim, Giens yarımadasında güzel bir yer buldum, gelip şöyle güzel bir güneş ve denizle başbaşa kalması için. Aynı günün akşamı Elif aradı beni, ağlıyordu : *"Babamın durumu aniden kötüleşti, hastaneye kaldırdılar"*. Hemen Paris'e döndüm. Doktorlar ellerinden geleni yapmaya çalışıyorlardı. Yılmaz son iki üç güne kadar, daha önceki krizler gibi bu krizin de geçici olduğunu bir-iki sene daha yaşayabileceğini umuyordu. Son iki üç gün içinde artık, her ihtimali gözönünde bulunduran gelişmelerin bilincinde olan bir insandı, *"doktorlar moralimi bozmamak için yalan da söyleyebilirler, her an film kopabilir"* diyordu. Ama o efsanevi mücadele azminden hiç birşey kaybetmemiști; son anına kadar *"ah şu hastalığı atlattıp, bir-iki film daha yapabilirsem, söylenecek o kadar çok şey var ki abi"* iyordu. Bu mücadeleci psikolojisi son anlarına kadar sürdü. Sürekli doktorlara da diyordu *"bişeyler yapın, acil, önemli anlatmam gereken şeyler var, yapmam gereken şeyler var, ah bir iki film daha yapmaya zaman bulabilirsem"*. O hasta haliyle de siyasi olayları yakından izlemeye çalışıyordu. Türk rejimine karşı tabii gittikçe artan bir tiksinti, bir nefret duyuyordu. *"Bunlar adam olmazlar"* diyordu. bazen de *"bu adamlara tatlı dille demokratik yöntemlerle söz anlatmak mümkün değil, demokrasi memokrasi işlemez bu kafalara, silah zoruyla kafalarına koymak gerekir bunlar, ancak bu dilden anlarlar"*, diyordu.

değilim. Bu nedenle genel konuşabilirim. 1920-1930'lu yıllarda Kürdistan'da gerçekleştirilen katliamlar, devlet terörü ve sonraki yıllarda okul-basın-kışla üçlüsünün sürdürdüğü yoğun ideolojik beyin yıkama sonucu, 1960'lara kadar Kürtlük şuuru, en azından aydınlarımız arasında, çok zayıftı. Çoğu artık okuyup "efendi" olmuş "uygarlaşmış". Kürtlüklerini bir ayıp gibi saklıyorlardı. Bu sömürge halkların elitlerinde gözlenen genel bir olay. Fransız Fanon "*Siyah cilt, beyaz maskeler*", Albert Memmi "*Sömürge insanın portresi*" adlı incelemelerinde bu psikolojiyi ayrıntılarıyla sergilemişlerdir. TC tam, en azından elitlerimizi asimile ettiğini sandığı bir dönemde, beklenmeyen adam Kürt generali, Abdul Kerim Kasım Irak'ta askeri bir darbeyle işbaşına gelip Kürt-Arap kardeşliğini ilan etti ve Bağdat radyosu Kürtçe programlar yayınlamaya başladı. Onu Erivan radyosunun Kürtçe programları izledi. Derken Mustafa Barzani ve onun Irak ordularına karşı yürüttüğü efsanevi direniş. Kürt olmak artık utanılacak birşey değil, yeniden gurur duyulabilecek bir olay oldu. 1960 askeri darbesinden sonra Türkiye'de gelişen solcu ve sosyalist akımlar aydınlarımızın düşünce ve kültür ufkunu genişletti, ama akıl hocalarımızın çoğu Kemalist kökenli asimilasyoncu Türk aydınları oldukları için; evrensellik ve enternasyonalizm gibi özünde aynı inançlar için savaşan insan, sınıf ve halkların dayanışma görevini vurgulayan kavramları, devrim mistiğiyle yoğurup Kürt halkının uyanışını, bilinçlenmesini, kendi ulusal değerlerine sahip çıkmasını, kendisine özgün kurum ve örgütler kurmasını kafaları bulandırmak, ideolojik baskılarla önemli bir ölçüde engellediler. Devletin kaba kuvvetine, ceza ve yasaklarına, devrim ve sosyalizm adına, "şeyh" ve "müftülerin" çıkardıkları ideolojik yasaklar eklendi. Bir toplantıda, ya da mitingde, Kürt olduğunu söylemek, Kürtçe konuşmak, Kürt kimliğini ve haklarını savunmak "şovenizm" ve "küçük burjuva milliyetçiliği" gibi ağır afedilmez günahlar sayıldı. Bu tür nitelendirmeler kendilerine güven-

leri az, örnek devrimci olup takdir edilmeye çalışan aydınlarımızı çok etkiledi, bir müslümanın kafirlikle itham edilmesi gibi.

Kuşağımız insanların çoğu bu aşamalardan geçti. Ancak uzun bocalamalardan ve arayışlardan, büyük acı ve tahribattan sonra kimliğimize sahip çıkabilecek gücü elde edebildik. Kimilerinde bu ruhi ve fiziki kargaşa Doğu blokunun çözülmesi ve Sovyet İmparatorluğunun çöküşüne kadar sürdü.

Üstün zeka, sezgi ve cesarete sahip olan Yılmaz da toplumumuzun bir parçasıydı. Kimlik arayışı, fikirlerinin berraklaşması bu toplumsal süreç içinde oldu. Siyasi yönden o da kendisini o günkü Türkiye koşullarında toplumsal ve evrensel devrim mistiğine kaptırdı. Zaten o dönemin psikolojik ortamında, yüreği; eşitlik, kardeşlik, özgürlük duygularıyla taşan bir kimsenin, kısa zamanda bu amaçları hayata geçirmeyi vaad eden böyle bir mistiğe kaptırmaması mümkün müydü? Böyle bir ortamda bile Yılmaz, SEYİT HAN, UMUT, AĞIT, ENDİŞE, SÜRÜ filmlerini yapmış, Kürt insanların dünyasını, sorunlarını, dramını anlatmış, filmin kahramanlarına Kürtçe isimler (Kejê, Bêrivan, Şivan, vs.) vermiş, mevcut yasaları sonuna kadar zorlamıştır. Bu arada çeşitli Kürt örgütlerine ve Türk devrimcilerine yardımda bulunmuş, hapisanelerden bile Kürt halkının özgürlüğünü ve bağımsızlığını savunan yazılar yazıp yayınlamıştır, bundan dolayı ağır cezalara da çarptırılmıştır. Bence Yılmaz'ı değerlendirirken bütün bunları unutmamak gerekir.

M. Baksi: *Yılmaz Güney'in cenazesi bir gün Enstitü'de kaldı, peki Türk aydınlarının tavırları ne oldu?*

K. Nezan: Türk aydınlarından da çok gelenler oldu, sanat çevrelerinden sol çevrelerden geldiler, bütün siyasi grupların delegasyonları geldi, saygı duruşunda bulundular, çelenk gönderdiler. Türkiye'deki sanatçılar arasında cenazenin Enstitü'den kaldırılmasının yadırgandığını gazetelerden izledim. *"Kürtler Yılmaz'ı kendilerine mal etmek istiyorlar, onu Kürt milliyetçisi yaptı-*

bilmediğinin bilincinde bile olmayan insandır". Bunlar şartlandıklarının bilincinde bile değildiler, öyle düşünüyorlar, başka türlü düşünmeyi bir ihtimal olarak kafalarından bile geçirmiyorlar. Beyinleri çocukluktan beri yıkanmış. Bir kesimi de çıkarları olan insanlar, yani yazardır bir kariyeri vardır, sanatçıdır, belki oynayamam, film yapamam, mahkemeye verilirim, dosyam mimlenir diye korkup bu gecelere katılmak istemediler. Bunu ben en azından medeni cesaretsizlik olarak nitelendiriyorum. Belki medeni cesaretsizliğin de ötesinde, birtakım aydınlarımızın içinde bulunduğu çok sığ miliyetçi düzey, daha doğrusu düzeysizlik ve Kürtlere karşı şartlanma. Bir gecede iki Kürtçe türkü dinleseler sanki, artık herşeylerini kaybedeceklermiş korkusu. Bu Kürtler yetmiş seneden beri isteyerek yada istemeyerek, dilimizi, müziğimizi, görüşlerimizi dinliyorlar. Bir de biz gidip onları dinlesek demek akıllarından geçmez. Nazım'ın deyimiyle "Yüreklerimin kulakları sağır" duyguları ve basiretleri körleşmiş insanlar bunlar.

M. Baksi: *Yılmaz Güney ısrarla "Kürdüm", bunu açıkça mahkemede söyledi, savunmalarında söyledi, özel konuşmalarında söyledi, bunu hep vurgular. Türk aydınları, Türk sanatçıları onu hep Türk yapmaya çalışıyorlar, neden?*

K. Nezan: Hepsi değil. Böyle davrananlar resmi ideolojinin hem kurbanları, hem de alet ve savunucuları. Sözümona liberal olanları artık Kürt varlığını inkâr edemedikleri için "Anadolu mozayığı" teorisini geliştirdiler. Kürtler, Lazlar, Rumlar, Ermeniler, Araplar, bu mozayığın ayrı renkteki parçaları, renkli süs taşları, fütuhatçı ve soylu Türklerde bu mozayığın ustaları ve pazarlayıcıları; Türk dili ve kültürü de mozayığın çimentosu ve sentez! Bunlar, Türk aşiretleri daha Orta Asya steplerinde göçebe hayatı sürdürürken, Ön Asya'da büyük uygarlıklar kuran halkları ve onların kültürlerini şimdi bir renk bir mutfak, bir folklor gösterisine indirgemek istiyorlar, onları ayrı dilleri, ayrı kültürleri, ayrı

tarih ve uygarlıkları olan halklar olarak görmüyorlar, görmek istemiyorlar. Çok daha güçlü ve zengin Arap ve Fars kültürlerinin entemediği Kürtleri böyle beylik laflar ve işporta teorilerle asimile edeceklerini sanıyorlar. Bu kolektif bir saplantı, bir sabit fikir, korkunç bir toplumsal şartlanmadır. Şartlanmalar ya dış dünyaya açılma, demokratik tartışma ve diyalog yoluyla, ya da zor ve şiddetle değişir. Bu son yol şüphesiz beraberinde büyük yıkımlar, büyük acılar, toplumsal trajediler getirir. Böylesi bir şartlanmanın kurbanı Filistin ve İsraililer, 45 yıllık mücadele ve savaştan nice gözüyaşlı, kan ve acılardan sonra birbirlerinin varlıklarını tanımaktan başka bir çözüm olmadığını anladılar. Ön yargılar ve ideolojik şartlanmaların faturası çok pahalıya mal oldu. Türkiye'de de Kürt varlığını ve Kürt halkının ulusal haklarının tanınması ancak bu ideolojik saplantılardan kurtulmakla mümkün olacaktır. Kafalar giderek değişmeye başlıyor. Örneğin, geçenlerde geleneksel olarak anti-Kürt olan Türk Partileri, Barzani'nin daveti üzerine KDP kongresine temsilcilerini gönderdiler. Bu temsilciler, orda günlerce Kürtçe dinlediler. "*Kürdistan*" kelimesini defalarca duydular. Barzani; TC Cumhurbaşkanı ve bakanlarını gördüğünde Kürtçe konuşuyor, Irak Kürdistan'ından bahsediyor. Bu tedrici değişmeler, anlaşılabilir, daha bazı aydın ve sanatçı çevreleri etkilememiş. Çoğu "*ağaçtan maşa, Kürtlerden paşa olmaz*" der, olsa olsa türkücü çıkar ama sanatçı, yaratıcı çıkmaz görüşünü savunur. Daha liberal düşünürler, Yılmaz Kürt kökenli olsa da onu sanatçı yapan Türk kültürüdür, o halde o bir Türk sanatçısıdır görüşünü savunurlar. Bu bağlamda, Türk kültüründen kasıtları sinema kültürü ise, bu Batı sinema kültürünün Türkçe kopyasıdır. Bu sinema kültürü evrenselleşmiş ondan Japon **Kurosawa**, Bengalli **Satyajit Ray** gibi Kürt Yılmaz Güney de yararlanmış, onu özümleyip kendi toplumunun koşullarında kullanmıştır. Aslında Yılmaz yüzyılda Türkiye-Kürdistan topraklarından çıkıp gerçek evrensel üne erişebil-

miş en büyük belkide tek sanatçısıdır. Nazım Hikmet bile bütün komünist partilerin propaganda ve yayın aygıtlarının çabalarına rağmen, ancak sol aydın çevrelerde tanınır. Fransa gibi Avrupa'nın en kültür düzeyi yüksek ülkesinde, Nazım'ı tanıyıp takdir edenler birkaç bin kişiyi geçmez. Yılmaz Güney hayranları ise milyonları buluyor. Bu ölçüde evrenselliğe kavuşmuş bir sanatçının varlığı bile henüz doğru dürüst kabul edilmeyen Kürt ulusundan çıkmış olmasını son milliyetçi-şoven Türk ve aydın çevrelerinin sindiremeyecekleri bir gerçektir. O bakımdan bu çevreler, Yılmaz'ın siyasi düşüncelerini, Kürt kimliği ve Kürdistan'ın bağımsızlığını savunmasını "*ideolojik hatalar*" olarak görüp onu bu "hatalardan" arındırılmış bir Türk sanatçısı olarak görmek ve bundan Türk sineması hesabına pay çıkarmak isteyeceklerdir. Tüm dünya tarihçilerine rağmen hâlâ Sümer ve Etilerin Türk olduğunu savunan, Kürt sultanı Selaheddin Eyübê'den Acem Mewlana Celaledin'e kadar herkesi kararnamayla Türk ilan eden bir milliyetçi sistemden başka ne beklenebilir ki?

M. Baksi: *Paris Kürt Enstitüsü nasıl gerçekleşti?*

K. Nezan: İstersen, Ensitü'nün kuruluşundan önceki girişimleri kısaca hatırlatayım. Fransa'da Kürtleri tanıtırma çalışmaları rahmetli Kamuran Bedirhan zamanında başlamıştı. 1945'de Sorbonne Üniversite'sinde Kürt Dili ve Uygarlığı Kürsüsü kuruldu. O kürsüde ilk Kürtçe derslerini veren **Roger Lescot** oldu. Bu zat Farsça ve Arapça'yı üniversitede, Kürtçeyi'de 1930'lu yıllarda Fransız mandası altındaki Suriye'de öğrenmişti. Çevirileri ve özellikle rahmetli Celadet Bedirhan ile birlikte hazırladığı *Kürtçe Grameri* ile Kürt diline önemli katkıları olmuştur. Kürtler arasında ona Lezgin Ağa denir, çok sevilirdi, bu Kürt dostu. Sonradan büyükelçi olan ve 1975'te vefat eden bu Fransız bilim adamı ve diplomatı, Kürtçe kürsüsünü kurup bir sene yönettikten sonra başka bir ülkeye atandı. Lescot, arkadaşları Kamuran

Bedirhan'ı 1946 Lübnan'dan getirip Paris'e Kürt dili profesörü olarak yerleştirdi. Bedirhan Bey, İkinci Dünya savaşı sırasında De Gaulle'ün yönettiği Özgür Fransa direniş hareketini Beyrut'ta Kürtçe Fransızca çıkarttığı *Roja Nû, Stêr* gibi gazetelerle desteklemişti ve bu nedenle o dönemin Fransız yöneticileri tarafından özgürlük savaşçısı ve Fransız dostu olarak bilinir, sayılırdı. Özellikle Golist çevreler arasında, Siyasi ve sembolik bir jest olarak Fransız Sorbonne Üniversite'sinde bir Kürtçe kürsüsü kurulmuştu. Ama bu kürsünün yıllarca bütçesi olmamıştı. Bedirhan Bey 17 yıl devletten hiçbir ücret almadan Kürt dili ve uygarlığı dersleri verdi, *"para önemli değil, önemli olan varlığı bile çeşitli devletlerce inkâr edilen Kürt dilinin diğer saygın dünya dilleri gibi Sorbonne'de öğretilmesiydi"* demişti. Böyle bir yurtseverdi Kürt prensi Kamuran Bedirhan! Çok zengin olduğunu sanmayın sakın, O, hayatının sonuna kadar Paris'te mütevazi bir evde kirada oturan ve Polanya'lı asilzade bir aileden gelen hanımı ile birlikte, elindeki sınırlı olanaklarla Kürt halkını, Kürt sorununu tanıtmaya çalıştı. Hatta 1948'de, çok kısa bir dönem için, Paris'te bir araştırmalar Merkezi kurmuş. Lübnan'da beraberinde getirdiği mütevazi servetin önemli bir bölümünü bu işe harcamıştı. 1948'de kurulan bu Merkez herbiri ortalama 16 sayfa olan Fransızca 13 sayı bülten yayınlandı. Tabi paralar tükenince Merkez de 1950'de kapandı. Kamuran Bedirhan çalışmalarını evinden sürdürmeye devam etti. O'nun en büyük özlemi, Kürt meselesinin kurumsallaşmasıydı. Bu fikrini zamanında rahmetli Barzani'ye de anlattı. *"Paris'te bir merkezimiz, hiç olmazsa bir enformasyon büromuz olmalı"* demişti, ama maalesef olanaklar elvermedi ya da Kürt hareketi buna gereken önemi vermedi. Ayrıca eleman eksikliği de vardı. Kamuran Bedirhan'ın daha çok geleneksel Fransız çevreleriyle, özellikle Golist çevrelerle ilişkileri falan vardı. Birtakım girişimleri o dönemin zor koşullarında sonuca varamadı. Düşün kadrolu ücretli profesör olması bile on-

yedi yıldan sonra gerçekleşebilmişti. O, yine de imkansızlıklar içinde yapabildiğini yaptı. 1974'te birkaç Kürt ve Fransız arkadaşla birlikte Fransa-Kürdistan derneğini kurduğumuzda çalışmalarımızda, yaşına rağmen, bizi desteklemiş, çok aktif bir rol oynamıştı. Kürt sorununu tanıtmak ve Kürt halkı lehinde bir kamuoyu oluşturmayı amaçlıyordu çoğunlukla Kürt dostu Fransız aydınlarını bir araya getiren bu dernek. Aralarında Jean-Paul Sartre ve Simone de Beauvoir, Maxime Rosinson, Alferd Kastler gibi çok ünlü kişiler de vardı. Çok saydığım ve sevdiğim bu büyük Kürt yurtseveri bazen bana takılırdı: *"Ben yıllardır sağcıları fazla ikna edemedim ama sen solcu Fransızları Kürt dostu ettin, biraraya getirdin. Ama ben bu zatların samimiyetine güvenebilir miyim"* derdi. "Benim bunda özel meziyetim yok. Solcular doğal olarak dış dünyaya açık, başka halkların özgürlük mücedelerine duyarlı, cömert ve dayanışmacı insanlardır. Ayrıca pratikte göreceğiz, herhalde Kürtler için birşeyler yapacaklardır. Yapmasalar bile haklı Kürt davasını destekliyoruz demeleri bile önemli halkımız açısından" demiştim, kuşklarını yanıltmak için.

1975'de eşini kaybeden Bedirhan Bey artık hayatının akşamını yaşadığının bilincindeydi. Tüm ısrarlarımıza rağmen anılarını yazmadı. *"Kayda değer birşey beceremedik ki, boşuna milletin kafasını meşgul etmeyelim"* derdi. Varlığını ağbeyi Celadet Beyin kızına, kütüphanesini de bana emanet etti: *"Ailemde kimse bu işi sürdürmeyecek, gerçi seninde mesleğin değil ama kitap ve arşivlerim sana emanet; gününbirinde bir Kürt kurumu kurulursa ona hibe edersin, Kürt hükümeti olursa o hükümetin kütüphanesine verirsin, hiçbiri olmazsa sen de Fransa'dan ayrılırsan onları, herşeyi çok iyi koruyan Fransız Milli Kütüphane'sine teslim edersin"* On yılı aşkın bir süre sık sık görüştüm, aramızdaki yaş, kuşak ve dünya görüşü farklarına rağmen yakın ve sıcak dostluk ilişkileri kurduğum, XX. yüzyıl tarihimizin tanığı ve zengin hafızası Bedirhan Bey'in ölümü beni gerçekten

çok etkiledi.

Daha halkımızın %98'inin okuma-yazma bilmediği 1920'lerde Avrupa'da hukuk doktorası yapmış, yedi sekiz dili mükkemmel bilen, bu yetenekli ve kültürlü Kürt aristokrati, Mustafa Kemal tarafından idama mahkum edilmesinden sonra yerleştiği Suriye'de, Lübnan'da Ürdün'de, Irak'ta veya Mısır'da bakan olabilirdi, TC ile işbirliği yapıp Maarif Nazırı (Milli Eğitim Bakanı) olan kuzeni Vasıf Çınar gibi, başbakan ya da zengin bir işadamı olabilirdi. Ama o daha 1840'larda Kürdistan'ın bağımsızlığı için Osmanlı'ya karşı savaşan dedesi, yaşamlarını Kürt davasına adanmış babası, amcaları ve kardeşleri gibi Kürt halkının özgürlüğü ve kültür mücadelesine gönülünü vermişti. Maddi-manevi büyük fedakarlıklar gerektiren onurlu direniş yolunu seçmişti.

Yaşamının beni düşündüren diğer bir yanı da, kişisel savaşının onunla birlikte bitmesiydi, kurumsallaşmamasıydı. Büyük bir insan bu kadar hizmetten sonra fani gibi göçüp gidiyordu. Ondan sonra Fransa'ya gelen Kürt yurtsever aydınlarının herşeye hemen hemen sıfırdan başlaması gerekirdi. Mücedelemizi kurumsallaştırmamız zorunluydu. Am: bunun için olanak yaratmak ve kadro bulmak gerekiyordu. Çözümü çok zor iki sorun. 1970'li yıllarda Fransa'da az Kürt aydını vardı, onların çoğu da, *"önce devrim yapalım, sonra Kürtlerle ve kültürleriyle daha iyi ilgilenme olanağı buluruz"* diyorlardı.

Bir süreden beri geliştirdiğim Kürt Enstitü'sü projesini önce gerek Fransa-Kürdistan derneğinin çevresinde tanıdığım, gerekse yıllardan beri dostluk ilişkileri geliştirdiğim Sosyalist Partili Fransız dost ve arkadaşlarla konuştum; ilgiyle karşıladılar, ama hem Irak hem de Türkiye ile güçlü ilişkileri olan iktidardaki sağ hükümetten herhangi bir destek umamazdık. Derken 1981 Mayıs seçimlerinde Sosyalist Parti iktidar oldu. Tanıdıklarımın bir kısmı önemli görevlere atandılar, birkaçı bakan oldu. Yeni

hükümet yetkilileriyle "muhalafetteyken ilgi gösterdiğimiz Kürt Enstitü"sü projesini artık hayata geçirme zamanı geldi. "Nasıl ve ne kadar yardımcı olabilirsiniz" dedim. Bu görüşmelerden aldığım olumlu sonuçlardan ve vaatlerden sonra, tanıdığım ve projeye katkıda bulunacak Kürt aydınlarıyla ilişkiye geçtim. 1982 başlarından itibaren Kürtlere ve sanata çok önem veren Abdul Rahman Qasimlo "maddi ve manevi" her türlü desteğe hazır olduğunu söyledi ve beni çok teşvik etti. Sonra Yılmaz'la konuştum; o da, *"çok önemli bir girişim bu; hem bizzat katılımım hem de ilk fırsatta filmlerin gelirlerinden bir bölümünü bu işe ayırırım, kurucu üye olmaktan onur duyarım"* dedi.

Bu iki önemli destekten sonra kültür yaşamamızın önemli adları olan **Cigerxwîn, Hejar, Tewfiq Wehbi, Qanatê Kurdo, Nureddin Zaza, İsmet Şerif Vanlı, Osman Sebrî, Ordixanê Celîl, Remzi Bucak** gibi Kürdistan'ın çeşitli parçalarından gelen, kendi alanlarında Kürt kültürüne önemli katkıları olmuş yurtseverlerimizle konuştum, proje hakkında görüşlerini aldım. Bu insanların bağımsız bir kültür projesi etrafında bir araya gelmesi, bir anlamda Kürt halkının manevi birliğinin sağlanması ve görüş ayrılıklarına rağmen kültür ve kimliğimiz etrafında birleşebildiğimizi ispatlıyordu, Kürt ve dünya kamuoyuna. Yılmaz'ın Paris'te olması çok büyük bir destektir hepimiz için kuşkusuz. Bu çalışmaların tamamlandığı 1982 sonbaharında artık uygun bir bina aramaya, ekip oluşturmaya ve açılış programlarını hazırlamaya başladık. Fransa'daki Kürt emekçilerinin de büyük destek ve katkıları oldu bu hazırlık çalışmalarına. Birkaç hafta, gece gündüz bedava çalışıp, Kürtlerin Paris'teki ilk kurumuna layık bir yer oluşmasını sağladılar. Diğer bazı Kürt ve Fransız arkadaşların pratik konularda çok emeği geçti. Malum bazı Kürt ve Türk örgütler de *"kültür, siyasetten soyutlanmaz, bu devrimci saflarımızı böler"* teraneleriyle karşı gösteri yaptılar, ama biz bunun böyle olacağını önceden biliyorduk, bu da siyasi folklorumuzun

bir parçası, geri kalmışlığımızın emarelerinden biridir deyip önemsemedik.

Siyasi alanda bize en büyük desteği Madam Mitterand, Reigis Debray, Kültür Bakanı Jack Lang, Dışişleri Bakanı Claude Cheysson ve hepsini muhtemel Türkiye, Irak, İran protestolarına karşı himaye etmeye kararlı Başbakan Pierre Mauroy verdiler. Bu başkentlerden şiddetli tepki ve itirazlar oldu, "*Kürt bölücülüğünün desteklenmesine*". Paris bunlara uygun bir dille cevap verdi ve tutumunda herhangi bir değişiklik yapmadı. Bu da halkımız için, Kürt sorununu enternasyonalize edilmesi için büyük bir diplomatik zaferi idi.

Sonrasını, Enstitü'nün 24 Şubat 1983'te geniş bir Kürt ve Fransız katılımıyla açılışını biliyorsunuz.

KEKO YILMAZ

ŞIVAN PERVER.

Yılmaz Güney beynimde hep efsanevi bir kişi olarak yaşadı. Onunla ilk karşılaştığımda gözlerime inanmamıştım. Bu, gerçek olamazdı. Çocukluğumun, gençliğimin beyaz perdedeki Yılmaz'ı bana çok içten, çok sıcak, çok yakın davranmıştı. Çoğu kez düşlerin gerçekleşmesi, kişiyi derinden sarsar, titretir. Ben de alabildiğine etkilenmiştim doğrusu ilk görüşmemizde. Dokunsam sanki uçup gidecek, sanki bir daha geri gelmeyecek gibi bir duyguya kapılmıştım. Yanılmıyorsam yalnız beni değil, Türk olsun, Kürt olsun herkesi etkilemiştir Yılmaz. Bu özellik, O'nun doğasında vardı. Bu sır O'nun kişiliğinde saklıydı, tıpkı Haran'ın geçmişi gibi... Zikzaklarla, düşe kalka sonuçta kökeniyle yani "Boynu Bükük"lerle bütünleşmişti. O bir bakıma "Boynu Bükükler"İN isyanı, başkaldırısı, haykırışıydı...

1983'te Yılmaz'la ilk kez Paris'te karşılaşmıştık. O sıralar-

da Paris'te bir Kürt Enstitüsü açılacaktı. Ben ve Yılmaz gecenin kutlamasına çağrılıydık. O konuşma yapacak, ben de çalıp söyleyecektim. Yaşam, bizleri geldiğimiz Siverek'te değil de, Paris'te buluşturmuştu. Yılmaz'la aynı gecede program yapacak, onunla aynı sahneyi paylaşacaktık... Bu, benim için bir gururdu, bir mutluluktu. Bu, benim için unutulmaz bir anıydı.

Gece başlarken ben birden 1968'lere daldım. Siverek'te yazlık bir sinemada, Yılmaz'ı beyaz perdede görmek için sinemanın önünde uzun kuyruklar oluştururduk. Bilet parasını nice çilelerden, nice yorgunluktan sonra yani ayran, buzlu su, kaynatılmış çekirdek satarak elde ederdik. Arasıra da baba cebinden çarparak ve de dayağı göze alarak koşardık Yılmaz'ın doyum-suz filmlerine. Yılmaz'ı görmek, onu birkaç saatliğine yaşamak, dayağa da, horlanmaya da, yorulmaya da değerdi doğrusu... Film boyunca hepimiz birer Yılmaz kişilirdik. Hareketlerimiz, gülüşümüz, yumruklarımız ondan birer parçaydı. Siverek'in sokakları binlerce Yılmaz'la dolup taşardı. O bize haksızlıklara karşı isyanı, başkaldırışı öğretiyordu. O içimizde, yüreğimizde, beyinlerimizde yenilmeyen, bileği bükülmeyen efsanevi bir kahramandı. Onu görmek ona dokunmak, okşamak, onunla konuşmak ancak fotoğraflarla olanaklıydı...

İşte şimdi Paris Kürt Enstitüsü'nün gecesinde ben, o efsanevi kişiyle aynı sahneyi, aynı programı paylaşıyordum. Kürt halkı Yılmaz'ı filmlerinde bağrına basmış, beni türkülerinde yaşıtıyordu. Ben halkımızın bu doyum-suz sevgisini, çöşkusunu, alkışlarını Yılmaz Güney ile bölüşüyorum gecede... Kürt halkı kendisinden yana olanları, kendisine benzeyen sanatçıları hep bağrına basmış, onları el üstünde tutmuştur. Bu halk hatır bilir, gönül bilir, vefalıdır. Gecede onbinlerce kişi Yılmaz Güney'i alkış seline tutmuş, onunla bütünleşmişti. Yılmaz'ın varlığı, Yılmaz'ın başarıları onlara sonsuz bir güç, sınırsız bir inanç veriyordu...

Yılmaz Güney bir gelenekten geliyordu... O zengin ve çarpıcı tarihsel bir mirasın ürünüydü. Bir yanı Haran, bir yanı Muş'tu. O kültürdü, gelenektir, sanattır. O direnmedi, başkaldırıştı, kavgaydı. O yeri geldiğinde Muş ovası kadar sessiz ve durgun, gerektiğinde de Siverek'in kara taşları kadar kızgın ve keskindi. O hiçbir zaman korkudan, gerçeğinden, toprağından kopmadı, köküne, sapına kadar bağlı kaldı. Kendi kökü üstünde yeşerdi, dalbudak saldı...

— Neredesin abim? demişti ilk karşılaştığımızda. Yıllardır seni arıyorum. Şarkılarını, ağıtlarını ezberledim birer birer... Ben o şarkılarda bilendim; o şarkılarda halkımı yaşadım, halkımın nabız atışlarını duydum. Ama seni bulmak olanaksız. Aramızda sanki Çin seddi var. Birileri bu seddi yorulmadan, usanmadan örmüş. Ama sevgimiz, inandığımız dava bu engeli yıktı geçti. Bak işte şimdi beraberiz. Bu çirkin duvarları kim örüyor, neden örüyor, anlamak güç...

— Arayan bulur Keko, demiştim. Belki de yanlış adreste aramışsın diye takılmışım. Biliyorsun çoğu şeylerimiz postaya takılıyor. Biz de bir yerlere takılmışız herhalde. Bundan böyle birbirimizi iadeli teahütlü arayalım...

-- Haklısın Şivan, benim filimlerim ve senin müziğın Kürt filmciliğında yeni bir çığır açacak.

— Neden olmasın Keko. YOL'daki o Türkçe müzik neydi öyle? Arap filminde pop müzik gibi bir şey. Oysa YOL kendi doğal yapısına, kendi kökenine özgü bir müzikle gerçekleştirilmeliydi bence. Kürt filmine Türkçe müzik yaban kaçıyor, uymuyor. Bence Hesênê Muso ve Miho wî wî olmasaydı, film tümünden kopuk olacaktı.

—YOL'da senin müziğın olsun istedim. Ama sen Kaf Dağı'nın arkasındaydın.

Oysa Yılmaz Güney'in, Kürt yaşamını içeren filmlerinin Kürtçe müziğe gereksinimi büyüktü. Özellikle benim müziğım o

filmleri daha da etkili yapabilirdi. Nasıl ki, bir Amerikan caz müziği bizim havamıza, suyumuza, doğamıza, kültürel yapımıza uyum sağlamıyorsa, kopuk ve yabancı şeyler de Kürt kültürüne, Kürt filmlerine uyum gösteremez, yapay kalır. Cazı kökeninden koparırsan yoz bir şey ortaya çıkar. Tıpkı günümüz Türkiye'sinde Kürt müziğinin içine düştüğü çöküntüye uğrar, bozulur. Bu gün Kürt müziği ne yazık ki çoğu çevrelerce, çoğu kurumlarca kendi gerçeğinden, içeriğinden, özgün melodisinden soyutlanarak icra edilmektedir. Bu yoz müzikle belki kısa vadede bir yerlere gelinebilir. Ama tutunmak, onunla uzun yıllar ayakta kalmak güçtür. Ortalıkta sözümona bir hayli Kürt kökenli sanatçı var. Ama sanat yok. Bunlar Kürtçe melodileri aslından çarpıtarak ve çok kötü içeriklerle, şurasına burasına bozuk birkaç Kürtçe sözcük serpiştirerek piyasayı etkilemeye çalışıyorlar. Ama Kürt halkı sonuçta bunlara itibar etmiyor, bunları bağına basmıyor. Kürtçe kasetlerin satılmaması veya Kürtçe melodilerin bir yerde tıkanıp kalması bundandır. Kürt halkı kendi gerçeğini iyi biliyor, iyi görüyor. Halkımız kendi öz kültürüne sıkıca bağlıdır ve onu her koşulda yaşatmaya çalışıyor.

Gerçi Yılmaz Güney'de filmlerini Türkçe yaptı. Ama O hiçbir zaman kendi gerçeğinden, halkının geleneklerinden kopmadı; O hep aynı çeşmeden içti, suyu bulandırmadı. Yılmaz, Kürt gerçeğini, Kürdistan'ın dramını yabancı bir dilde, ama olayın özünü değiştirmeden aktarmaya çalıştığı için Yılmaz Güney olmuştur... Örneğin SEYİT HAN'da sevgiye ve insan onuruna olan inancı; AÇ KURTLAR'da insanlara zarar veren asalaklara karşı savaşı; AĞIT'ta insan değerini bilmeyen ihanete karşı durmayı; SÜRÜ'de TC'nin Kürdistan'da yaptığı tahribatı; YOL'da Kürdistan'ın sosyal yapısını çarpıcı bir biçimde dile getirdi...Ve Yılmaz tüm bunları gerçekleştirirken hiçbir zaman o soysuz Kürt şarkıcıları gibi kendi halkını satmadı, kendi halkını küçük düşürmedi, kendi halkının kültürüyle alay etmedi...

Paris Kürt Enstitüsü'nün kutlama şenliğinden iki gün sonra Yılmaz Güney ile birlikte unutulmaz bir gece geçirmiştik. Yılmaz Kürt sorununda bir şeyler yapmak istiyordu. Bir arayışın içindeydi. O en kısa zamanda Kürdistan'a dönmeyi tasarlıyordu. Kürt halkı sonsuza dek boyunduruk altında kalamazdı. Tarihle hesaplaşmak gerekirdi. Birçok Kürt liderinin sürgündeki acı dramının bilincindeydi. Kürdistan'a ölü değil, canlı dönmek gerekirdi. Oysa yüzlerce Kürt yurtseveri hep aynı sonucu paylaşarak, halkından uzaklarda gözlerini yummuşlardı. Yılmaz bunu yaşıyordu. O, bu acı sona kesinlikle düşmek istemiyordu....

Gecede bir hayli Kürt Politikacı, sanatçı, yazar, ressam vardı. Herkes rastgele halıların üzerine oturmuş konuşuyordu. Yılmaz ve ben biraz yüksekçe bir sedirde oturuyorduk. Bize biraz ayrıcalık tanınmıştı. Konuklardan Mamoste Lutfi Baksi bize takılarak: *"Bak Kürt halkı sizleri yükseklerde oturtmuş, bunun kıymetini bilin"* deyince, Yılmaz Güney gülererek *"Yüksekliğimiz bir döşek kadar abim"* demişti... *"Döşekten düşsek de bir yerlerimiz kırılmaz herhalde"* diye şaka yapmıştı.

Bir ara bizim Gülistan, Yılmaz'a "Abi" dedi, *"sen hem devrimciyim diyorsun, hem de filmlerinde kadın dövüyorsun, bu bir çelişki değil mi?"* diye takıldı. Yılmaz tüm sevimliliğiyle, artistvari bir poz vererek, *"Siverek'li olduğumu unutma Gülistan"*, demişti. Gülistan'da, *"Anladım abi, anladım. Bizim evde de bir Siverek'li var"* espirisini patlatmıştı...

Ve işte bu güzel insan, Kürt halkının bu yetenekli evladı hiç beklenmedik bir anda bizleri bırakıp gitti. Ne yazık ki çoğu örgütlerimiz Yılmaz'a gerektiği gibi sahip çıkmadı, onu yaşatmak için çaba göstermedi... Yılmaz'ın o sonsuz yeteneği, çok yönlülüğü, dar ideolojik kalıplar içinde boğmaya çalışıldı. Ona bir sanatçı, bir yaratıcı olarak değil, ideolojik bir biçimde yaklaşılmak istendi...

Ben geleneklerimize uyararak Yılmaz için bir ağıt yapmak is-

tedim. Yılmaz bunu hak etmişti kanımca. Yılmaz'ı şarkılarda yaşatmak, onu kuşaktan kuşağa bir Kürt kahramanı olarak taşımak gerek. Ama gel gör ki çoğu örgütlerimiz buna karşı çıktılar. Sesimi boğmaya çalıştılar. Onlara göre Yılmaz politik olarak yanlış bir yerde seyrediyordu. O bir Kürt lideri değildi. Cephede şehit olmamıştı. Oysa Yılmaz Güney bir şarkıya, bir ağıta sığmayacak denli bir Kürt kahramanıydı. O bir çırpıda Kürdistan adını YOL filmiyle tüm dünyaya taşımıştı. Ne yazık ki çoğu örgütlerimiz bu gerçeği görmek istemedi. Onlar kendi ideolojilerini her şeyin üstünde tuttular. Ideolojileri Kürt halkının kurtuluşundan, Kürt halkının değerlerinden daha kutsal, daha önemliydi. Onlar Kürt gerçeğine yabancıydılar. Oysa bu örgütler dar ideolojik kalıplar yerine, Yılmaz'a gerçekçi yaklaşımlardı şimdi Kürt filmciliği başka yerde seyredecekti. Yılmaz Güney'in deneyimleri Kürt filmcilerinin temel taşıdır. Bu gerçeği unutmamak gerek...

1984'ün Eylül'ünde Baksi ile Paris'e doğru yol alırken içimizde fırtınalar kopuyordu. Almanya'dan, yazar Ömer Polat'ı da yanımıza almıştık. Üçümüz bir tek laf etmeden ölü sessizliği içinde yolları deviriyorduk. Baksi ile Polat arka koltukta oturmuş hınçlarını içki şişelerinden alıyorlardı. Şişeler boşaldıkça onlar da hüngür hüngür boşalıyorlardı... Ben ise kendimde değiştim. Her an bir kaza yapabilirdim. Oysa ben bu yolda çokça gidip gelmiştim. Her Paris'e gidiş, benim için bir yaşamdı, bir coşkuydu. Ama şimdi o coşku, o heyecan yerini korkunç bir yıkıma, bir üzüntüye bırakmıştı. Şenliğe değil, yasa gidiyorduk...

Yaşamı kavramak güçtür... Sen gel tüm yaşamında TC'nin zulmüne, işkencelerine, baskılarına, hapisanelerine göğüs ger, diren, dik dur, Paris'te ölüme yenil. Hem de dünyanın seni alkışladığı, seni bağrına bastığı, seni onurlandırdığı bir ortamda... İnanıyorum ki, nasıl Yılmaz Güney en zor anlarda, en zor koşullarda bile TC'nin önünde diz çökmedi, küçülmedi, gururunu çiğ-

netmediyse, gene aynı biçimde ölüme karşı da başını dik tutmuştur. Çünkü onun sözlüğünde "korku" kelimesi yoktu...

Fransa'ya girmek için Ömer Polat'a vize gerekiyordu. Ömer'i, o Ağrı dağı gövdesiyle arka koltuğa yatırmıştık. Niyetimiz gizli geçmekti. Ama sınıra vardığımızda bu korkumuz çabuk geçti. Sınır alabildiğine boştu ve ortalıkta polis yoktu. Sanki sınır polisleri bile Yılmaz'ın yasını tutuyordu. Çünkü onlar da bu kara haberi radyo ve televizyonlardan öğrenmişlerdi. Gece boyu yol aldık. Sabahın erken saatlerinde Paris'e vardık. Paris bizler için eski Paris değildi. Herşey silik, herşey anlamsızdı. Sabah güneşi Paris'i ısıtıyordu, içimizdeki buzları eritiyordu. Sokaklarda Yılmaz Güney'in başarılarını değil, ölümünü duyuran afişler asılıydı.... Ben ilk kez ölü afişlerinin bu denli canlı ve carpıcı olduklarını Yılmaz'da görüyordum. Yılmaz'ın o sert ve hayat dolu bakışları nasıl yok olup gidebilirdi. Yaşam bu denli iğrenç, bu denli anlamsız mıydı?

Sonra Kürt Enstitü'süne vardık. Vardığımızda bizim gibi aynı yüreği paylaşan bir hayli dostla karşılaştık. Bu dostların içinde bakanlar, sanatçılar, yazarlar, gazeteciler, politikacılar ve halk vardı.

Bin bir güçlkle ve korku sancılarla Yılmaz'ın tabutuna yaklaştık. Fatoş Güney, tabutun başına siyah giysileriyle bükülüp kalmıştı. Oysa bundan birkaç ay önce ben Fatoş'u bir gelinçik kadar süslü ve güzel olarak Yılmaz Güney'in kolunda görmüş, onlara gıpta etmişim...

Kendimden geçerek "*Niye öldün Yılmaz?*" haykırışım çoğu yüreği, tekrar ağlatmaya yetmişti salonda. Tabuta baktıkça ölümün soğuk nefesini hissettim. Kahroldum. Koca Yılmaz bir tabuta sığmıştı, sessiz...

Ölüm adın kalles olsun...

Sanatın toplumun aynası olduğu söylenir. Bu tanımın en azından toplumsal olay ve gerçekleri yansıtmayı amaçlayan realizm ve onun uzantısı, neo-realizm ekolünün sanatçıları için geçerli olduğuna inanıyorum. Sinemasına döneminin tanıklığı işlevini veren Yılmaz Güney, renkli ve zengin bir kişiliğe sahip, çok yönlü bir aynaydı. Herkes aynanın kendisine uygun yönüne bakar ve görmek istediğini görürdü. Kimisi bu çok yönlü aynada, Elia Kazan'ın "sinema dahisi" dediği sanatçıyı, kimi enternasyonalist, komünist savaşçı ve düşünürü, kimi "Boynu Bükük Öldüler" in usta yazarını, kimi vurdulu kırdılı filmlerin kahramanı Errol Flynn, Belmonda karışımı "sapına kadar erkek", kabadayı, cesur aktörü, kimi hapisane arkadaşlarıyla her şeyini paylaşan, dertlerini dinleyen, maddi-manevi yardımlarını esirgemeyen cömert, insancıl, baba, "peygamber" Yılmaz'ı kimi de Kürt kimliğine sahip çıkan, Kürdistan'ın bağımsızlığını savunan Kürt yurtseverini görür.

KENDAL NEZAN